

L. f. 54 Sammelband

3.
COMMENTARII

an 2

COLLEGGII CONIMBRICENSIS

SOCIETATIS

JESU,

IN LIBROS ARISTOTELIS,
*qui Parva Naturalia ap-
pellantur.*

Cum Gratia & Privileg. Cas. Majest.

COLONIAE,

Impensis Hæredum LAZARI ZETZNERI.

M. DC. XXXI.

PROOEMIUM.

LIBRI Aristotelis, quos nostrates Philosophi Parva Naturalia, id est, parva de rebus natura opuscula inscripsere, supplementa quadam sunt librorum de Anima. Continent enim explicationem quarundam affectionum, quae aut omnibus viventibus conveniunt: ut Mors & Vita: aut solis animantibus: ut Vigilia, Somnus, Respiratio. Sequimur autem in hoc opere eandem methodum, & scribendi rationem, quam in Meteoris, ob eas causas, quas ibidem exposuimus. Quod tamen ad libros de Sensu & Sensili attinet, in quibus Aristoteles de sensuum organis, eorumque objectis potissimum differit, statuimus nihil hoc loco in eos commentari: quòd tota ea disputatio abunde tractata atque illustrata à nobis sit in libris de Anima: quos una cum libris de Ortu & Interitu propediem, favente Deo, in lucem edemus.

IN

IN LIBRVM DE MEMORIA ET REMINISCENTIA.

QVOD, ET QVOTVPLEX SIT MEMORIA.

CAPVT I.

Memoria fuso vocabuli signifi- A
catu tribus modis à Philosophis
accipitur, ut tradit partim M.
Albertus in summa de homi-
ne, tractatu de memoria; par-
tim alii variis in locis. Primum

pro ipsa facultate seu potentia quâ recordamur:
secundo pro recordandi actu: tertio aliquantu-
lum improprie pro habitu, seu imaginibus, qua-
rum interventu memorandi actus exercetur. B
Quod ad primum attinet, potentia recordandi
nihil aliud est, quàm vis animæ, quæ rerum cog-
nitarum imagines, tanquam depositum reco-
dit ac servat, ut eas, cum opus fuerit, exhibeat.
Quod pertinet illud D. Damasceni lib. 2. fidei or-
thod. c. 20. *Vis ea, qua meminimus, est memoria
ac recordationis origo & promptuarium.* Et il-
lud D. Augustini lib. 10. Confession. c. 8. *Omnia
recipit recolenda, cum opus est, & retrahenda
grandis memoria recessus, & nescio quid secre-
ri, atq; ineffabiles sinus eius: qua omnia suis
quæq; foris intrant ad eam & in ea reponun-
tur: nec ipsa tunc intrant, sed rerum sensata-
rum imagines illic præsto sunt cogitationi remis-
sissent eas.*

Porro (ut præter alios edisserunt Simplicius
3. de Anima, text. 20. D. Thom. 1. par. q. 79. art. 6.
Alensis 2. part. quæst. 69. memor. 1. art. 1. Scotus
in 4. dist. 45. q. 3.) memorandi facultas duplex
est: una sensitiva, quæ in capite sedem obtinet;
altera intellectiva, quæ in ipsa animi nostri sub-
stantia insidet. De sola autem sensitiva agit Ari-
stoteles hoc in libro, cum doceat memoriam
esse phantasmatum: & in ea tantum animæ par-
te sitam esse in qua imaginatio consistit. De ea-
dè locutus est D. Damascenus loco antè citato,
statuens memoriæ organum esse posteriore ce-
rebri ventriculum, quem occipitium vocant. In-
tellectivam tradidit Aristot. 3. de Anima cap. 4.
tex. 6. cum docuit animam esse locum specierum,
non totam, sed intellectivam: de qua etiam inter-
pretandus est D. August. lib. 10. de Trinit. c. 15.
cum ait, memoriam, intelligentiam & volunta-

tem, unam esse mentem: hoc est, in una eadem-
que mente inhære.

Esse verò admittendam istiusmodi intellectu-
vam memoriã ex eo constat, quia recordamus
rerum universalium & immaterialium, quarum
notio non in potentiam organo corporis affi-
xam, sed in aliam facultatem nobiliorem & ma-
teriæ expertem cadit. Item, quia cum pars sensi-
tiva habet thesaurum specierum ad memoran-
dum, potiori jure eundem obtinebit intellectu-
va pars quæ excellentior est. Præterea, quia ani-
ma separata recordatur eorum, quæ in hac vita
gessit: ut affirmat D. Augustinus in Psalm. 108 &
Gregorius 4. lib. Moral. c. 42. constatque tum ex
sermone Abrahami ad divitem Luc. 16. *Recor-
dare fili, quia recepisti bona in vita, Lazarus
autem similiter mala: tum ex verbis ipsius divi-
tis, qui recordabatur quinque fratrum, quos in-
ter vivos habebat:*

Quare minimè audiendus est Avicenna, qui
lib. 6. Nat. part. 5. c. 6. intelligibilium specierum
thesaurum homini denegat, ajens non conser-
vari in mente humana species intelligibiles: to-
tamque intellectivæ recordationis vim referens
ad irradiationem illius intelligentiæ, quam fin-
xit coeleste quoddam lumen infundere in ani-
mam nostram, ut rerum notitiis imbuatur. Cu-
jus erroris confutationem lege apud D. Tho-
mam 1. part. q. 79. art. 6. & lib. 2. contra gent. c.
74. Vide etiam Scotum in 1. d. 3. q. 6.

*Discutitur, num memoria intellectiva
proprie memoria sit,
an non?*

CAPVT II.

QVæri solet, etiam inter eos qui intelli-
bilium specierum thesaurum in nostris
animis dari consententur, utrum memoria

A 2

*Memoriam
tribus modis
accipi.*

*Memoria
sensitiva.*

*Memoria
intellectiva.*

*Animã pa-
ratam recor-
dari eorum,
quæ in vita
gessit.*

intellectiva simpliciter ac propriè memoria dicenda sit? Nonnulli partem negativam amplectuntur eò potissimum argumeto, quòd ad memoriam requiratur perceptio determinatæ differentiæ præteriti temporis: siquidem non nisi rei præteritæ recordamur. Ea verò perceptio, cum non sit abjuncta à singularibus conditionibus, non videtur spectare per se ad intellectum, sed ad sensum. Cui opinioni haud obscure adstipulatur Divus Thomas lib. 2. contra gent. ca. 74. hisce verbis. *Memoria in parte sensitiva ponitur, quia est alicuius, prout cadit sub determinato tempore, non enim est nisi præteriti, & cum non abstrahatur à singularibus conditionibus, non pertinet ad partem intellectivam, quæ est universalium. Sed per hoc non excluditur, quin intellectus possibilis sit conservatus intelligibilium, quæ abstrahuntur ab omnibus conditionibus particularibus.* Hæc D. Thomas: quibus similia docuit M. Albertus in summa: & de homine tract. de memoria.

Solut. dub.

Proposita dubitatio ita expedienda est: Si dicamus, ad rationem eius memoriæ quæ absolute ac propriè memoria vocatur, requiri, ut eadè potentia habeat in se species, quæ res singulares & determinati temporis differentias repræsentent, tunc juxta eorum sententiam, qui arbitrantur hoc vitæ statu non dari in nostro intellectu imagines rerum singularium, asserendum est, memoriam intellectivam, quæ animæ in corpore existenti convenit, non esse absolute proprièque memoriam. Quod placet M. Alb. & D. Thomæ loco citato, & Ferrariensi in comment. lib. 2. cont. gent. cap. 74. Si autem statuamus, vel dari species illas rerum singularium in intellectu nostro, vel ad rationem prædictæ memoriæ nõ oportere, ut in eademmet potentia eiusmodi species hæreant & conserventur, sed sufficere inesse illas in phantasia, à cuius actu intelligendi vis ad singularium notitiam determinetur: pronuntiandum erit, memoriam intellectivam propriè & absolute memoriam esse: quod affirmat Scotus in 4. dist. 45. q. 3. Vtrumlibet horum probabilitatem habet, ut constat ex iis quæ de cognitione singularium, & de speciebus intelligibilius, partim * in 1. Physic. partim in 3. de Anima, à Philosophis in utramq; partem disputari solent. Quæ non est cur à nobis in præsentia aut repetantur, aut anticipentur.

* In nostris comment. 1. Phys. cap. 1. quæst. 4.

De recordatione anime separata.

Erit etiam qui petat, quo pacto anima separata recordetur singularium, cum ad eiusmodi actum nõ possit jam determinari ab interno sensu? Quæ dubitatio locum habet apud eos, qui putant in intellectu, dum est in corpore, non imprimi species rerum singularium, ac proinde nec eas inde acceptas animam secum deferre. Respondendum cum D. Thoma 1. part. q. 99. art. 4. animam separatam cognitione naturali cognoscere, meminisseq; singularia per species sibi in-

A ditas in abscessu à corpore: eiusmodi enim species determinatè illi repræsentant singularia cù suis conditionibus; si non omnia, saltem ea, ad quæ peculiarem obtinent habitudinem, vel ob antecedentem notitiam, vel ob aliquam affectionem, aut aliud quid ex divinæ providentiæ ordine. In sententia verò illorum, qui arbitrantur, nostrum intellectum in hoc vitæ statu haurire è sensib. imagines rerum singularium, nullam ingerit difficultatè proposita quæstio: cum anima à corpore abjuncta per eiusmodi species recordari possit rerum singularium, quæ iis repræsentantur. Quod ad finè librorum de Anima in tractatu de anima separata, planius differem?

Memoriam intellectivam non esse facultatem re aut essentia ab intellectu distinctam.

CAP. III.

Quæstio est, num memoria intellectiva & intellectus differant inter se tanquam duæ potentie? Putant nonnulli quos commemorat Richardus in 2. dist. 14. q. 2. circa 2. princ. quibus ipse etiam libentius assentitur: videturque hæc pars hisce rationibus concludi. Mens humana dicitur ad sanctissimæ Triadis imaginem divinitus efformata: quia ut in una essentia divina tres sunt personæ, ita in anima tres potentie, intellectus, memoria, voluntas: non igitur memoria & intellectus eadem facultas sunt. Item: memoria tendit in rem cognitã ut cognita est, intellectus in rem absolute spectatam: ergo cum diversa ratio objecti potentiarum distinctione arguat, diversæ potentie erunt intellectus & memoria. Tertio: eadem causa distinctionis videtur esse in viribus sensitivis & intellectivis: sed in viribus sensitivis alia potentia apprehendit, alia conservat: quæ enim per communem sensum apprehenduntur, servantur in phantasia; quæ per imaginationem, in memoria: ut alibi ostendemus, traditque Avicenna 6. Natur. lib. 4. c. 1. Non est igitur, cur intellectus à memoria intellectiva non distinguatur. Accedit testimonium D. Augustini 10. de Trinit. c. 11. ubi tria in mente constituit, memoriam, intelligentiam & voluntatem: additque horum unum, nempe intelligentiam, oriri ex memoria. Cum igitur nihil ex se ipso oriatur, patet, memoriam & intellectum non eandem esse animi facultatem, sed aut re, aut saltem essentia inter se distingui.

Asserendum tamen est; intellectum & memoriam intellectivam, unam eandemque esse animi facultatem, nec re, nec specie diversam. Primum, quia eiusdem est, servare habitus & iis uti: at intellectus servat habitus memorandi, id est, species intelligibiles; ut docet Aristot.

1. Arg. part. affirm.

2. Argum.

3. Argum.

4. Argum.

1. Ratio pro parte negato.

Cum D.
1. par.
art. 7.
2. R.
De hac
Dama
Fid. c.
Aug. l.
Trinit.
l. 2. c.
Basil.
lio in
Ruper
de Tr
Eia
3. C
* 3. R.
Solut.
propa
traria
6. Tr
ut no
nima
press

Sol. 2.

Sol. 3.

Sum D. Tho. 1. part. 79. art. 7.

2. Ratio De hac re D. Damasc. l. 2. Fid. c. 12. D. Aug. l. 14. de Trinit. c. 12. l. 2. c. 4. D. Basl. homilio in Genes. Rupert. l. 2. de Trinit. C. eius op. c. 3. & 5.

* 3. Ratio. Solut. 1. art. pro parte contraria. Imago Trinitatis ut nostra anima sit impressa.

Arg. par affirm.

Argum.

Argum.

Argum.

Sol. 2.

Sol. 3.

Argo pro e negato

stoteles lib. 3. de anima, cap. 4. tex. 7. ubi intellectum patientem appellat locum, seu thesaurum specierum. Quare idem intellectus eademque facultas erit, quæ iis utitur intelligendo & memorando. Secundò, quia simplex rei cognitio & recordatio non inveniunt in objecto discrimen per se, sed accidentarium tantum: illa enim fertur in rem absolutè, hæc in rem, ut antea cognitam: quæ rationes non per se variant objectum. * Tertiò, quia frustra ponitur facultatum multitudo, ubi sat est una eademque potentia: sat est autem una potentia ad intelligendum & recordandum, non minùs quàm ad apprehendendum & iudicandum. Stabiliturque argumentum; quia reminiscencia, qua rerum immaterialium recordamur, constat ex discursu circa res immateriales, qui necessariò ad intellectuicè vim pertinet, cuius est circa talia discurrere.

Argumenta verò, quæ oppositum suadebant, parvo negotio diluuntur. Ad primum dicendum: rationem imaginis & similitudinis, quæ in nostra anima comparatione Dei invenitur spectari præcipuè secundum actus verbi amoris: ut declarat D. Thomas 1. part. q. 93. art. 7. & Durandus in 1. dist. 3. part. 2. quæst. 3. quia videlicet, ut Pater in divinis per actum notionalem suæ intellectationis gignit Filium; & Pater simul ac Filius per actum amoris utriusque communem spirant Spiritum sanctum: ita noster animus cogitando interiùs format conceptum seu verbum; & ex hoc in amorem rei cognite prorumpit. Verùm quia principia actuum sunt potentia atque habitus, & unumquodque virtute in suo principio, continetur; movet ibidem S. Thomas, posse etiam Trinitatis imaginem in nobis attendi secundum potentias, prout in eis actus virtute existunt. Non tamen oportet prædictam similitudinem in eo cerni, ut quemadmodum in una essentia divina tres sunt personæ realiter distinctæ; ita in nostra anima tres sint potentia, intellectus, memoria, & voluntas, re aut specie diversa: sufficit enim numerari utcumque tres potentias, etsi earum aliqua essentiali & reali discrimine distinguantur, nimirum voluntas & intellectus, itemque memoria & voluntas; aliqua accidentariò tantum, videlicet intellectus & memoria. Lege D. Thomam, in quæst. de Verit. q. 10. art. 3. & in 1. dist. 3. quæst. 4. Ad secundum dicitur: rem in se, & rem ut cognitam, non includere rationes, quæ per se variant objectum, atque essentia discrimen invehant. Ad tertium: organum memoriae exigere temperamentum, quo observat diuturnæ conservationi: officia verò sensus communis & imaginationis eam qualitatum compositionem requirere, quæ tantummodo apta idoneaque sit ad facile recipiendum: hanc autem à priori necessario diversam esse: quia mollia promptè recipiunt, malè retinent; dura pertinaciter servant, ægrè recipiunt. Unde

A est, quòd sensus communis eiusque thesaurus in diversa parte cerebri debent consistere, similiterque imaginatio & eius promptuarium (si tot sensus interni constituendi sint, qua de re a libi.) Ex quo sequitur, has potentias ut situ, ita & re ipsa inter se distingui. In intellectu autem & memoria intellectuicè longè diversa ratio est. Nam cum in corpore non hæreant, haudquamquam ad functiones suas obeundas organorum & temperamentum diversitatem exposcunt. Ad ultimum, cum D. Augustinus ait, intelligentiam oriri à memoria, nihil aliud velle, quam intelligendi actum elici à specie residente in intellectu, qui prout imaginibus recordationi observantibus consignatus est, memoria & intellectus foecundus vocatur. Advertit etiam D. Thomas 1. part. quæst. 79. art. 7. cum idem D. Augustinus in lib. 10. de Trinit. cap. 11. & 12. ponit in mente memoriam, intelligentiam & voluntatem, non hæc accipere pro tribus potentiis; sed memoriam pro habituali animæ retentione, intelligentiam pro actu intellectus, voluntatem pro actu voluntatis.

Sol. 4.

Memoriam sensitivam convenire etiam brutis, & si non omnibus.

CAP. IV.

D Quid ad memoriam sensitivam attinet, eam brutis quoque animantibus convenire palam est; non omnibus. Huius assertionis priorem partem tradit Aristoteles in lib. de memor. & reminisc. c. 1. & lib. 1. Metaphys. cap. 1. & lib. 7. Eth. c. 3. D. August. l. 10. Confess. c. 17. & l. 1. Music. c. 4. aliiq; auctores communi assensu, eamque satis probant manifesta memoriae indicia, quæ in brutis deprehenduntur, quale est, ut alia omitteremus, identidem certa loca, nidos, latibula repetere: & sobolem suam dignoscere. Itè quia, ut tradit Aristot. lib. 4. de hist. animal. cap. 10. & Plinius lib. 10. Natur. hist. capite 7. compertum est, præter hominem somnare etiam equos, canes, boves, oves, capras, & denique genus omne quadrupedum & viviparorum. Quod privatim in canibus, declarat ipsorum latratus per quietem: Non somnarent autem bruta, nisi haberent in somniis occurrentes præteritarum rerum imagines asservatas in interno sensu, haud dubiè ad memoriae munus.

Indicia memoriae in brutis.

Posteriorè partè assertionis, videlicet memoriam non omnibus brutis convenire, tradit Aristoteles lib. de mem. & remin. c. 1. & 1. Metaph. c. 1. probaturque ex eo; quia quòd solo gustu & tactu prædita sunt, ac res præfetes tantum dignoscunt, memoria caret, veluti conchylia, ceterasque eiusmodi marinis scopulis adherentia. Nec n. indigent memoria, cum hanc ob id potissimum natura

Que bruta careant memoria.

brutis concedat, ut locum antea cognitum adire possint, noxium aliquid fugiendi, aut jucundum confectandi gratia. Vnde est etiam, quod nec omnia quæ locum mutant memoriam habent; ut lumbrici, cochleæ, & alii quidam vermes, qui huc illuc vagantur, nec ad certa loca redire deprehenduntur. Sunt tamen, qui omnia quæ quoque modo moventur loco, memoria pollere existiment, ut D. Thom. 1. Metaph. lect. 1. Sunt, qui non omnia, quæ ad easdem sedes remeant, memoriam vendicare putent, ut M. Albertus tract. 1. eiusdem operis c. 6. ait n. musas, quas constat eundem cibum importunè repetere, non habere memoriam: quod ex eo suadet, quia flabello repulsæ identidem se ingerunt: non enim id facerent, si plagæ acceptæ recordarentur. Neutra tamen harum opinionum placet. Non prima: quia sola mutatio loci non est sufficiens memoriæ argumentum; cum videamus quædam animantia, ubi primum in lucem edita sunt, confestim ab uno loco in alium progredi, quæ tamen memoriæ ductu nondum agi queunt, ut planum est. Non secunda: quia mutæ non ex oblivione plagæ eò redeunt, unde abiguntur; sed quia ob stoliditatem, urgente præsertim rei delectabilis appetitu, minus sibi consulunt. Quin potius illa eiusdem loci repetitio signum memoriæ est; nec enim eodem rediunt, nisi loci memoriam haberent.

Musca memoria prædita sunt.

Non esse negandum, competere piscibus memoriam.

CAP. V.

Qvari solet, num memoria piscibus insit, an non? Ratio dubitandi in eo est, quia animantia aquatilia sunt deterioris notæ, quam terrestria. Vnde Philo Iudæus in lib. de Mundi opificio ait, propterea Deum animalium creationem à piscibus inchoasse, quia cum servare ordinem voluit, quem in suis rebus secutura esset in posterum natura, quæ quidem à vilioribus incipiens definit in præstantissima omnium: ut aquatiliū generi despiciatissima incertissimaq; obvenit anima, ad eò ut præ terrestrium comparatione quodammodo sint animalia, & non animalia, videaturq; eis anima præ fale indita, ne putresceret. Cum igitur nonnulla ex iis, quæ in terra vivunt, careant memoria, consequens videtur, ut eam piscibus natura denegarit.

Secundò, idem confirmatur, quia in præmolli & fluxa materia, qualis est piscium, nequeunt typi & imagines impressæ conservari, sed confestim defluunt & extinguuntur; ut si quis anulum in profugum amnem imprimat. Tum, quia memoriæ, ut & cæteris functionibus animalium, non parum officit algor: quem tamen in natalibus frigidissimi elementi indigentis abundare oportet: docente Galeno lib. 6. de usu par,

A c. 9. & Arist. libr. 2. de part. anim. c. 2. & in libr. de respir. c. 6. cont. Empedocl. falso putantem, ex animalibus calidissima esse aquatilia. Hisce argumentis adducti fuere ad tuendam partem negativam nonnulli, quos refert refellitque D. August. lib. 3. de Gen. ad lit. c. 8.

B Sed huius sententiæ falsitas ex indiciis memoriæ, quæ in piscibus deprehensa sunt, palam convincitur. Constat enim, referente Plinio libro 29. Nat. hist. c. 70. pisces in quibusdam vivariis plausu congregari solitos fuisse ex consuetudine; imò & ad nomen vocatos advenisse in piscinis Cæsaris, non confestim solum, sed quosdam privatim. Quod certè non nisi ex plausu, nominumq; & pabuli memoria faciebant. Quod etiam pertinet id, quod idem Plinius lib. 9. cap. 8. narrat de Delphino, qui quocunque diei tempore in clamatus à puero, quamvis occultus atque abditus, ex imo advolat, passusque præbebat ascensuro dorsum, receptumque per mare in ludum portabat ac revehebat. Secundò, idem ea ratio persuadet, quia memoria, uti superius diximus, ob id maximè à natura tributa est, ut animantes, ad definita loca commodi aliquis gratia se conferant: certum verò est, pisces in easdem speluncas, eademque domicilia, statim temporibus sese abdere; indeque egressos eodem rursus commeare. Hanc opinionem, quæ Philosophorum communis videtur, secutus est D. Thom. 1. p. q. 72. art. 1. cum D. Augustino loco cit. etsi aliter visum fuit D. Basilio homil. 8. in Genes.

Similia scripsit Rondel. lib. 3. de pisc. c. 3. & lib. 4. c. 10. Porphy. lib. 2. de ab. sim.

C Argumenta verò, quæ in contrariam partem adduximus, sic erunt explicanda. Circa primū, fatendum aquatilia generatim loquendo tam volatilibus quam terrestribus deteriora esse: ut astruit D. Thom. 1. p. q. 71. art. 1. & q. 72. art. 1. Cui rei vel id argumento est, quod hæc pluribus & absolutioribus organis ad operationes suas obeundas instructa sunt. Secundò, quod sensus habent acutiores earumque, nonnulla disciplinam capiunt: quod piscibus non convenit. Item, quia nobiliorem procreandi modum vendicant: pisces enim majori ex parte ova tantum generant, eaque imperfecta: qui gignendi modus despectior est. Diximus majori ex parte, quia non totum piscium genus est oviparum, id est, non animal, sed ovum pariens: cum quidam sint vivipari, id est, non ovum, sed vivum animal parientes: ut pistris, balæna, vitulus. Quod testatur D. Basilius homil. 7. in Genesin. Plinius libr. 9. cap. 13. & cap. 51. Rondeletius libr. 4. de Pisc. cap. 3. post Aristotel. 5. de Gener. anim. c. 3. & 5. quanquã universum piscium genus eatenus oviparum dici possit, quatenus omnes pisces aut intra se, aut extra, ova pariunt. Ex dictis tamen non necessariò concluditur, omnia, quæ in terrestrium & volatiliū generibus numerantur, excellentiorem naturam, quam

Sol. arg. par. 1. & contraria

Vide C. Rhod. l. c. 29. & 20, c. 8.

Occipit sedes memoria.

9 quàm aquatilia omnia fortiri : alioqui muscæ & vermes perfectiores essent crocodilus, delphinis, balænis.

Nec nobis omninò probatur sententia Philonis, dum piscium genti usq; adeò detrahit, ut eos vix animantium appellatione dignetur, tantumq; eis pro sale animam det. Licet enim id verum sit de iis quæ marinis affixa scopulis stabilem sedem habent, & ad stirpium naturam prope accedunt; haudquaquam tamen de universo piscium genere probè dictum haberi debet: ut facilè perspiciet, qui expendit, quæ de eorum ingenio, stratagematis, vafricie, & quorundam adumbrata prudentia auctores prodiderunt. Aristoteles lib. 8. de hist. anim. c. 13. & lib. 9. c. 37. Plut. in lib. de anim. indust. Plin. lib. 9. Nat. hist. D. Basil. orat. 19. de Provid. D. Ambros. lib. 5. Hexam. c. 10. Oppian. lib. 3. Rondelet. lib. 4. de piscib. c. 11.

Ad secundum argumentum dicito: nimiam mollitudinis & frigoris exsuperantiam impedire concentum primarum qualitatum, organo memoriæ necessarium; atque adeò non posse in eo memoriam consistere: verum etsi pisces molli & frigida sint natura, non tamen in iis adeò vehementem esse ejusmodi qualitatum excessum, ut memoriæ necessarium temperamentum labefaceret.

De organo memoria sensitiva.

C A P. VI.

Communis Philosophorum sententia est, quam tradit D. Nemes. in lib. de Nat. hom. cap. 13. & D. Damasc. lib. 2. fid. orthod. c. 20. D. Thomas in 1. d. 3. q. 4. art. 1. ad 2. M. Albertus in summa de homine, tractat. de memoria, Avicenna lib. 6. Nat. memoriam sensitivam (ut dicemus in libr. de Anima) sedem habere in posteriori parte capitis, quæ occipitium vocatur. Id quod multis indiciis comprobant: primùm, quia læsa ea parte offenditur memoria, & eo loco percussus rerum cepit oblivio. Secundò quia ejus partis soliditas ob id potissimùm videtur, procurata à natura, ut tenaciùs hæreant infixæ species. Postremò, quia cum recordari volumus, quasi natura nos docente occipitium scalpimus, ut memorandi vim quodammodo excitemus & acuamus.

Hæc tamen de ea memoria intelligi debent, quæ species proximè ab imaginatrice facultate sibi commissas reservat. Nam quæ sensus communis thesaurus est, anteriorem cerebri partem occupat. Nisi quis malit unam tantùm dari memoriam sensitivam, quæ tam rerum sensatarum, quàm non sensatarum typos recondat.

Cui opinioni proxima argumenta non parum offerunt probabilitatis.

De actu memorandi & reminiscendi.

C A P. VII.

Memoriæ seu memoratricis facultatis duo sunt actus: unus, qui accepto à potentia nomine memoria vocatur; alter, qui Reminiscencia dicitur. Memoria definitur à Philosophis, rei antea cognitæ, ut cognita est, repetita cognitio: sive regressio ad notionem ejus, quod fuit antè apprehensum, prout apprehensum fuit. Etenim si quis eliciat cognitionem rei sibi antea prorsus ignotæ, aut rei quam priùs novit, sed omnino exciderat, non dicitur recordari: quia non considerat rem, ut ab se antea cognitam. Vnde est, quòd (ut 1. cap. hujusce libri Aristoteles docuit) memoriæ solæ res præteritæ subjiciuntur: quemadmodum externo sensui tantùm præfentes; & spei, futuræ duntaxat. Sed erit, qui nobis opponat auctoritatem D. Augustini lib. 14. de Trin. c. 11. ubi ita scripsit: Non solum præteritorum est memoria, sed etiam presentium. Vnde Virg. de Vlyssè ait:

Nec talia passus Vlysses,
Oblitus se sui est Itachus discriminat tanto,
Cum enim sui non oblitum diceret Vlysses,
quid aliud intelligi soluit, nisi quòd meminere sui? cum sibi ergo præsens esset, nullo modo sui meminisset, nisi ad res presentes memoria pertinere.

Hæc D. Augustinus loco cit quæ repetit in Ep. 72. ad Nebrid. Occurrendum tamen paulò latius ac minùs propriè sumptum illic ab eo & à Poeta memoriæ nomen: quòd si propriè usurpassent, neutiquam ad rerum præsentium cognitionem extendissent.

Objiciat rursùm aliquis, nò videri memoriam rectè definiri cognitionem rei cognitæ, ut cognita est: quòd res cognita, ut cognita non possit cognosci, nisi ipse cognoscendi actus percipiatur; cum tamen nulla potentia corporis organo affixa supra suum actum reflecti possit, ut est communis Philosophorum sententia. Respondendum, ad actum recordandi non esse opus, ut potentia suummet actum abstractè sumptu liquidove cognoscat (id n. soli immateriali facultati conceditur) sed sufficere, percipere illum quoquo modo, videl. accessoria quadã ratione & concrete, prout involvitur in perceptione rei cognitæ, ut cognita est. Qui modus reflectendi supra propriam actum est potentiis infidentibus organo corporeo convenire potest.

Reminisci verò, ut et loco erit cit. Arist. explicat, dicitur quispiam, cū ex alio aliud ei incidit: ut cum ex lacte in candorem progreditur, ex candore in aërè, & ab hoc in humorè, ex quo ei tandem Autumnus, qui exciderat, in mentè venit. Et D. August. lib. 6. Mus. c. 8. Quid aliud, inquit, agimus, cum revocamus nos in memoriam, nisi quodammodo quòd repositum quærimus? Recur-

Lege etiam c. 2. ejusd. lib.

Lib. 3. Actus

Object.

Dilatatio.

Lege Arist. cap. 2. li. de memor. & reminisc.

His similia scripsit Platon in Phæd.

111 116

malia scri. 7. Rondel. b. 3. de pisc. c. lib. 4. o. Porphy. 2. de ab. 10.

arg. par. contraria

Vide Cæc. Rhod. lib. 3. c. 29. & l. 20. c. 8.

Occipitium sedes memoria.

60. Alex. l. 3. Nat. quest.

rit autem in cogitatione occasione similium motus animi non extinctus, & hac est qua dicitur recordatio Themistius etiam 2. lib. suae paraph. c. 4. Reminiscenciam definit reducem, & quasi redivivam memoriam, sive renovationem memoriae collapsae: cum unus motus animi recogitando alterum trahit, ut unus annulus alium in catena. Licebit tamen eandem apertius & enucleatius definire hunc in modum: Reminiscencia est progressio, qua potentia memorandi, ex aliquo aliquibusve memoria comprehensis, venit in cognitionem ejus, quod nec memoriae occurrebat, nec a memoria penitus exciderat. Exempli gratia, si quis heri librum in loco aliquo reposuit, cujus loci ei in mentem hodie non venit, & ut ipsam in memoriam reducat, loca ubi heri fuit, & eos quibus cum locutus est, animo reperat; tandemque ex alicujus memoria occurrat menti locus, ubi librum reliquerat, dicetur loci illius reminisci, cujus antea simpliciter recordari non poterat.

Ex quo perspicuum fit, plura ad reminiscenciam exigi, quam ad memoriam: licet enim ambae in eo convenient, quod nec meminisse, nec reminisci possimus eius rei, cuius in nobis simulacrum evanuit; ita ut eam nec per se primo concipere, nec ex alia ad ejus apprehensionem devenire valeamus: tamen ut memoremur, sat est rem antea cognitam ut cognitam apprehendere; ad reminiscendam vero requiritur antecedens oblivio, cum notitia iterata alicuius rei, quae non exciderat, & ex qua eius, quam inquirimus, notionem consequutione quadam & discursu provehimur. Vnde (ut in 4. huius libri capite advertit Aristoteles) cum memoria etiam brutis animantibus competat, solus homo reminiscendi vim habet, sicuti & in eo duntaxat ratiocinatio & discursus reperitur. Ideoque ut idem cap. 1. dixerat, qui celeritate ingenii valent, facilius reminisci queunt: quia videlicet in discurrendo expeditiores sunt. Lege Platonem in Philebo, Plotinum in lib. de sensu & memoria, Themistium hoc loco 2. lib. suae paraphrasis c. 15. D. Thom. 1. part. q. 78. art. 4. & ex recentioribus Fernel. lib. 6. suae Physiologiae, cap. 14.

Avic. 6. Nat.

Quod in homine imaginatio de se scurrat circa singularia asserit D. Thom. 1. p. q. 78 art. 4. Et in opus anima c. 4. Avic. 6. Naturae p. 2. c. de anima com. 6. Cabreol. in 4. dist. 1. q. 4. art. 3. Et sic 10. Metaph. q. 16.

Nonnulla hic advertite. Primum sit: cum ad reminiscenciam discursus requiratur, non posse eam perfici, nisi accedente ministerio eius potentiae internae, cui discursus tribuitur, quae utrum sit imaginativa duntaxat, an etiam memoria sensitiva (si praeter sensum communem plures interni sensus ponantur) in libris de Anima discutiemus.

Secundum est: reminiscenciam tribus minimis actibus constare: memoriâ alicuius aliquorumve investigatione seu discursu exiis ad id, quod quaeritur, & inventionem ejus, quod partim exciderat, nec tamen penitus evanuerat.

A Tertium est: licet animae separatae conveniat recordatio, ut 2. huius operis cap. ostendimus; non videri tamen ei reminiscenciam competere; quia reminiscencia supponit oblivionem: oblivio autem nascitur ex imperfectione organi corporei, cuius crassitudo & defluxus, aliique eiusmodi materiales affectus in causa sunt, ut rerum imagines obliterentur & evanescant, atque ut, etiam dum nitorem suum habent, interdum consopitae sint, nec ad memorandi dictum prodeant. Cum igitur anima a corpore abjecta non utatur materiali organo, non videtur in eam, ac multo minus in angelos, reminiscencia cadere.

Verum non deerit fortasse, qui probare contendat, immerito brutis omnibus reminiscenciam denegari; cum eorum nonnulla ex aliis alia videantur deducere & colligere. Nam, ut caetera omittamus, celebre est id, quod in libro de indust. animal. Plutarch. commemorat de Vulpe. Haec glaciatum flumen transitura, primum leniter supra glaciem incedens auriculam admovet: tum si aquae subterlabentis sonum percipiat, gradum sistit, nec, nisi aliquid vehementer urgeat, pedem promovet, si vero strepitum nullum audiat, trajicit, ita videl. argumens: Quod strepit, movetur: quod movetur, non est fixum: quod non est fixum, diffluit & cedit: submergar igitur, si hanc ire pergam. Nec his dissimilia sunt, quod eodem loco narrat idem auctor de Cane feram persequente, qui cum in viarum divortia pervenerit, ubi olfactu deprehendit, una via feram non abiisse, alteram nihil jam olfaciendo mox arripit: utiq; colligens per eam divertisse, quia per aliam non divertit.

Ad hoc argumentum respondendum est, quod in Physicis diximus, haec aliaque eiusmodi, quae in quibusdam belluis cernuntur, non indicare, convenire eis verum discursum, sed quandam illius imaginem & imitationem: ad quam sat est naturalis instinctus, qui in quibusdam magis, in aliis minus excellit.

E De utilitate Memoriae, eiusque admiranda & absurda vi.

CAPUT IIX.

Quanta sit utilitas memoriae, constat ex eo, quod parum omnino referret, tam multa legere, audire, animadvertere, nisi illa memoriae tradita quasi tabellis recondita asservare possemus. Fuit profecto hoc nobis a Deo adversus rerum ignoracionem & oblivionem datum remedium ac subsidium. Vnde Plutarchus in libro de Educat. libr. vocat memoriam cellam penuariam disciplinarum. Et in fabulis est, scriptumque a Platone in Theaeteto, memoriam esse matrem Musarum: Itemque sapientiam.

Orat. lib. 3. ca. 6. 15.

Objec.

Hac de cane scribit D. Bas. hoc. 9. Hexam. D. Ambr. libr. 6. Hex. c. 4. Solutio.

Lege Tertul. in libr. de anima c. 24. Tullium 1. de

Orat. lib. 3. ca. 6. 15.

Lege D. Aug. 11. de T. c. 3.

Arist. de me. & reminisc. c.

Orat. Caelii
lib. 3. cap. 4.
& libr. 10.
c. 15.

pietiam esse memoriae & experientiae filiam, illud certe memoriam mirifice commendat, quod absque illa nemo absolutam prudentiae rationem obtinere queat; cum ad recte iudicandum de iis quae agenda sunt, quod prudentiae munus est, multum conferat praeteritorum recordatio & experientia: quae teste Aristotele 1. Metaph. c. 1. ex multarum rerum memoria coalescit. Vnde est, quod memoria ab Arist. l. 6 c. 5. à Tullio lib. 2. de invent. & D. Thom. in 22. q. 49. art. 1. aliisque Philosophis communi assensu inter prudentiae partes (integrandas videlicet) numeratur.

Tanta verò, tamque recondita memoriae vis habetur, ut ea unum sit ex iis, quae nos mirari natura voluit, scire autem noluit. Quis non miratur, qua ratione memoria in suis thesauris tam multa tamque diversa excipiat, neque tamen ea confundat, sed discretim sincera conservet? Quo nexu, quae apud illam tanquam commissum repetituri deposuimus, ita collocata & ordinata sint, ut & unumquodque separatim, & cuncta confertim, & singula ordinatim exposcere & digerere valeamus? Quo pacto fiat, ut quis ex acervo specierum per horae spatium, ita ut prius audiendi patientia, quam memoriae fides deficiat, orationem, ne mutata quidem syllaba, continuata serie, alia ex aliis conjungens suo loco depromat, nec in ipsa depromptione atque recensione imago una aliam impediat aut inturbet? Quo item modo alias, cum posuimus ut proferatur quod volumus, quaedam praeterea condita oblitescant, nec se foras dent? sed eorum loca alia profiliant in medium quasi rogantia num ipsa quaerantur: alia confestim imperturbata facie in apertum exeant: alia paulo post tanquam de abstrusioribus receptaculis eruantur. Quo pacto quae evanuisse videbantur, unius admonitione connexa quodam modo subeant, &c. Certè in hoc naturae miraculo praestat cum D. Aug. l. 10. Conf. c. 8. & Theodoro in lib. de Nat. hom. sola admiratione contentum esse, quam alienam & inidoneam causam afferre. Lege tamen, si placet, nonnullam ejus rei investigationem apud Fraxistorium 1. lib. de intellectu.

Quibus rebus memoria bonitas constet aut vitietur: & qui memoriae laude floverint aliquando?

CAP. IX.

Porro ut memoriae bonitas constet, requiritur ex parte organi, tum mollitudo, tum durities, ad congruam temperiem sibi mutuò foederata: mollitudo quidem, ut facile imbibat rerum notas; durities, ut simulacra injusta retineat & conservet. Ob defectum mollitudinis senes praecipiti jam aetate, quibus humido na-

tivo magna ex parte consumpto membra inarescunt ac rigent, difficili sunt memoria: qui ob id etiam indies quae didicerant obliviscuntur, quia exolescunt in eis quasi in ruinosis aedificiis depictae rerum imagines; nec defluxum materiae, in qua illae obsignatae sunt, quantum opus est compensant. Ob defectum congruentis duritiae admodum pueri, quos constat praehumidum habere cerebrum parum memores sunt: quanquam eis ad memorandum opituletur alia causa, quam tradit Aristoteles in probl. sect. 30. quaest. 4. videlicet, quia nondum multa perceperunt: intellige, quorum imaginibus organum memorandi nimis occupatum sit. Nec enim negari debet, ipsam specierum multitudinem & colluvionem fatigare quodammodo potentiam, ac nonnunquam actum memoriae inturbare, dum earum occursum res aliae pro aliis sese menti ingerunt. Vnde est etiam, ut ibidem Philosophus advertit, quod meminisse ea melius valeamus, quae manè percipimus quam quae procedente die, cum jam objectarum rerum turba per sensus intrans animi intentionem distraxit.

Non solum autem nimia siccitas & humiditas aetatibus certis proprie memoriam vitiant aut impediunt; sed etiam, cum ex morbo, aut alia quavis ratione inducuntur. Vnde Galenus lib. 3. de loc. affect. cap. 5. agens de lapsa ob siccitatem memoria, refert, quendam se novisse, qui exsiccato organo ob assiduitatem in studiis atque vigiliis memoriam penè amiserat: & agricolam, qui ob labores, quos vites colendo subierat, simulque ob victus tenuitatem, eodem modo affectus est. Quamquam in iis causa deficientis memoriae potuit quoque esse exsuperantia caloris nati: in scholastico exagitatione spirituum, in caput subeuntium ob vehementem animi intentionem; & in agricola, ex motu corporis diuturno & vehementi: motus enim calorem gignit. & quidem animantibus, potissimum propter effusionem spirituum ad extimas partes, ut alibi exposuimus.

Sanè quidem, licet oblivio alumna sit excedentis humiditatis, sicut retentio siccitatis; tamen aliarum etiam primarum qualitatum exsuperantia memoriam labefactat: praesertim frigoris, quod omnes animales functiones torpidas reddit; & ipsius vitae fundamenta quatit. Speciatim autem ad servandam memoriam, docent Medici abstinendum ab ebrietate, & à copioso vini potu, à cruditate ventriculi omnique satietate, à fructibus viridibus & oleribus, à lacte, caseo & carnibus salitis, omnibusque flatum generantibus, à piscium fluvialium, & anguillarum praesertim, esu.

Læditur autem memoria, nunc ad tempus, nunc citra regressum; ac nonnunquam ex toto labefactatur, alias ex parte. Nec quicquam, in-

Senes obli-
viosi.

Pueri labri-
ca memo-
ria.

Lege etiam
D. August.
11. de Trin.
c. 3.

Arist. libr.
de memor.
& remi-
nisc. c. 3.

Arise Tertul.
lib. de a-
ma c. 24.
lib. 1. de

quit Plinius l. 7. Nat. hist. c. 24. *aque fragile est in hominum vita, morborum et casus injurias atque etiam metus sentiens. Ictus lapide oblitus literarum est: e lecto lapsus, matris & affinium propinquorumque; alius agrotus seravorum etiam: sui vero nominis Messala Corvinus.* Præter hos nostra quoque ætate Cornelius Ianfenius literas oblitus fuisse dicitur: qui tamen, editis in Sacram scripturam egregiis commentariis, perpetuam sui memoriam posteris reliquit.

Sed quemadmodum multa sunt noxia memoriæ: ita non pauca, quæ eidem profunt, e jusque vim acuunt. Et, ut cætera omittamus, ferunt esse artem comparandæ memoriæ per medicamenta, cujus artis beneficio quidam nostra ætate, in magna admiratione fuerint. Namque innumerabilia penè vocabula Græca, Latina, barbara, ficta, nullo nexu coherentia, quæ semel audissent, mox sine ulla hæsitacione reddebant: nunc eodem quo acceperant ordine; nunc ita, ut primum, tertium, quintum, & sic deinceps, ac deniq; ut rogabantur, sine errore, tanquam à charta referrent.

D. Th. 2. 2. q. 49. art. 1. Cælius lib. 10. c. 16. Solinus in Polyhist. cap. 7. Tullius Aca. quest. edit. 1. lib. 2.

Communis ars excolendi sine medicamentis memoriæ, est exercitacio. Nam teste Quintiliano l. 11. Orat. instit. c. 2. nihil æquè vel augetur cura, vel negligentia intercidit. Quare magnopere juvat, quotidie aliquid memoriæ tradere, ac præcipuè ubi se quis primum in ligata, deinde in prosa oratione addiscenda exercuit: quædam addiscere omnino divulsa, ac sine numeris, & magis ab usu remota, qualia sint Iurisconsultorum. Difficiliora enim, inquit ille, debent esse, quæ exercent, quò sit levius ipsum illud in quod exercent: ut Athleta ponderibus plumbeis assuefaciunt manus, quibus vacuis & nudis in certamine utendum est.

Item Cælius Rhod. li. 20. c. 10. Alex. ab Alex. lib. 6. c. 18. Muræ l. 3. Variar. c. 1. Solin in Polyhist. c. 7. Valer. Max. l. 3. tit. 5.

Fuerunt autem priscis temporibus insignia memoriæ exempla, quæ Plinius lib. 7. Naturalis historiae cap. 24. Seneca in prologo declamationum, Quintilianus loco paulo antè citato commemorat. Mithrydates rex Ponti, duarum & viginti gentium rex, totidem linguis jura dixit, pro concione singulas absq; interprete allocutus. Crassus ille dives, cum Asia præesset, quinq; Græci sermonis differentias sic tenuit, ut qua quisq; apud eum lingua loqueretur, eadem ei responderet. Cyrus Persarum rex in numerosissimo exercitu omnium militum nomina tenuit. Theodectes quamlibet multos verbus auditos mox reddidit. Charmides in Græcia, quæ quis exegerat volumina in bibliothecis, legentis modo repræsentavit. Cyneas Theffalus, missus à Pyrrho legatus de pace ad Romanos, postero die novus homo & senatum & totam urbanam plebem senatui circumfusam nominatim salutavit. Deniq; de sua memoria ita scripsit loco paulo antè adducto Seneca: *Cum multa jura, mihi ex me desideranda senectus se-*

Quisnam hinc Seneca

A cerit, oculorum aciem retulerit, aurium sensum hebetaverit, nervorum firmitatem fatigaverit: inter ea quæ retuli memoria est, res ex omnibus partibus animi maxime delicata & fragilis, in quam primum senectus incurrit. Hanc aliquando in me storsisse, ut non tantum ad usum sufficeret, sed in miraculum usq; procederet, non nego. Nam duo millia nominum recitata, quo ordine erant dicta referebam. **B** his, quæ ad audiendum præceptorem nostrum congenerant, singulos versus a singulis datos, cum plures quam ducenti efficerentur, ab ultimo incipiens usq; ad primum recitabam. Nec ad complectenda tantum, quæ vellem, vel exerat mihi memoria, sed etiam ad continenda, quæ acceperat.

C Solutio aliquorum problematum, ad memoriam spectantium.

C A P. X.

Nunc quæstiones aliquot ad memoriam pertinentes breviter diluemus. Prima hæc esto: Cur non omnia, quæ externis sensibus percipimus, manent in memoria, sed pleraq; excidunt? **R**esponso: Quia aut eorum imago in organum memoriæ non imprimitur, ob ineptitudinem organi ad illa recipienda aut servanda, vel ob remissionem apprehensionis, ut paulò post dicemus; vel certè quia imago impressa decursu temporis evanescit. Plato in Theæteto: *Quicquid eorum, quæ aut videmus, aut audimus, aut ipsi cogitamus, meminisse cupimus, insinuantur ipsi sensibus, intelligentiisque velut annulis signantes, exprimimus, quodque signatum fuerit, meminimus, & scimus, quoad signatura permanet: at cum aboletur, vel inscribi nequit, oblitiscimur atque nescimus.*

2. Si rerum simulacra, quæ memoriæ inuruntur, contrarium non habent, à quo permanentur, nec eorum conservatio à re objecta pendet, cur ea sæpenumero etiam in florida ætate, integro sensorio emoriuntur & abolentur? **R**esponso: Quia actione caloris, toto vitæ tempore humidum absumentis, & incurfu aliarum qualitatum, obscurantur indies & effluunt prædictæ imagines, donec ex toto pereant: nisi per actus memorandi instaurantur, & quasi nitorem genuinum recuperent.

3. Cur ea, quæ aliis rebus intenti, vel etiam somniantes apprehendimus, facillè obliviscimur? **R**esponso: Quia tunc facultas memorandi remissè operatur, similiterq; alii sensus, qui in memoriam agunt: atq; ita difficultoræ tantum & evanidæ imagines exprimuntur. Galenus lib. 2. de motu musculorum: *Nis memorandi, si insignes impressiones rerum imaginantur, eam conceptis, conservat eas perpetuo, atque quidem est memoria tenere. Sin obscuras, & evanidæ*

fuerit, scripsit Volateranus li. 19. Iustus Lipsius. 1. Elementorum.

Legere c. 2. de mor. C. mss.

Galeni de loc. cap. 4.

De memoriarum brutorum

Lutis superficialibus, non conferat: Hoc est ob-
liviſci: ob idq; multi in vehementibus animi af-
fectibus nullius eorum, qua egerint, in poſterum
meminerunt. Quid igitur mirum eſt, in ſomno
obſcurè agente anima obſcuras etiam imagina-
tiones fieri, ideoq; neq; ſtabiles, cum id etiam in
ſigiliis contingat?

4. Cur non iidem, & ingenioſi ſunt, & bene
memores: ſed contra ſæpe accidit, ut qui tena-
ciori ſunt memoria, minus celeri & acuto pol-
leant ingenio? Reſponſio: Quia ingenii præ-
ſtantia conſiſtit in celeritate quadam mentis,
& facilitate ad ratiocinandum, in veſtigandum,
& inveniendum: hæc autem celeritas pendet
ex acumine & promptitudine internorum ſen-
ſuum, præſertim cogitatricis facultatis: quæ,
dum intellectus ratiocinatur, ipſa etiam circa
ſingularia pariter diſcurrit: durities autem ce-
rebri, quæ inflexibilis eſt, facitq; ut rerum ido-
la tenaciùs hæreant, celeritatem cogitatricis
potentiæ cohibet ac demoratur: ſicque id,
quod memoriam diuturnam reddit, ingenium
hebetat. Si autem cerebri ſubſtantia ita affecta
ſit, ut organum cogitativæ magis ad humidita-
tem, organum memoriæ magis ad ſiccitatem
veigat (quod interdum accidit) erit idem &
tenaci memoria & acuto ingenio.

5. Cur integræ quædam nationes memoria
parum valent, ut Thraces? Reſp. Quia ſoli cœ-
lique natura & ſiderum influxus, qualitates
memoriæ adverſas imprimunt. Vnde & The-
banos ingenio pingui, Athenienſes perſpicaci
& acuto fuiſſe, refert M. Tullius, in lib. de Di-
vinat, quia Thebis craſſus aer, Athenis rarus ac
ſubtilis contigit.

6. Si ſpecies hærent ſpiritibus animalibus, qui
non ſolum vago motu huc illuc oberrant in
corpore, ſed etiam per meatus & poros foras
evolant, qui fieri poteſt ut alius res ſit memo-
ria diuturna? Reſp. Quia licet nonnullæ ſpeci-
es animalibus ſpiritibus inſideant, eorumque
vehiculo ab externis ſenſibus ad internos tra-
jiciantur; tamen ab iis ſpeciebus immittuntur
aliæ conſimiles in ipſam ſubſtantiam cerebri,
& in organum memoriæ, à quibus memorandi
actus elicitur, quæque firmæ ac ſtabiles eſſe
queunt,

7. Qui fieri poteſt, ut ſenibus ob nimie ſicci-
tatis accrementum memoria deficiat, cum vi-
deamus eos pituita & humoribus, quos aſſiduè
excreant, abundare? Reſp. Quia licet ſenes hu-
moribus adventitiis & noxiis ſcateant, deſe-
runtur tamen ab humido nativo, cujus idonea
commixtio organum memoriæ attemperat.

8. Cur bruta quædam ut canes & equi, mul-
to meliùs recordantur itinera, viarum flexus,
diverticula & loca, quæ vel ſemel adierint,
quàm homines? Reſp. Quia cum bruta, dum

A iter peragunt, aliis rebus internos ſenſus non
diſtrahant, totam memoriæ vim in iis, quæ in-
tuentur percipiendis occupant, ſicque firmiſ-
ſimè ea retinent; dummodo non eis deficiat
congrua temperies in ipſo organo: eademque
cauſa eſt, cur homines agreſtes & bardii, qui ad
brutorum ingenium accedunt, talium rerum
faciliùs quàm cæteri recordentur.

9. Cur juvenes melioris ſunt memoriæ, quam
pueri & ſenes? Reſp. Quia illos temperata hu-
miditate; hos temperata ſiccitate vincunt: id-
eoque tenaciùs quàm illi conſervant, faciliùs
quàm hi imprimunt.

10. Cur melancholici diuturniori valent me-
moria? Reſp. Tum quia organa ſicciora habent,
proindeque firmiùs retinentia: tum quia diu-
tius cogitant, ſeriùs ac lenitiùs apprehendunt,
atque adeo altiùs inſigunt.

11. Cur qui noctes ducunt inſomnes, minus
memores redduntur? Reſp. Quia humores, qui
ſomno erant abſumendi, congruam organi ſic-
citatem impediunt.

12. Cur eorum, quæ amamus, difficile obli-
viſcimus? Reſp. Quia de iis aſſiduè loquimur, di-
utiùs & attentius cogitamus.

13. Quid cauſa eſt, cur in quibusdam imagi-
natio lædatur non læſa memoria; & contra?
Reſp. Si ponamus, memoriæ & imaginatio-
nem non in eadem parte cerebri reſidere, in
promptu cauſa eſt: nimirum quia læſio poten-
tiarum accidit ob intemperiem organi; at non
quoties in una parte cerebri temperies amitti-
tur, in alia ſimul amitti neceſſe eſt. Quod ſi in
eodem organo, eademque parte cerebri inſint
memoria & imaginatio, adhuc non repugnat,
unâ incolumi alteram offendi: quia mutatio
temperamenti, quæ ſat eſt ad turbandum ima-
ginandi officium, non continuo ſufficit ad im-
pediendam functionem rectè memorandi: aut
contra. Adverte tamen, etiam in hac ſententia,
conſtituente memoriæ & imaginationem in
eadem cerebri cavitate, ponendam eſſe ad offi-
cia memoriæ & imaginationis partem unam
humidiorem, quæ promptè recipiat, alteram
ſiccioſiorem, quæ diu retineat.

14. Cur ebrii, irati, & timore exterriti, agrè
recordantur eorum, quæ ipſis, dum ita affecti
eſſent, acciderunt? Reſp. Quia vehemens mo-
tus, vaporum & ſpirituum agitatio, quæ hos af-
fectus ſequitur, imaginum impreſſionem im-
pedit. Quin etiam interdum ingenti timore
percuſſis rerum præteritarum memoria exci-
dit, ob aliam cauſam: nimirum quia confugi-
entibus ad præcordia ſpiritibus, & una cum iis
calore, partes cerebri, in quibus memoriæ offi-
cina eſt, ita frigore occupatæ addenſatæ.

que fuerunt, ut rerum imagines
aboleverint.

B 2 IN

Ariſt. libr.
de memor.
& reminif.
cap. 2.

De hac re
Galen, 1.
lib. de diffe-
rentiis ſym.
Et 2. de cauſis
ſis ſympt.

Lege Ariſt.
c. 2 de me-
mor. & re-
minif.

Galen, 3.
de loc. aff.
cap. 4.

De memoriæ
quorundam
brutorum.

IN LIBRVM DE SOMNO
ET VIGILIA.

Quidnam Somnus sit?

CAPVT I.

De hac re
Plato 9. de
Republ.
Plutarch.
libr. 5. de
Plac. cap.
24. 25. Ga-
lenus 2. A-
phor. 3.
aph. La-
Etant. lib.
de opif. Dei.
c. 8. Tertul.
in libr. de
Anim. c. 4.
Aver. 2.
Col. liget.
c. 2. Arist.
2. Et 3. cap.
huius lib.
Et 6. Top.
cap. 3. The-
mif. cap. 4.

Quia somnus privatio quædam est vigiliæ: & omnis privatio per formam, quam negat, definitur & innotescit: acturi de Somno, prius quid Vigilia sit explicabimus. Est ergo Vigilia omnium externorum sensuum, aut saltem aliquorum, solutio & libertas. Somnus vero, est ligatio omnium sensuum externorum, ad animantium quietem & salutem instituta. Dicimus; omnium sensuum externorū: quia si vel unus sensus non consopitus sit, sed vigilet, hoc est, in opus & actionem incumbat, non somnus, sed vigilia dicetur: videlicet nomen ratioque somni plus negat, quam vigilia exigat. Addimus, non omnium absolutè, sed externorum sensuum: quia ut animal dormire perhibeatur, non opus est ligari etiam sensus internos. Adjecimus, ad animantium quietem, & c. quia cum sensus obtorpescent, & morbi alicuius vi feriuntur. (ut accidit iis, qui ex lipothymia, epilepsia, præfocatione, & id genus aliis penè mortui jacent) ejusmodi quies non ritè somnus appellatur; quia non est instituto naturæ inducta in bonum animalis, sed ad ejus perniciem aliunde inducta.

Quoniam verò, ut omnes potentia organo corporeo affixæ morte funditus intereunt: suisque actibus omninò privantur: ita sensus externi, dum somno tenemur, à functionibus cessant: ortum inde est, ut somnus (teste Platone in Phædone) veluti mors quædam habeatur. Vnde Cicero in lib. de Senect. Nihil videmus morti tam simile, quam somnum. Et Virgilius lib. 6. Aeneidos.

Tum consanguineum lethi sopor.

Et ad hujus imitationem, Seneca poëta in Hercule Furente:

Frater dura languida mortis. Et Ovidius: Stultic, quid est sonus, gelida nisi mortis imago.

Advertit autem Tertullianus, in suo lib. de Anima, ideo nobis in maxima vitæ quiete, hoc est, somno, mortis effigiem repræsentari, ut commoneamur, quales ante vitam sine sensu fuerimus, quales post mortem sine sensu erimus. *Voluit, inquit, Deus, Et aliat nihil sine exemplaribus in sua dispositione molitus, paradigmate Platonis coplenus humani. Vel maxime uniti, ac finis lineas quotidie agere nobiscū, manum porrigens fides, facilius adjuvanda per imagines Et parabolis, si ut sermonum, ita Et nerū. Proponit igitur tibi corpus amica. Si sopor-*

Aris elisum, blanda quietis necessitate prostratū immobile situ, quale ante vitam jacuit, Et quale post vitam jacebit. Hæc Tertullianus: apud quæ lege, si placet, eodem in loco varias somni definitiones, quas Stoici, Epicurei, Anaxagoras, Xenophanes, Straton, aliiq; ex antiquis Philosophis invexerunt. Quæ tamen minus sunt ad rem aptæ, quam quæ à nobis proposita est.

Quo pacto somnus fiat?

CAP. II.

Quia somnus ligatio est externorum sensuum, videamus quidnam eam ligationem præstet. Constat, nullum sensum in actione versari absque ope spirituum è cerebro influentium, ut alibi ex instituto planum fecimus. Si igitur hujusmodi spirituum communicatio inhibeatur, necessum erit, omnes externorum sensuum functiones intermittere: inhibetur autem cum obstruitur via, per quam spiritus comitant: quæ via pertingit ad aditum sive ostia communis sensus, in quem undique velut in centrum externæ facultates, rerum perceptarum imagines quasi lineas transmittunt; vicissimque ab eo, ut à piscina spirituum animalium derivationem excipiunt. Ob idque Aristoteles hoc in lib. cap. 3. appellavit somnum vinculum primi sensorii: quia videlicet, cum præcluditur sensus communis via, & primum sensorium ligatur, atque impeditur, ne per ipsum è cerebro spiritus animales in sensus externos illabantur, somnus existit. Quamvis, ut alibi ostendimus, in eo non sit auscultandus. Aristoteles, quod primum sensorium, sive organum sensus communis, non in cerebro, sed in corde situm esse constanter affirmet. Si enim ita esset, oporteret remedia ad conciliandum somnum non capiti, sed cordi applicare: quod à communi medicæ artis præscripto, & consuetudine abhorret.

Porrò obstruuntur ad somnum sensus communis ostia, vaporibus potissimum è ventriculo in caput ascendentibus; iisdemque opplentur membranæ circa cerebrum & venæ: unde & spiritus graves, pigri & torpidi redduntur. Atque hoc modo externi sensus ligantur, id est, nihil operis moliantur: nec au-

Somnus
vinculum
primi sen-
soria.

Opi-
men-
Gal-
sa/

Arg

ditus quicquam audit, nec aspectus videt, nec olfactus odoratur. Quod D. Gregorius Nyssenus in lib. de Hominis opificio, cap. 13. in hunc ferè modum edisserit: *Quemadmodum ex terra irrigua vapores ab imo attrahuntur, maximeq; cum Sol radios calidiores spargit: ita in nostri opificii solo evenit, cibis intra nos per innatū calorem ebullientibus. Cumq; vapores naturā sursum tendat, fit ut non aliter ac fumus per ipsas membrorum quasi parietum commissuras penetret, & in superiora capitis eadant: inde vero ad meatus organorum sensus delati, passim sese permiscēt, sicque sensum omnem otiosum reddi necessum est.*

Quod ut planius intelligas, adverte, cum quis se quieti dat, refrigerato mox aliquantulum cerebro (otium namque frigiditas comitatur) addensari & concrefcere in eo vapores, eo modo, quo halitus coit & in aquam vertitur, tum in operculo ollæ ad ignem ferventis, tum in pyramide seu cuspide vasis illius: quod quidam sublimatorium vocant, vulgò alambicum. Sic igitur exhalatio addensata, iterumque inferiorem locum suo pondere capeffens, obturat meatus, per quos spiritus animales ad externorum sensuum domicilia effundendi erant. Sed enim istiusmodi obstructio non solum impedit descensum spirituum animalium è cerebro, sed etiam ascensum vitaliū è corde ad idem cerebrum: cujus commercii interstitium, & feriatio quamdiu durat, tamdiu somnus perseverat. Oportet autem prædictam obstructionem haud nimium pertinacem esse, sed mediocrem, qualis fit vaporibus elatis è succo utili. Nam qui è succo v. g. ultra modum crasso & frigido excitantur, hi ligationem sensuum præter naturam, ac minimè salutarem inferunt.

Opinio Commentatoris Gal. de causa somni.

Cæterum Aven roes 2. Coll. 21. & Gal. 1. de caus. Sumpt. cap. ult. & 3. de caus. puls. c. 9. arbitrantur, causam somni non provenire ex evaporatione alimenti; sed quod ipsa anima revocet colligatque in cerebrum spiritus animales, ad eorum reparationem, & ad quietem, salutemque animantium. Vnde ex horum placito somnus definitur, *impotentia sensuum, propter naturam spiritus retrahentem* Suffragaturque his auctoribus Avicen. 13. tract. 41. dum inquit, somnum esse reditum spirituum ab organis sensuum, propter naturam spiritus revocantem. Et Plinius lib. 10. c. 75. ubi ita somnum definit: *Somnus est animi in medium sese recessus.*

Argumenta.

Quod igitur somnus nō fiat obstructis meatibus vapore cibi, probant ex eo: quia lassitudo, & suavitas cantus, & tenebræ, & silentium, inducunt soporē; cum tamen nullum horum exhalationē alimenti contineat. Item, quia nō quoties à cibis abstinuimus, negat somnum natura; nec quoties eosdem cepimus, somnum largitur: sed sæpe accidit, ut exinanito stomacho.

A dormiamus: pleno vigilemus. Postremo quia cum natura tantū momenri ad tuendam vitam in somno posuerit, non debuit munus hoc & vicissitudinem vigilandi committere fortuitæ alimēti exhalationi: sed potius (inquit Aven-roes) alicui certæ facultati, totius animalis restructi, quæ more prudentis patrisfam. universi corporis quasi domus cōmune curā gerat, & pro temporū opportunitate nūc animales spiritus retro-agat & condat, nunc promat: effundatq; in sensuum officinas, & arbitrarii motus instrumenta.

Defenditur sententia Aristotelis.

B Nihilominus asserendum est cum Aristotele, hoc lib. c. 3. & 2. de part. animal. c. 7. somnum induci evaporatione, & obstructione meatuum, per quos spiritus animales excurrunt: sunt enim hujus rei non obscura argumenta. Primum, ideo quedam edulia & potiones, ut lactucæ, buglossæ, flores nypheæ, amygdala dulcia, dactyli seu palmulæ, mandragora, papaver, lac, vinum, aliaque ejusmodi, somnifera dicuntur, quòd plurimum vaporem sursum efferunt, & humenti suaviq; halitu cerebrum irrigant. Secundò, quia iccirco insanies & phlegmatici somniculosi sunt, senes verò & melancholici pervigiles: quia illi humore fumeo, hi siccitate abundant. Tertio, quia multi ob inediam infomes noctes traducunt: & è contrario post cibum facile summum ineunt: id verò non nisi, quia vapores suppeditat cibi copia, negat inopia. Non videtur tamen inficiendum, concurrere simul ad inducendum soporem revocatione spirituum ad cerebrum: si enim per solam viarum obstructionem illorum cōmunicatio impetretur, non tanta suavitate, sed quasi per vim somnus adveniret, obsistentibus ad ostia sensus cōmunis, & conantibus, quæ data porta erumpere more suo spiritibus. Ut verò quomodo talis revocatio fieri possit intelligas, adverte, spiritus vitales è corde, & animales è crebro dispensari, opera virtutum expultricium & attrahentium.

C (nec enim aliter huc illud ritè ac rectè promoverentur, saltem dum è cerebro desiliunt: nam ascendentes levitas incitat: quia scilicet virtus expultrix emittit è corde & crebro prædictos spiritus, ad vitales & animales functiones obeundas: similiterque virtus attrahens membris & sensoriis insita eosdem ad se prolecat: sicque ipsum cor spiritus, quos in membra diffuderat, si urgeat necessitas, iterum per attractoriam vim ad se colligit: ut in vehementi trepidatione, & mentis deliquio: inde est enim artuum tremor, & oris pallor, deserente videlicet extimas partes calore, & spirituum ministerio ac vehiculo in præcordia abeunte. Sanè hoc modo potest virtus attractoria, cerebro incidens, ad conciliandum somnum, naturali instinctu spiritus, animales interiorum revocare, sive apud se retinere. Atque ita causa soporem invehens non videtur sola meatuum obtura-

D E F

B. 3. tio,

tio, sed spirituum detentio seu reductio. Quam duplicem somni causam constituit præter alios Fracastorius, lib. 2. de Intellect. Alensis quoque, 2. part. quæst. 89. mem. 3. inter alias somni causas numerat revocationem caloris sive spirituum, à Galeno positam.

Sol. Argum.

Argumenta verò, quæ meatum obturationem à causis somnum inducentibus omnino removere videbantur, facilem habent explicatum. Ad primum dicendum: ea, quæ animam colligunt & à sensuum distractione abducunt, (qualia sunt quæ in argumento recensentur) magnopere somnum juvare: quia applicatio sensuum remissa, & ad pauca se porrigens, ut minori conatu spiritus evocat, ita facilius patitur, eos intus revocari detinerive, & vias, quibus spiritus foras trajiciunt, occludi.

Ad secundum: si ventriculus, & aliæ partes, è quibus vapores in cerebrum feruntur, ita inanes sint, ut nihil omnino exhalent, pervigilium dari; non soporem. Pleno autem stomacho interdum non capi somnum, etsi opportuna hora capretur: quia subsunt impedimenta, quæ vel in ventriculo evaporationem, vel in cerebro vaporum concretionem inhibent.

Ad tertium: si natura animantium vitam ex alimenti haustu dependentem fecit, quid mirum, si eandem ex alimenti evaporatione dependere voluerit? præsertim cum talis evaporatio post haustum cibum, nisi quid obstet, necessario consequatur.

De virtute reſtrice Commentatoris.

Quod autem ultimò prædicat Commentator de sua illa virtute reſtrice, commentitium est, si aliam ad spiritus administrandos facultatem ponat (ut revera ponit) præter attrahendi, & expellendi vires, quas diximus. Sed hac de re, de Ortu & Interitu plura.

Finalis causa somni, ejusque multiplex utilitas, si moderat. sit: incommoda, si immoderatus.
CAPVT III.

Egimus de causis somnum inducentibus: proximum est, ut de ejus fine disseramus. Finis ob quem natura somnum instituit, sunt commoda, quæ illius beneficio animalibus obveniunt. Hæc quam multa sint, summam complexus est Tertullianus, in suo libr. de Anima, cap. 43. hisce verbis: *Somnus est recreator corporum, redintegrator virium, probator valetudinum, pacator operum, medicus laborum, cui legitime fruendo dies cedit, nox legem facit, auferens rerum etiam colorem.*

Nimirum dum somni tempore sensus externi vacationem quandam feriarum vice impetrant: collecta ad internas functiones animalium spirituum dispendia refarcit: vitalis potentia in

A laevo cordis sinu spiritus vitales exactius elaborat: facultas naturalis in alimenti decoctionem impensius incumbit, cæteraque suarum partium munia expeditius absolvit.

B Vtique somni & vigiliæ reciprocatione, vitæ salutique animantium mirifice natura consulit. Non solum quia isthæc vicissitudo, ut in cæteris ferè naturæ rebus, jucunda est: ut Tertullianus in libr. de Pallio, & Seneca in libr. de Tranquil. vitæ, cap. 15. luculentè ostendunt: sed quia ejus beneficio apta corporis constitutio servatur, viresque instaurantur & reficiuntur. Debent tamen hæc duo per alternas vices mutuo attemperari. Namque inprimis vigilia, si modum excedit, magnam affert corpori noxam: ut probat experientia, docetque Hippocrates lib. 2. Aphor. 3. quandoquidem immodicæ vigiliæ & intempestivæ lucubrationes, spiritus exhauriunt, consumpto vitali succo maciem invehunt, cruditates pariunt, vires labefactant, sensuum functiones debilitant, ac nonnunquam etiam nimia siccitate delirium & insaniam, & denique mortem afferunt. Quæ de re confutendus Galenus comm. 2. ad 1. Prophet. text. 29. & lib. 7. Aphor. comm. 18. & lib. 7. Meth. med. & 3. de sanituend.

Vicissitudo jucunda.

Immodica Vigilia incommoda.

C Similiter somnus, nisi moderatus sit & tempestivè adhibeatur, non parum officit valetudini: ut monet Hippocrates 2. Aphor. 3. Avenroes 6. Collig. c. 4. laxat enim membra, calorem nativum hebetat, gravat caput, stupidos, somnolentos, obliviosos, ad vitia proclives reddit, adque subeundos labores, resque libero homini dignas suscipiendas pigros & inutiles. Maxime verò somnus immodicus indigna res est iis, qui se bonarum artium studiis dederunt, tum quia non jacet in molli lecto sapientia, tum quia non decet sapientiæ amatores meliorem vitæ partem, quæ in vigilia consistit, mortis imagine commutare, & vitam, quæ homini tam brevis contigit, brevior reddere.

Immoderata & intempestiva somni detrimenta.

D Præbuit certè vigilandi exemplum Philosophis eorum princeps Aristoteles, qui teste Laertio in ejus vita) cum se ad quiescendum componeret, solitus erat æneam sphaeram tenere in manu, pelvi subjecta: eo consilio, ut cum dormientis manu excussum pondus in subditum vas æneum decidisset, sono illius excitatus studium repereret. Sed quid mirum, fecisse id Philosophum, cum simile quid passim observet græcorum respublica, ut scripsit Plinius lib. 10. Nat. histor. c. 23. & Plutarchus in libr. de anim. industr. Dum enim cæteræ capite subter alam condito quieti somnoque indulgent, unaquæque earum per vices nocturnis temporibus excubias agit, lapillum pede sustinens; qui laxatus somno & decidens indulgentiam coarguat.

Aristotelis Vigilia.

E Illud hic adjicimus: cum salubris somni ratio multis constet rebus, nihil ad id tantopere curam.

Ceterum 20. c. 7.

Cum boni majores, quæ cæteris manibus

curandum, quam ut temporis ratio habeatur. Est autem aptissimum somno tempus nocturnum, propterea quod ipsum noctis silentium quietem advocat, & circumfusi aeris frigiditate innatus calor facilius sese colligit, & ad interiora revocat: cum somnus ut Aristoteles c. 3. hujus libri asserit, antiperistasis quaedam sit naturae conveniens. Nec inscite Naso poeta libr. Transform. 11. regiam somno aedificavit prope Cimmerios, quorum regioni fingitur nox atra perpetuo incubare: referente Tullio 4. Tuscul. quaestionum, & Strabone lib. 1. Georg. Itaque recte Seneca lib. 22. Epistol. 23. eos reprehendit, qui, ut quidam in eadem urbe Antipodes noctes vigilant, dies dormiunt: quos appellat lychnobios, id est, lucernarios: aitque ejusmodi homines contra naturam vivere. Quod factitasse Heliogabulum Romanum Imperatorem, testatur Lampridius in ejus vita.

Quod somnus omnibus Animalibus competat: & num ab eo, an à vigilia vitam auspiciemur?

C A P. IV.

CONVENIRE autem somnum omnibus animalibus, persuadet tum communis ejus necessitas, tum autoritas Philosophi, hoc in lib. c. 2. & 4. de Hist. anim. c. 10. Ac de aquatilibus id confirmat Plin. lib. 10. Nat. hist. 75. quia ipsa etiam quiete cernuntur placida seu soporata, neque aliud quam caudas moventia, & ad tumultum aliquem expaventia. De thynnibus id confidentius affirmatur, quia juxta ripas dormiunt: itaque de balenis & delphinis, qui stertentes etiam audiuntur. Scribit Plut. in lib. de anim. industr. cum Delphinus sine motu esse non valeat, (est enim, inquit, *illi idem motus & finis*) ubi somno indulgere vult, sublevare in summam aquam sese, ac supinum corpus demittere per maris alta, aëtuq; deferri tantisper dum in vada impingat, ubi excussio somno ronchoque edito ad summum rursus meat, ac pronus labitur motu ad quietem mirifice composito.

Porro docet Aristoteles l. 5. de Gener. anim. c. 1. hominem primae aetatis ingressu plus quam ceteros animantes somno deditum esse. Namque intra parentis viscera totum ferè tempus dormiendo consumit: similiterque à principio, cum in lucem prodiit, partim majorem temporis ita degit. Cujus rei causam esse ait, quia imperfectissimus omnium perfectarum partium exoritur, & incremento partis superioris exsuperat, atq; ad eò vaporibus in capite affluit. Habet autem pro magnitudine sui corporis majus cerebrum quam cetera animantia, ut liberius & absolutius in eo perficiantur interiorum sen-

A suum operationes, quae ad intelligendi munus obeundum necessariae sunt: ut alibi differimus.

Quæri solet, utrumne homines à somno, an potius à vigilia vitam ordiantur? Quod à somno, argumentum est, quia natura non nisi gradatim, ac per mediū ab uno extremo ad aliud pervenire consuevit. somnus autem vivendi ac non vivendi interliminium est: ita ut qui dormit, neque omnino vivere, neque non vivere videatur: siquidem vivitur potissimum vigilia, propter sensum. Huic dubitationi occurrendum est, cum non dicatur proprie somnus, nisi à quo quis expergisci potest (ut Aristoteles loco quem paulo ante indicavimus, & hoc in lib. cap. 1. docet) & infantes intra matrum viscera primis diebus propter humiditatis affluentiam, organi imperfectionem, sensuumq; hebetudinem, expergisci nequeant, non dici eos proprie tunc dormire: proindeque hominis vitam nec à vigilia, nec à somno proprie accepto inchoari: sed à torpore illo, per quem ad vigiliam quasi per medium transit.

Non fuisse à statu innocentiae alegandum somnum.

C A P. V.

ILLUD scitu dignum, an Adamus ejusq; posterū in statu innocentiae somnum captivi essent. Nonnulli, quorum meminit D. Th. in 2. d. 19. q. 1. art. 3. negant: quibus ea ratio ad stipulatur, quod somnus (docente Arist. hoc in lib. c. 2.) institutus à natura sit, ad quietem viriumq; reparationem: homines autem felici illo statu nec laborem, nec dispendia ulla sensissent. Nec obstat, quod Sacrae paginae autoritas Gen. 2. asserit, immissum fuisse Adamo soporem, cum ab ejus latere divulsa est costa ad corpus Evæ edificandum: non inquam obstat, quia sopor ille ecstasis potius fuit quam somnus: ut affirmat D. August. 5. de Genes. c. 15. Quod ex eo etiam planum videtur, quia tunc Adamus secretiore caelestis numinis afflatu incarnationis mysteria cognovit. Quod utique significavit illis verbis: *Hoc nunc os de osibus meis.* Sic enim ea interpretatus est D. Paulus Ephes. 5. cum dixit: *sacramentum hoc magnum &c.*

Verum D. Thomas loco citat. probabilius censet, & in 1. part. quaest. 94. artic. 4 & quaest. 93. artic. 3. disertè affirmat, & quidem merito, etiam in statu innocentiae fuisse dandum somno locum: non ei, qui ex lassitudine aut morbo oriretur (is enim defectum argueret) sed quem duntaxat pura & suavis alimenti vaporatio alliceret. Est enim hæc genuina & naturalis affectio ad totius animantis perfectionem attinens. Itaque licet somnus, in no-

In eamque partem magis inclinat Alensis 2. p. q. 89. memb. 3.

Idem probat Tertullianus in lib. de Anima cap. 43.

stra

ci situdo canda.

modica gilia in mmoda.

modera. g intem. si so. et detri. nta.

stoteli. ulia.

Celium lib. 20. c. 7.

Cur homini majus cereb. brum, quam ceteris ani. mantibus.

stra hac mortali vita comparetur, observatque ad virium jacturam refarciendam; in illa tamen felicitate, in qua homines multis divinis muneribus supra naturæ conditionem fruerentur, ad solam oblectationem & sinceram voluptatem obdormiscerent, cum vellent. Nec concreti vaporis colluvio caput degravaret, sed moderata purioris halitus copia ad quietem, hoc est, ad externarum functionum cessationem inendam blande invitaret ac deliniret. Igitur sopor ille primi parentis revera somnus fuit, ut est communis Patrum aliorumque auctorum interpretatio. Vnde & D. Thomas ex eo loco Geneseos colligit, 1. p. quæst. 97. art. 2. Adamum in statu innocentiae dormiisse: idque indicant verba illa, *immisit Deus soporem*. Vbi vox Hebræa *tardemach*, non quemlibet somnum, sed gravem significat: pro qua vertit Aquila *καταρσις*, quasi totius vigiliæ lapsus. Symmachus *καταρσις*, id est profundum somnum. Fuit tamen is somnus à Deo injectus: & quia in eo mens Adami supra naturæ consuetudinem modumque ad divinorum mysteriorum contemplationem evecta est, Ecstasis simul fuit.

Quomodo animal expergiscatur, & à somno cesset.

C A P. VI.

Dupliciter cessat animal à somno: videlicet aut sponte sua, tuncque proprie dicitur expergisci: aut aliena vi & interpellatione. Prior cessatio tunc datur (ut explicat Themistius hoc loco capite vigesimo tertio, suæ paraph. ex doctrina Aristot. in extremo hujus lib. c.) cum primum absoluta & profligata concoctio est: cumque intimus calor, qui ambientis frigoris metu in angustum se contulerat, tandem victis difficultatibus, & superior factus, è latebra emicat: quod non antè accidit, quàm sanguinem faculentum & turbidum à puro discreverit: est enim tenuissimus, qui in caput mittitur: admodum vero crassus, qui inferioribus partibus mandatur. Igitur quamdiu sanguis ex cibo indiscretus est, sopor infusus durat, nec antè cessat, quam sincerus ad superas partes, ad inferiores autem crassior evadat: quod cum factum est, animalia quasi onere, quod cibus afferebatur, depulso, excitantur & vellicantur è somno.

Itaque hujus sententiæ summa est: tunc expergisci animal, cum decoctio vi naturalis caloris, qui se ad id collegerat, peracta est: tunc enim calor spiritus robustiores effecti, ad externa organa diffunduntur. Quod intelligendum est de celebri, & maximè naturæ convenienti expergefactione: ut advertit hoc loco Buridanus quæst. 6. Contingit enim non rarò, exper-

A gisci animal etiam sponte sua ob alias causas, ante peractam coctionem: imò & interdum cum non præcessit propria alimenti decoctio: ut cum excitatus fuit vapor ex recrementitiis humoribus, qui ventriculo insidebant. Verum enimvero universalior & communis causa, ob quam expergiscuntur animantia, est, quia panduntur meatus, per quos spiritus animales transeunt: panduntur autem ordinariè, si animal rectè ac probè se habeat; postquam vapores, qui eos occludebant, calore cerebri consumpti sunt.

B Quod verò attinet ad eam cessationem à somno, quæ exterius procuratur: ut cum quis alium clamando excitat: dubitarit quis, quoniam pacto id fieri possit? Nec enim, qui ita somnum rumpit, aliter excitatur, quàm clamoris perceptione: non apparet autem quomodo clamorem percipiat, cum audiendo officina destituta sit influxu cerebri & spiritibus, quorum ministerio sensationes perficiuntur. Respondemus tamen cum Buridano, Thoma à Vega in suis comment. super 3. Gal. de loc. aff. & Vallesio lib. 4. Contr. medic. & philos. & Fracastorio lib. 2. de Intell. instrumenta externorum sensuum in dormientibus non omnino privari influxu cerebri: nec ita deseriri à spiritibus animalibus, ut non eis aliqui suppetant, quorum opera saltem vehementia sensibilia percipere valeat. Itaque cum quis dormientem inclamat, anima appulsu soni & auditoriæ imaginis stipulata, ad audiendi actum concurrat, sonumque dignoscit: primo quidem obscure & quasi per umbram: mox clarius ac distinctius, subindeque expultrici vi conatum faciens majorem immittit spirituum copiam, quorum irruptione sensus communis aditus, viæque ad sensoria, pariter referantur, atque ita, qui antea consopitus erat, evigilat. Sunt tamen nonnulli, qui ægre à somno excitari consueverunt, ita ut etiam pulsati vix sibi reddantur, cujus rei causa est, quia pauciores vel hebetiores spiritus in organis sensuum retinent, aut obstruiores habent meatus.

De iis, qui dormientes obambulant.

C A P. VII.

Circa eos vero, qui sopore affecti è lecto surgunt, & huc illuc oberrant, quæret aliquis, num simpliciter experrecti dici debeant, an dormientes? Cum enim sui compotes non sint, dormire utique videntur. E contrario tamen quod non dormiant, suadet e ratio: quia si ii virtuti motrici, musculis insident, animales spiritus è cerebro communicant ad membrorum motum exercendum, cur

De his Aristot. hoc in lib. c. 2. & 5. de gener. ans. c. 1. Galenus lib. 16. c. 33.

cur non etiam eisdem spiritus organis sensuum impertient ad sua objecta dignoscenda? Atque ita versabantur per id tempus sensus externi in opere & vigilia.

Explicatio
propositæ
difficulta-
tis.

Hujusce controversiæ dilutio hæc sit: cum ad somnum requiratur omnium sensuum ligatio, & ad vigiliam sufficiat vel unius solutio, ut à nobis antè declaratum fuit: censendum erit, iis, qui prædicto modo è lecto surgunt, non simpliciter inesse somnum, sed modum quendam somni imperfectum, & quasi dimidiatū, quandoquidem non est negandū, eos tactu, etsi obscuro, uti, dum terram pulsant, dum se vestiunt, dum fores pandunt, dum arma corripunt, aliaque faciunt ejusmodi, quæ non sine aliqua tactilitate perceptione exhibentur. Neque refert, quòd interim sui compotes non sint: ad usum namque rationis requiritur interiorū sensuum solutio: quæ tamen non arguitur ex eo, quòd aliqua externa facultas evigilet, & in opere versetur. Causa verò, cur ii qui dormientes ambulat, etsi nullo sensu externo perfectè utantur, nihilominus actum virtutis motricis gnæviter perfectèque exerceant (sæpè enim longa spatia haud aliter quàm vigilantes conficiunt: & ut cætera hujus rei omittamus exempla, narrat Galenus 1. lib. de motu musc. cap. 4. aliquando se integrum ferè stadium dormiendo peregrisse) causa inquam est, quia, ut Vega in 3. Galeni de loc. ass. animadvertit, via, per quam cerebri facultas ad motum pectoris & artuum influit, alia est & laxior, quàm ea per quã in sensuum exteriorū officinas illabitur. Quo fit, ut non æqualiter potentia motiva & sensitiva exterior, à suis functionib. somno impediatur; præsertim cum imaginatio, quæ appetitum ad motionem excitat, sæpè in dormientibus fortior ac vehementior sit, utpote cui tunc ratio non obsistat.

Duo præterea advertenda hic sunt: Alterum: vim locomotricem in iis qui dormiunt, non solum tunc, cum obambulant, operari; sed etiam cum decumbunt haud omnino officio suo deesse: ut affirmat Galenus libr. 2. de motu musc. quandoquidem & tunc loquuntur; & parvum aliquod corpus flexis digitis prehensum servat; & inferiorem maxillam discedere à superiori non sinunt, nisi admodū defessi ac torpidi sint: & aerem reciprocando attrahunt revocantq;: quæ omnia non nisi ministerio atq; opera motorix virtutis exhibentur. Alterū: id quod diximus superius, eos qui inter dormiendum ambulat uti sensu tactus, non ita accipiendum, quasi interdum non aliquo alio sensu pariter uti soleant: cum Aristoteles, de gener. anim. c. 1. eisdem videndi actionem tribuat: cum item ii, qui inter dormiendum loquuntur & ad interrogata respondent, audiendi sensu utantur. Nostra igitur sententia est, semper eos aliquo tactu uti, licet obscuro, utcumq; circa aliorum

A sensuum functiones sese habeant. Sunt autem magna ex parte hujusmodi ambulones suo pte ingenio inquieti, agiles, & multis se negotiis immiscentes, quos ardeliones vocant. Vnde ex nativa sensuum vivacitate curiositas illa oritur.

Quid causa esse videatur, cur galli stato noctis tempore expergesiant & canant?

C A P. VIII.

Svam habet in Philosophia considerationem, salitum gallorum definitis intempestæ noctis spatiis experrectio cum cantu. Hoc ait Plinius lib. 10. Nat. hist. cap. 21. excitandis in opera mortalibus, rumpendoq; somno naturam genuisse. Norunt (inquit) sidera, & ternas interdiu horas cantu distinguunt: cum Sole eunt cubitum, quartaque castrensi vigilia ad curas laboremque revocant: nec Solis ortum incautis patiuntur obrepere, diemque venientem nunciant cantu, ipsum verò cantum plausu laterum. Affirmat tamen idem Plinius libr. 29. c. 4. si eorum collo circulus è sarmentis addatur, non canere: cujus rei fides penes auctorem maneat. Licet verò id, quod asserit de distinctione temporis ex gallinacei cantu per ternas horas, fictitium sit, ut experimento comprobatum esse docet Scaliger, Exercit. 239. in Card. nihilominus quid causæ sit, cur gallinaceus circa noctis medium canat, quod verū esse nemo ignorat: id inquam à multis quæsitum, à nullo fortasse hactenus inventum. Omissis aliorum placitis, quæ videre est apud Scaligerum loco cit. Cœlium lib. 16. Antiq. lect. cap. 13. Duæ sunt hæc de re celebriores sententiæ. Una Democriti, ut refert Tullius lib. 2. de Nat. Deor. agentes excitari tunc gallum & canere, quod quiete satiatum sit, ac mirificè recreatus, depulso de pectore & in omne corpus distributo cibo. Altera Sententia existimantium, gallum esse avem solarem, in eumque peculiariter solem influere potissimum, cum post noctis medium ad nostrum Orientem vergere incipit: idque in causa esse, cur tunc gallus experrectus canat, quasi planetæ suo congratulatus. Ex his duabus opinionibus: etsi prima ad veritatem propius accedit; neutra tamen omnino satisfacit. Non prima: quia non explicat, cur cæteræ cantatrices aves non eodem tempore excitentur & canant: non secunda: tum quia liberè confugit ad cœlestem influxum: tum quòd sæpè galli ante mediam noctem cantum edunt, sæpè multò post. Dicendum videtur: ut singulis animantium speciebus peculiaris instinctus & inclinatio oritur à certis qualitatibus & temperie unicuique

Opinio Democriti.

Sententia aliorum.

Singulis animantium speciebus peculiaris instinctus.

De his Aristot. hoc in b. c. 2. & de gener. anim. c. 1. Cælius lib. 16. 33.

speciei propria : ita gallinaceo ex vi nativi sui temperamenti (quod præcalidum est, ac facile cibos digerit) competere, ut ei ordinariè circumter mediam noctem solvantur sensus : eodemque tempore eidem à proprio phantasiæ instinctu cantum & alarum plausum imperari : atque hanc esse tum expergefactionis, tum cantus causam: Quare nihil mirum, si non idem accidat cæteris avibus, cum non omnes eodem temperamento & instinctu prædita sint.

Solutio problematum, quæ ad somnum pertinent.

C A P. IX.

Diximus nunc aliquot problemata, de rebus ad somnum spectantibus. Primum sit: Si cerebrum calidum est, non frigidum, quo pacto vapores illuc perlati ejus frigiditate addensantur, & meatus occludunt? Responsio: Aristoteles 3. hujus lib. affirmat, cerebrum esse omnium, quæ in animali continentur frigidissimum: cujus effati veritas alibi à nobis excutienda est. In præsentia dicimus saltem, cerebrum multo esse frigidius corde, & spiritus qui è cordis ventriculo emicant: habereque eam frigiditatem, quæ satis sit ad stomachi halitus addensandos. Quod Aristoteles apta similitudine expressit loco citato. Quemadmodum (inquit) vapor, qui solis calore è locis humidis exhalatur, cum ad mediam aeris regionem pervenit ob algore ejus loci perfrigeratur, coactusque & in aquam versus suo pondere ad ima labitur: sic vapor ventriculi, quantumvis calidus, ubi innati caloris vi ad cerebrum appulit, ejus frigore coacervatus & confertus deorsum truditur.

*Sententia
Aristot. de
frigiditate
cerebri.*

Spiritus animalis.

2. Cur externæ facultates opere lassantur, & quiete somnoque indigent: non ita verò facultas nutriendi, quæ in otio nunquam est? Responsio: quia externæ facultates munus suum obeunt interventu animalium spirituum, qui dum potentia incumbunt, in opus absumentur (sunt enim præternis & evanidæ substantiæ) iisque absumptis necesse est defatigari potentias: vis autem nutritoria, ex communi philosophorum placito, nec ejusmodi spiritus, nec virtute per illos è cerebro influente indiget. Quod si opus habet spiritibus naturalibus, quos quidam à vitalibus & animalibus distinctos ponunt, ii non intereunt aut deficiunt, dum nutriens facultas operatur: quin verò ab ipsa tunc gignuntur, & elaborantur, ut in progressu explicabimus. Quo fit, ut hujusce potentia functiones cum labore & lassitudine conjunctæ non sint, proinde nec quietem desiderent.

3. Si somnus fit adacto intus calore, labor autem motusque corporis calore ad extimas partes diffundit: quomodo fieri potest, ut labor somnum

A inducat? Respon. Quia calor, qui agitato corpore sparsus fuerat, quiescente ad interiora colligitur.

4. Si fatigatio sudore ejecto membra exsiccat, quoniam pacto defessis halituum copia ad somnum accersendum suppeteret? Respon. Quia etsi corporis fatigatio sudorem egerat, alia tamen ex parte humores concretos, quos invenit, nisi admodum frigidi sint, liquefacit: qui vice alimenti exspirant. Quod si ejusmodi humores, vel aliud quid simile quod expirationem edat, non subsit, quantumlibet se calor interior condat, vigilia laborem excipit, ut interdum fit.

B 5. Cur melancholici parum dormiunt, cum alioqui edaci aviditate sint? Respon. Quia in iis, quorum prægelida natura est, multa evaporatio vi caloris intestini efferri non potest, talis verò affectio melancholicis convenit, qui tam edaces sunt, quia, ut declarat Arist. c. 3. hujus lib. & Themist. c. 18. suæ paraph. siccam & retorridam habent temperaturam, nec hausto cibo perfruuntur: grassante & nutrimenti conceptacula obsidente atra bile, qua redundant.

*Melancho-
lici cur parum dor-
miant.*

C 6. Quo pacto somnum lactuca invehit, si frigida est, & evaporatio calore indiget? Respon. Lactuca etsi frigida sit, ita nihilominus fumosa est, ut alieno calore facile vaporem edat.

7. Cur plerumque ii qui se multo, ac præsertim vario cibo ingurgitarunt, somnum ægre capiunt, etsi ad id conatum faciunt? Respon. Quia ut ignis congestu lignorum, ita nativus calor nimio cibo suffocatur & obruitur, ac tarde decoquit: tarda autem decoctio serò ac segniter vaporem exhalat. Idque potissimum accidit, cum diversi generis edulis plenus est venter. Nam cum alia tardius, alia citius in chylum vertantur, coacescit stomachus, & ab officio suo impeditur: tum etiam frequens eructatio huc illuc corpus versat, nec halitum recta via in sublime rapi sinit.

8. Cur Aethiopes suapte natura aridi somnolenti sunt, maxime per æstatem? Respon. Quia, ut Aphrodisæus animadvertit, illis qui acervant in capite pituitam (quod verisimile est facere Aethiopes ob nativi caloris, etsi ascitio abundant, exiguitatem) ea per æstum liquata defluenteque somnus obrepit: quibus verò caput purum est & excrementis vacans, exsiccato cerebro vigilia sequitur.

9. Cur primus somnus arctior esse solet? Respon.

F Quia initio major humoris copia in superas partes evadit: quæ ut paulatim absimitur, ita somnum gignit liberiores. Hinc & infantuli, uti diximus, primo ætatis ingressu alto sopore opprimuntur, quia calidi sunt & præhumidi, adeo, ut quinque mensibus cervicem non inflectant. Vnde etiam Aristoteles hoc l. c. 3. usum vini, quod halitibus plenum sit, tam ipsis quam earum nutricibus, interdicit.

*De assiduo
infantium
somno.*

10. Cur

Arist. 2. cap. 7. huius lib.

10. Cur ii, quibus venæ non apparent, somnulosi sunt? Resp. Quia per venas angustas, quales hi habent, egrè humor è cerebro descendens effluit, sed in ipsis diu insistit, somnumque porrigit: non secus atque per fistulas graciles aqua guttatim & lentè decurrit, per amplas celeriter elabitur.

11. Cur dormientes usu rationis destitui dicuntur, si universalia apprehendunt, si discunt, si disputant, si consultant, si iudicant? Hæc enim omnia somno cõsopitos non rarò exhibere docet experiètia? Resp. Quia tunc nõ adimitur intellectui facultas operandi, sed liberè operandi. Adimitur verò eis talis libertas, quia perfecta intelligedi ratio, quæ libertatem comitatur, pèdet à solutione interiorum sensuum: cum oporteat intelligentem speculari phantasmata: interni autem sensus tunc solum dicuntur soluti esse, cum recte & ordinate operantur: quod obtinere non possunt, dum cerebri meatus obturati sunt: interim namque semper intus oberrant vapores, quorum nubes obumbrat sensuum officinas, eorumque operationes turbat.

12. Cur glires, dum hyeme dormiunt, maxime pinguescunt? Vnde eorum quidam apud Martialem sic ait:

Tota mihi dormitur hyems, Et pinguis illo tempore sum, cum me nil nisi somnus alit.

Resp. Quia dum hyberna latebra sese continent, obtorpeit in eis calor: itque cum lente admodum carpat nativum humidum, convertit in eorum substantiam pituitam intus asservatam, eaque pasti dilatantur.

13. Cur tristitia somnum adimit: cur somnus tristitiam levat? Resp. Quia tristitia, in homine præsertim cogitabundo, propter occupationem imaginative, coctionem depravat, vapore disperdit, humidum consumit. Quod item ob eandem causam præstat meditatio & lectio: etsi hæc interdum somnum advocent, cum videlicet is, qui meditatur aut legit, ita est affectus, ut vaporum copia, membri sensibusque & animalibus spiritibus tunc magis quiescentibus, in cerebrum eversa intentionem & applicationem animi torpidam reddat, ac tandem meatus occludat: eademq; causa est, cur blandus aquarum decursus somnum conciliet. Lege Aristotelè in problem. sect. 18. qu. 7. Quod attinet ad rationem, ob quam somnus tristitiam levat, D. Thom. 1. 2. qu. 39. art. 5. id ita explicat: *Cum tristitia repugnet vitali motioni corporis, quæcunque corporis affectionem in vitalis motionis statum dedit, ea tristitiam oppugnant minuantq; sic verò sese habet somnus: quandoquidem reparat spiritus, quorum ministerio fit motus, estque commune natura subsidium, speciatimq; ob id tristitia alleveamentum est, quia tristitiam rerum cogitationem amovet, & melancholici humoris malitiam emendat. Et spiritus turbidos atq; obscuros, causam sobolemque, mæroris, absorbit.*

Rege D. Th. 1. part. 9. 84. art. 8. ad 2. Et in 4. d. 9. g. unic. art. 4. q. 1. ad 4.

Libr. 13.

Somnus cur tristitia alleveamentum.

e a siduo sanium mmo.

A 14. Si somno calor ad viscera cogitur, quoniam pacto tertia decoctio alimenti, quæ in membris fit, & calore promovetur, somni quam vigiliæ tempore exactior est? Resp. In primis, quia artuum quies non parum iuvat decoctionem, quatenus minor spirituum copia tunc effluit, quam vigente motu. Secundo: quia licet ineunte somno coeat calor in præcordia, postea tamen sese in totum corpus diffundit: unde est, quod extremæ partes corporis, quæ initio somni frigent, eodem procedente recalescunt.

B 15. Cur somnus post nimiam & subitam corporis exinanitionem auget debilitatem fractionemque, imo & nonnunquam deliquium importat? Resp. Quia somnus residuum illud caloris, quod in membris supererat, introrsum revocat: sicque moles corporis calore & spiritu destituta collabescit.

C 16. Cur sudorem somnus movet? Resp. Quia ut dormienti melius, quam vigilanti alimentum decoquitur: ita per somnum copiosior halitus à visceribus ad cutem educitur. Vbi sciendum, si vapor corporis extrema petens diffatur, nec in obstacula impingit, confestim evolare: si verò impingit, per moram in sudorem concrefcere: quod frequenter accidit corpore cõsopito & quiescente, quoniam nullo tunc motu halitus dissipatur, nec in porosa laxos, quos motus aperire solet, incurrit. Cur autem nonnulli, ubi se somno tradiderint, confestim sudant, causa est: quia retentrix facultas, destituta à calore in viscera fugiente, humorem, quem veluti prehensum tenebat, dimittit: non aliter quam in deliquio mentis, quo totum corpus repentino sudore madet.

D 17. Cur somnus matutinus jucundior est? Resp. Quia Solis remeantis propinquitatis è nostris corporibus halitus soporiferos denuo excitat, sicuti & ex aliis corporibus vapores. Vnde est, quod paulo antequam dilucescat, aer obscurior ac tenebrosior sit, quam esset cum Sol longius aberat, occupante videlicet & obscurante aerem vaporum copia, quam advenientis Solis calor excivit.

E 18. Cur vespertinus somnus potissimum damnatur. Resp. Quia id tempus maxime importunum est. Recedente enim Sole, qui innatum calorem fovet, noxia omnia plus incommodant: est autem omnis fere diurnus somnus noxius.

F 19. Cur supra dextrum latus suavius soporatur? Respond. Causam reddit Aristoteles in problem. sect. 6. quæst. 5. & 7. Quia hac ratione magis quiescit immotaque constituitur dextera pars, quæ motus principium est, & diurno labore magis fuerit defatigata. Vel ut alii explicant, quia cum ventriculi os ad sinistram vergat, si in lævam recumbas, necesse est alimentum offendere, gravareque stomachi officium: ex quo turbatio somnique interrupta.

Lege Galenum, in lib. Hippoc. de vitæ rat. in morb. acutis.

Paulo antequam dilucescat, cur aer obscurior reddatur.

Lege Plin. 25. cap. 4.

ptio oritur. Vnde medici jubent eos, qui purgatoria medicamenta sumpserunt, aut quibus aliunde vomitus timetur, supra dextram, minime verò supra sinistram cubare. Si autem probæ coctionis exacta ratio habenda sit, ea, docente Avicenna 3. p. doct. 2. quæst. postulat, ut primò in dextram decumbamus, ne cibus innatet fluctuetve: deinde noctis decursu in lævam, ut hepar ventriculo insidens decoctionem promoveat: tandem sub lucem rursus in dextram: hac enim varietate alimentum; ut olla igni hinc inde apposita, commòdius ac vehementius incalescit.

Aliter Aphrod. lib. 1. probl. 119.

20. Quamobrem musica somnum jucundè allicit? Resp. Quia anima ad cantus intenta, reliquorum sensuum quasi oblita, spiritus ad eorū officinas immittere desinit, eosque ad audiendi organum advocat: ij verò humidum, si quod ibi inveniunt, in halitum solvunt. Atque ita tum reliqui sensus spiritibus destituti, tum auditus ipse ob excitatum vaporem facilè soporantur, omniumque sensuum jucunda quies existit.

21. Quam ob causam somnus gravibus morbis laborantibus, præsertim si jejuni sint, interdum valdè nocet? Resp. Quia in ijs calor, dum sese interiùs abdit; humores noxios colligit in præcordia, qui vitæ fontem inficiunt & ad interitum vocant.

22. Si multa sunt animalia destituta corde & sanguine, ac proinde spiritibus animalibus: qui nihil aliud sunt, quàm partes sanguinis tenuissimæ, in corde primùm, deinde in cerebro elaboratæ: qui fieri potest, ut vera sint, quæ hætenus de somno diximus: videlicet, fieri impedita communicatione ejusmodi spirituum è cerebro? Resp. Quia licet non omnes animantes cor & sanguinem habeant, omnes tamen aliquid obtinent proportionè respondens cordi & sanguini, atque adeò spiritibus animalibus. Lege Aristotelem cap. 3. & 4. de som. & vig.

IN LIBRVM DE SOMNIIS

Quid sit Somnium, & quomodo accidat?

C A P V T I.

Continuata rerum series postulat, ut cum Aristotele de Somniis agamus: siquidem Somnia affectiones sunt somni, de quo proximo libro disseruimus. Et ut à rei subjectæ definitione auspicemur, Somnium (ut Aristoteles 1. & 3. hujus libr. cap. explicat) est visum quod in somno apparet: seu quod eodem recidit, est apparitio exhibitæ per internum sensum, in ijs qui somno consopiti sunt. Dicitur, per internum sensum, ut rejiciantur notiones intellectricis potentiæ, quas dormientes interdum effingunt: quæ non ritè somnia vocantur, ut Aristoteles loco proximè citat, ait. Additur, qui somno consopiti sunt, ad removendas sensiones internas, quæ accidunt amentibus & phreneticis: quoniam hæc somnia non sunt, cum fiant solutis per vigiliam sensibus.

Definitio somni.

Lege D. Th. 1. part. 9. III. art. 3.

Pro cujus rei intelligentia haud ignorabis, interim dum adhuc præclusi sunt meatus, per quos animales spiritus ad externos sensus invehuntur, nō raro accidere ut solvantur, & quasi vinculo liberentur interni sensus, sedata videlicet magna ex parte (nam ex toto dum somnus perseverat cohiberi non potest) vaporum agitatione & tumultu. Ostendunt enim sese, quæ antea omninò latuerant, rerum imagines, per quas interni sensus operantur: idq; clarius, aut obscurius, pro halituum paucitate vel multi-

tudine, tenuitate aut crassitie: hoc igitur cum accidit, somniare animal dicitur.

Modum autem, quo prædictæ imagines aut latent, aut se exserunt, declarat Aristoteles 3. hujus libr. ca. hac similitudine: Quemadmodum in aqua permota, aut nulla effigies redditur quæ appareat, aut redditur quidè, sed tortuosa: quiescente autem & stagnante aqua, res nativo suo colore propriaque forma respondent: Ita dormientibus evenit: dum enim vapores in cerebro errabunda motione addensantur, aut imagines penitus obrutæ delitescunt, aut non nisi turbulenta quædam, & molesta ac prodigiosa visa exhibent: qualia sæpe accidunt melancholicis, furentibus, & ebriis, aut febris laborantibus.

Sed illud est in hac disputatione valde ambiguum, ad quos nimirum sensus internos pertineant somnia, à quibusve spectris eliciantur? Multorum sententia est, partim ad sensum communem, partim ad cogitatricem vim spectare, Elici in sensu communi à speciebus, quæ ad ipsum ex phantasia perferuntur: in cogitatrice ex imaginibus, quæ ad illam è promptuario memoriæ sensitivæ commendant. Faciunt quippe hujusce opinionis assertores phantasiam, thesaurum sensus communis: & eam quæ peculiariter memoria sensitiva

Ad quos sensus internos pertineant somnia.

De r. imag. ad eff. da for.

Lege ad h. cum quæst. art. 3.

fitiva dicitur, thesaurum potentia cogitativa. Itaque horum iudicio cum per somnum res sensatas apprehendimus, putandum est, id somnium effici in sensu communi, cujus obiectum sunt res externis sensibus obnoxie: at cum res non sensatas cogitamus, vel non sensatas inter se aut cum sensatis miscemus, existimandum tale somnium effici in cogitativa, ad quam ejusmodi apprehensiones ex officio pertinent.

Sic cum quis inter dormiendum videtur sibi intueri hominem districto gladio, isthac apparitio fit in sensu communi, quia est rei sensata: quod si eundem percipit ut hostem & inimicum, cum inimicitia sit res non subjecta externis sensibus, talis apprehensio exercetur in cogitativa. Atque ita nonnunquam duarum potentiarum circa ejusdem rei eventum historiamve simul occupantur; interdum una duntaxat, prout materiae subjectae conditio & natura postulat.

Porro autem quo pacto species somnia effecturae ab ulteriori sensu ad priorem remeant, duplex sententia est. Sunt qui dicant, ut imago ab speculo ad oculum reflectitur; ita simulachra a sensorio phantasiae quodam modo reperiuntur, redireque sponte ad communem sensum, similiterque ab organo memoriae sensitivae ad cogitativam. Alij credunt, non dari eam repercussionem, sed traduci imagines vehiculo spirituum animalium. Ajunt enim, praeter idola, quae ejusmodi cellulis recondita & in substantia cerebri impressa sunt, e quibus potentiae actiones suas eliciunt, dari alia spectra consimilia, spiritibus inusta, quae eorundem spirituum opera huc illucque excurrunt: ita videlicet, ut imago Socratis, quae insidet in spiritu, ministro & quasi satellite phantasiae, ab eo trajecta aliam imprimat in sensum communem, qua is informatus rem ab illa representatam apprehendat. Quandoquidem spiritus, ut alibi planum faciemus, animati non sunt; fierique non potest, ut anima per speciem haerentem in alieno subjecto vitalem eliciat actionem.

Ac quod somnia hunc in modum fiant, hoc est, transvectione specierum ab uno sensu ad alium bajulis spiritibus videtur expressa Aristotelis sententia hoc in lib. cap. 3. ubi generationem somni declarans ait: dormientibus plurimam sanguinis copiam ad sensum principem delabi, & una motiones illas descendere, quae in ea materia continentur; alia potentia, alia actu. Ait vero in materia sanguinis, sive in spiritibus, qui nihil aliud sunt, quam tenuissimae purioris sanguinis particulae, quasdam motiones actu esse, quasdam potestate: quia, ut explicat Themistius cap. 17. suae paraph. quaedam imagines nobis dormientibus cunctantur & torpent; aliqua praesto sunt, principumque sen-

A tiendi, id est, potentiam ad ipsarum usum excitant.

Quod etiam Aristoteles eodem cap. illustravit exemplo lignearum ranarum, aliquantum obscure; sed in hanc sententiam, ut Leonicus eo loco est interpretatus. Si quis ranunculos e subere, aut alio quovis ligno conficiat. numero quinque v.g. deinde eos in vas plenum aqua includat & unum quidem in vasis fundo statuit superinjecto sale; similiterque alios tres, singulis sale interposito, tandem vero in vasis superficie unum apertum collocet: extremus hic qui cernitur ranunculus, proportionem habebit imaginis actu, per quam nunc operatur anima; illi autem, qui conditi sunt & sale operati, ijs imaginibus quae potestate existunt. Ut igitur praedicti ranunculi, si sal liquefcere & in aquam verti incipiat, paulatim se exferent, & ordine suo apparebunt: ita imagines, quae inundante vapore abscondebantur, eodem imprefso & evanescente sese proferent, ut jam ijs potentiae uti queant, quae antea nequibant.

Alia ratio explisandi somniorum generationem.

CAPVT II.

Quoniam pacto ex communiori philosophantium sententia somniorum generatio procedat, proximo cap. differuimus: ubi etiam ostendimus, putasse Aristotelem, fieri insomnia per descensum recursumve imaginum ad principem sensum, licet num etiam in cogitativa perficiantur, nihil omnino ex illius dictis eliciemus. Verum alia nobis in re proposita occurrit opinio, quae fortasse non displicuerit. In primis namque regressio illa imaginum minime necessaria videtur; sive fiat per repercussionem, sive spirituum vehiculo. Repercussio enim tunc datur, cum aliquod corpus, veluti pila, impingit in aliud, cujus duritiem & repugnantiam quia vincere nequit, neque progredi ulterius valet, retro com meat, aut dissultat in latus. Quod similiter accidit, cum qualitas ab aliquo agente effusa propter obstaculum, id quod impingit, explicare se amplius per lineam rectam non potest, sicque spatii longitudinem, per quam porrigenda esset, in se redeundo sequitur intendendo compensat: quo modo fit lucis reciprocatio, & productio echus. At quod neutrum horum in somnijs accidat, probatur. Nam prima illa repercussio convenit solis corporibus: imagines autem non sunt corpora. Quod si quis respondeat, non reperiuntur imagines per se, sed ratione spirituum, quibus a sensu externo in internum provehuntur: id ex eo facile coarguitur, quia spiritus non adeo vehementi & turbida agitatione in interna sensoria impingunt, ut

De regressu imaginum ad efficienda somnia.

Legit D. Tho. ad hunc locum cum 1. parte, quest. III. art. 3.

Non esse op^o regressu imaginum ad somnia.

C. 3. ab

I quos sus in nos per eant nna.

ab iis eos retrogredi necessum sit. Præterea, si talis reflexio detur, utiq; tunc dabitur, cum imagines ab externis sensibus ad internos commeant: at inter dormiendum, ut facultates externæ feriantur, ita omnis cõmeatus simulachrorum, qui ab his ad internos in vigilia fit, omnino cessat. Vnde etiam liquet, non reverberari species ab internorum sensuum officinis, eo pacto quo lux aut somnus à corporibus quæ offendent: siquidem nunquam ea reciprocatio fieri incipit, nisi cum accidentia incurrunt denudò in corpora, à quibus reflectuntur. At cum somniamus, nõ tunc incidunt imagines in interna sensoria, sed jam ante in iis insculptæ fuerant.

Si quis dicat, non redire simulachra ad sensum communem, sive ad æstimatoriam ex repercussione facta ad sensoria; sed reduci vectoribus spiritibus, qui somni tempore per internorum sensuum officinas divagantur (quæ ratio tuendi prædictam regressionem communior est, ac longè quàm prima verisimilior) id etiam non parum habet difficultatis. Sed advertendū primò est, quod in libris de Anima ex professo ostendemus, videlicet: phantasia & memoriam sensitivã non esse duntaxat potentias passivas, quasi nihil ipsæ operentur, sed tantummodo ad asservandas rerum imagines destinatæ à natura sint; alioqui deterioris notæ essent quoad hoc, quàm sensus externi, quos constat non solum objectarum rerum species accipere, sed earum interventu opere & actione versari. Deinde quia nemo inficias ibit, & nos per imaginatricem vim sive phantasia multa imaginari & effingere, ac per memoriam sensitivam recordari. Tertio, quia receptum est in Philosophorum scholis, eos, qui bona sunt phantasia, id est, qui celeriter & acutè imaginantur, celeri ingenio præditos esse; facileque discurrere: & qui æstimatoria præstant, hoc est, æstimatoricis potentia functiones excellenter administrant, iudicio eminere.

Præterea supponendum est: omnia quæ apprehendit sensus communis, percipere etiam phantasia; itemque omnia, quæ cogitativa cognoscit, percipi à memoria sensitiva. Quod ex eo sanè patet, quia phantasia servat typos omnium rerum, quæ cadunt sub communem sensum, usq; ad notionem suas utitur; cum non sit tantum facultas patiens, ut ostendimus: similiterque memoria servat imagines omnium rerum, quæ sub notitiam cogitatoricis potentia veniunt, & eisdem pari modo utitur.

His ita constitutis, quòd ad gignenda somnia nullo pacto necessariũ sit ab ulteriori ad priorem sensum species redire, ita probatur: Phantasia cognoscit omnia quæ sensus communis; imò & plura, cum etiam proprio ingenio multa imaginetur & effingat. Item, omnium ejusmodi rerum species in se cohibet, tam eas

A qui sibi à cõmuni sensu demandatæ sunt, quam alias quas sibi ipsa per proprias notiones imprefit. Præterea, inter dormiendum non impeditur ab usũ talium imaginum, cum non minus quam sensus communis soluta sit. Nihil igitur opus est, somniorum gratiã mitti species à phantasia ad sensum communem. Sed si somnia effingenda sint, circa res ad phantasia vel ad sensum communem spectantes, in ipsa phantasia, non autem in sensu communi perficientur. Eodemq; modo somnia circa objecta, ad cogitativam & ad memoriam sensitivam pertinentia, administrabuntur in memoria sensitiva.

Quòd si quis objiciat, nos inter dormiendum nonnunquã discurrere ab una re singulari ad alia: hoc autè ad nullũ sensum internum, præterquã ad cogitativam pertinere: proindeq; in somniis operari cogitativam. Occurrendũ erit, tamen si non inficiemur, cogitativã hominis circa singularia discurrere; non constare tamen, utrũ somniantium discursus, etiam cum non versatur in rebus universalibus, ab aliquo sensu interno, an ab intellectu proficiscatur. Sed esto, fiat à sensu: dicendũ, memoriã sensitivã hominis componere, dividere, & discurrere, ut ait D. Thom. in 1. part. q. 78. art. 4. ad 5. proindeque talem discursum effici à memoria sensitiva.

Hoc igitur modo se habet nostra sententia de somniorum generatione. Cõcedimus tamè, ne ab Aristotele videamur omninò recedere voluisse, interdum commeantibus huc illuc spiritibus & imaginibus fieri somnia: non solum in phantasia & memoria, sed simul etiam in sensu communi & cogitativa: (sic enim illius verba explicari possunt) præsertim cum non docuerit, gigni somnia tantummodo in sensu communi, sed indefinitè locutus sit: alioqui negasset, fieri quoq; illa in cogitatrice potentia, cujus oppositum in schola Peripatetica receptum est. Adverte, quod hic asseruimus de duplici potentia ad quam somnia pertineant: intelligendum esse, si præter sensum communem ponamus plures facultates internas sensitivas, quàm unam. Nam si unam tantum cõstituere placeat (quod suo loco expendemus) ad eam toto somniorum ratio devolvenda erit: adhibita tamè illa, quam diximus, consideratione circa sensum communem in doctrina Aristotelica.

De variis somniorum generibus.

CAP. III.

A Vctor libri de spiritu & anima (sive is sit Hugo Victorinus, sive alius) cap. 25. ejus operis, quinque somniorum genera enarrat: videlicet oraculum, visionẽ, somniũ, insomniũ, phantasia. Oraculum inquit, est cum in somnis aliqua sancta gradus, persona, vel etiã Deus, everturũ aliquid aperte vel non everturũ, faciendũ vel

Phantasia
& memoriã
sensitivam
non esse po-
tentias pas-
sivas duntaxat.

Objecta.

Dilutio.

Sele&itandum nunciat. Visum est, cum id, quod viderat quis, eodem modo quo apparuerat e&enit. Somnium est quid figuris testum, & quod sine interpretatione intelligi non potest. Infomnium est, cum id, quod fatigaverat vigilantem ingerit se dormienti: ut cibi cura, vel studium. Phantasma est, quando quis dormire cepit, & adhuc se vigilare existimat aspiceret, videtur irruentes in se, vel passim vagantes formas, aut latus, aut turbulentas.

Alia genera somniorum.

D. Gregorius li. 8. Moral. c. 13. & 4. l. dial. c. 48. sex genera somniorum ex totidem causis orta commemorat. *Aut enim, inquit, ex plenitudine vel inanitate corporis somnia existunt: aut ex antecedentibus diurnis curis, aut ex illusione Demonis: aut ex cogitatione hominis simul & Demonis illusione: aut ex revelatione Dei, aut denique ex cogitatione hominis simul & revelatione Dei.*

Alia.

Hippocrates in lib. de somniis, ait somnium duplex esse: videlicet divinum, & naturale. Divinum vocat, quod a Deo injicitur, ut prænunciet insignem aliquem eventum ad lætitiã vel mœrorem, felicitatem vel miseriam; sive alicujus privatæ personæ, sive totius Reipub. pertinentem. Naturale appellat, quod ex affectione ipsius dormientis, & causis in eo latentibus ortum habet. Qua de re in progressu plura.

Alia infomniorum genera tradit Terul. in lib. de anim. c. 47.

De somniis divinis, demoniacis, naturalibus & animalibus.

C A P. IV.

De divinis somniis Philo. Iudæus in lib. de infomniis. Lambl. in lib. de mysteriis Aegypti. Trismegistum in Pyramandro. D. Greg. Nyss. in lib. de hom. opificio, c. 33. Lact. in lib. de opif. Dei c. 18. Plutarch in lib. de oraculis abolitis. Xenophon. in Symposio.

NOBIS videtur, perquam appositè dividi somnia, in Divina, Dæmoniaca, Naturalia, & Animalia. Divina sunt, quæ a Deo inspirantur: sive id fiat immediatè a Deo; sive Angelorum interventu, ut plerumque accidit. Horum multa continent exempla divinæ literæ, tam in Veteri, quam in Novo testamento. In Veteri: ut somnia Iacob, Genes. 28. Iosephi c. 37. ejusdem lib. Pharaonis c. 41. in Novo: ut Matth. 1. & 2. ubi legimus admonitum fuisse D. Iosephum in somnis ab Angelo, ut puerum Iesum & matrem in Aegyptum deferret: deinde iterum, ut eos in regionem Israeliticam reduceret.

Solet Deus tum ob alios fines somnia immittere; tum sæpenumero, ut rerum latentium & futurarum prænotionem hominibus imperiat. Quod facit, vel novas imprimendo species, sive intelligibiles, sive sensibiles: vel componendo & coordinando eas, quæ nobis antea inerant; & insuper intelligibile lumen communicando, si ita opus sit. Angeli verò, quia neque species, neque lumen per se in animam hominis transfundunt, quoties aliquid inter dormiendum edocent aperiuntve, id præstant expediendo illis species, easque appositè coordinando ministerio spirituum, qui ipsis, uti cætera corpora, ad motum localem obtemperant: ut D. Thom.

A 1. p. q. III. art. 3. explicat. Adde etiam, sicuti in vigilia, ita & in somniis movere nonnunquam Angelos corporis humores, ad excitandum utrumque alicujus rei affectum & cogitationem. Habet enim ad id non parum momenti humorum excitatio, sicuti & ipsum primarum qualitatum temperamentum: ut progressu patebit.

Dæmoniaca somnia dicuntur ea, quæ a Dæmonibus inducuntur. Possunt verò ab illis induci eo pacto, quo ab Angelis; cum utriusque similem naturam ac virtutem habeant, tametsi non eundem finem spectent: Angeli enim gloriam divini numinis, hominumque salutem in iis ut & in cæteris rebus, quærunt: Dæmones autem his omnino contraria. Ac duo potissimum sunt, quæ illi impuri & nefarii spiritus somniorum interventu assequi nituntur. Alterum est, hominum, si mentes non possint, saltem corpora, obscœnis cogitationibus & voluptatis illecebra contaminare. Qua de re piè conqueritur D. Aug. lib. 10. Conf. c. 30. Idemque luculenter pertractat Iustinus Philosophus & Martyr. in libello quæst. quæ Christianis a gentibus proponebantur, q. 21. Alterum est: ignaros homines vana superstitione imbueri, si eos aliquorum somniorum eventum ad irrogandam iis fidem pellexerint. Quo artificio constat Ethnicos multipliciter fuisse delusos, & in impietate obfirmatos. Utque cætera hujus rei omittamus exempla, narrant Philostratus, Pausanias, & Strabo eos, qui variis oppressi morbis, AEsculapii, Serapidis, & Amphiarai templa adibant, omnium ægritudinum remedia in quiete, dum eisdem somnia obversarentur, accipere consuevisse. Quod iccirco Dæmones faciebant, ut vel sibi qui ea remedia supeditabant, vel tribus illis hominibus in Deorum numerum relatis, divinus honor tribueretur. Alia multa commemorat Tullius lib. 1. de Divinat. & 1. de Natur. Deor. Lege etiam Herodotum lib. 1. Valerium Max. lib. 1. c. 6. Alexandrum ab Alex. lib. 5. c. 15.

Lege D. 7 h. in 2. 2. q. 95. a. 6. D. Bon. na. in d. 7. p. 2. a. 1. q. 3. n. 68.

C 10. Conf. c. 30. Idemque luculenter pertractat Iustinus Philosophus & Martyr. in libello quæst. quæ Christianis a gentibus proponebantur, q. 21. Alterum est: ignaros homines vana superstitione imbueri, si eos aliquorum somniorum eventum ad irrogandam iis fidem pellexerint. Quo artificio constat Ethnicos multipliciter fuisse delusos, & in impietate obfirmatos. Utque cætera hujus rei omittamus exempla, narrant Philostratus, Pausanias, & Strabo eos, qui variis oppressi morbis, AEsculapii, Serapidis, & Amphiarai templa adibant, omnium ægritudinum remedia in quiete, dum eisdem somnia obversarentur, accipere consuevisse. Quod iccirco Dæmones faciebant, ut vel sibi qui ea remedia supeditabant, vel tribus illis hominibus in Deorum numerum relatis, divinus honor tribueretur. Alia multa commemorat Tullius lib. 1. de Divinat. & 1. de Natur. Deor. Lege etiam Herodotum lib. 1. Valerium Max. lib. 1. c. 6. Alexandrum ab Alex. lib. 5. c. 15.

Consule D. Aug. l. 13. super Gen. c. 15.

De somniis, quæ Naturalia & Animalia nuncupantur.

C A P. V.

NATURALIA somnia dicuntur, quæ ex affectione corporum, temperamento, humorum incursionibus, aliisque ejusmodi nascuntur. Nam ii, quos melancholia infestat, somniant tristitia: ut funera, caliginem, tenebras. Qui flava bili redundant, rixas, jurgia, inimicitias. In quibus est sanguinis redundantia, videre sibi videntur rubentia, ignes, ustiones. In quibus multum insidet pituitæ, aquas, portus, natationes, pluviam, & id genus. Similiter quibus animalis vis humorum multitudine premitur, gravia

Objecta.

Dilutio.

gravia quædam ferre onera sibi videntur : & contra, qui tenui levique temperamento sunt, nunc tranare præpetibus pennis aerem, nunc velocissimo cursu ferri se putant.

Hinc Medici, teste Aristotele in lib. de Divinat. per somnia, cap. 1. præsertim Hippocrates in lib. de insom. & 6. Epid. admonent, notanda & expendenda esse ægrotantium insomnia, ad eorum morbos dijudicandos curandosq;. Ex ea namq; observatione satis probabilè de qualitate morbi conjecturam ineunt, & qui humores intus lateant, qui eorum defectus vel exuberantia sint, dignoscunt. Qua de re exstat liber Galeni, qui inscribitur *de præfagio ex insomnis sumendo*. Vbi narrat, cum quidam inter dormiendum crus sibi alterum factum lapideum cerneret, præter omnium opinionem crus ei paralyti obtorpuisse.

Quo autem modo tales corporis affectus, vel sui, vel cognatarum rerum insomnia excitent, disquirat Galenus loco cit. statuitque, animam somni tempore corporis profundum ingressam, & in se collectam, ac nullo adventitio pulsû agitatum, quid interius lateat persentiscere, videreq;, atq; inde prædicta somnia emingere. Hæc tamen explicatio superficialis est. Quare dicendum, fieri posse, ut humor exuberans, v. g. pituita, apprehensa tunc aliquo sensu externo, ut tactu vel gustu (nec enim in talibus somniis oportet omnes sensus externos omnino ligari, ut revera interdum non omnes profusus ligari superius diximus) immittat sui speciem ad phantasia; ex qua fiat apprehensio quorundam conjunctorum & consimilium: ut ex specie pituitæ, quæ aquea est & dulcis, nunc memoria seu cogitatio imbrum, nunc dulcium ciborum. Atque ita in cæteris rebus suo modo res habebit. Adde etiam, fieri posse, ut absque missione speciei, facta in somniis, excitetur in phantasia aliqua talium rerum apprehensio ex specie jam ibi infixâ; modificata tamen per humorem in corpore dominantem.

Animalia somnia dicuntur, quæ versantur circa res eas, quibus per diem occupati fuimus. Harum namq; simulachra ut sunt recentia, ita plerumque magis movent. Vnde Lucretius lib. 4. sui poematis:

*In somnis eadem plerumq; videmus obire.
Causidicos causas agere, & componere leges:
Induperatores pugnare, & prælia obire:
Nautas contractum cum ventis degere bellum;
Et quo quisq; fere studio defunctus adhæret.
Aut quib. in reb. multum sumus arte morati.*

Ad idem genus pertinent somnia rerum aut personarum, in quas odio, amore, timore, aut spe, vehementer afficimur. Cum similiter & horum species, ob assiduum ipsarum usum, valde actuosæ sint, & ad excitandam potentiam efficaces. Hinc liberales & benefici somniant, se

A aliis largiri: mendici, petere: cantatores, canere: Philosophi, disputare: avari, pecuniariam cogitare: alii alia similia. Ideoque Arist. 1. Et hic capite 13. bonorum hominum somnia meliora esse inquit, quam aliorum: propterea quod consilia, quæ ad virtutum officia exercenda sollicitè agitant, eadem eis in somno occurrunt.

Problematum ad somnia pertinentium dissolutio.

C A P. VI.

B **A**ccedamus nunc ad enodanda problemata, ad somniorum rationem spectantia. Primum sit: cur dormientes multiplici varietate fallaciæ videntur sibi audire, intueri, legere, colloqui, cæteraq; hujusmodi, cum non ita res habeat? Responsio: Quia imagines, quibus ad hæc notionem formandas utuntur, per naturam suam agunt: earum verò natura est repræsentare tam res ipsas, quam eis conjuncta; videlicet loca, formas, figuras, actiones: quæ proinde similiter, atq; in vigilia & in veris rebus, somno obijciuntur. Ob id autem maximè in somnis hallucinatio contingit, quia tunc sensus interni ligati sunt, hoc est, imperfectè & quasi per umbram operantur, nec rationis vi corriguntur.

2. Quid causæ est, cur in somniis tam multa nova, extranea, portentosa animo observantur, ita ut aliquando nec pes nec caput unum reddatur formæ? Resp. Quia tunc vapores & spiritus inordinatè & tumultuose in cerebro divagantur, & simulachra obturbant, commiscunt, hebetant. Præterea, quia ipsa anima, quasi otium agens, ad usum specierum segniter se applicat, & intentionem negligit. Quo fit, ut aliena multa & inter se minimè cohærentia conjungat, & modo hæc, modo illa, ut quidq; obvium est, apprehendendo, rerum ordines, situs, magnitudines, loca miris modis evariet. Vnde simulachra, teste Arist. 3. cap. hujus li. similia sunt nubibus in aere pendentibus, quæ nunc in hanc, nunc in illam figuram transeunt. Sanè ut ex eisdem literis multifariam compositis diversa sunt nomina, quæ res alias atque alias significant: ita ex eisdem speciebus variè coagmentatis multiplicia idola, dissimiles repræsentationes existunt. Hæc igitur causa est, cur nihil tam præpostere, tam inconditè, tam monstrose cogitari queat, quod non possimus somniare; etsi nullæ imagines internis sensibus de novo accedant.

3. Cur hæc ipsa vigilantibus accidunt? Resp. Quia, ut fumus vaporarii, si quæ egrediatur non inveniat, caligine domum circumfundit & tenebricosam reddit: ita habitus & spiritus, quia somni tempore occlusis meatibus quæ foras excurrant non habent: cerebrum quasi nube obtegunt, ac sensus præpediunt; ita ut nec

Lege Fr
storium
de Symp
c. 19. Le
nium li
de Occu
natur.
cap. 5. C
stoph a
ga. lib.
arte me
cap. 13.

Virgil.
Æneid.

Lege D
Thom. 2
2. quæst
art. 6.

nec sibi ipsis consent, nec vi rationis, quæ tunc etiam ligata est, emendari queant. Talis cerebri perturbatio in vigilia, integra sanitate & valetudine, non datur: esto, similia nonnunquam obveniant insanis & phreneticis, qui commente in cerebrum copia præcalida sanguinis, aut dissoluta ob aliam causam organi temperie, non minùs absurda & inepta cogitant ac loquuntur, quam dormientes.

4. Quam ob causam aliquando dormientes graviter conflictantur, quasi oppressi incubantis & vocem ac spiritum intercludentis Dæmonis aut alicujus rei similis pondere: quod Ephialtem, quasi subsultorem, vocant? Resp. Quia, potissimum post affluentem satietatem, multus sanguis aut spiritus, ob defectum coctionis parùm defæcatus, proindeq; obscurus & tetricus, in cerebrum evadit, ipsumq; degravat, atque accubatu suo terrificam illam movet imaginem: & quia in somnis parva (ut observat Arist. lib. de Divinat. per somn. c. 1.) magna apparent, videtur sibi, qui ita est affectus superinjecta mole premi aut suffocari, eluso phantasiæ sensu: à quo labore ut se expediat, & ut lemures illos aut striges, quibus se opprimi imaginatur, excutiat, conatum facit, ac nonnunquam diu luctatur & suspiria gemitusque plorabundos edit & succlamat: nec excitare se omnino potest, multò halitu spirituum vias obsidente, imò & pravo humore cor, pectoris musculos, dorsum, & tendones simul occupante. Vnde illud poetæ:

In mediis conatibus ægri

*Succidimus, nec lingua valet, nec corpore nota
Sufficiunt vires, nec vox aut verba sequuntur.*
Quoniam autem istiusmodi affectio ex stomachi incoctione & humorum colluvie originem habet, solent incubi gravium morborum anteambulonès esse.

5. Cur somno percepta multò majora & vehementiora judicantur, quàm ipsa sint? nam exempli gratia pituitæ defluxus ad linguam, quia aliquantulùm dulcis dormientibus ut mel videtur: & fulminasse tonuisseq; putant, cum soni exigui aures eorum pulsant: & per ignem incedere, cum calor exiguus aliquam partem corporis occupat? Resp. Quia obtusus dum nequit sensiliùm differentias exactè internoscere & discernere, confert se ad id, quod in quovis genere notissimum est, qualia sunt in iis, quæ sub sensum cadunt, objecta majora acriorave.

6. Cur hoc potius quàm illud somniamus, cum tam hujus quàm illius imago in nostro sensu hæreat? Resp. Quia non quævis imago æquè potentiam lacessit, & ad operandum movet, sed interdum ea, quæ retentio est: ut cum somniamus, quæ paulo antè egimus: nonnunquam ea, quæ rem tristem repræsentat, ut morcem, cum is qui somniat melancholico humo-

re abundat. Solent enim affectiones corporis, ut superius diximus, movere simulacra carum rerum, ad quas inclinant. Deniq; hujusce rei causa reddi certa non potest; cum pro tempore loco, subjecto, temperamento, aliisq; ejusmodi circumstantiis, varietatem magnam habeat.

7. Quare ab lucem clariora habemus somnia, minusq; distorta & inepta? Resp. Quia minuta jam somni decursu vaporum copia, factaq; remissior spirituum agitatio, non ita sensuum internorum functiones turbat.

8. Num quid homines tantùm, an etiam bruta somniant? Resp. Etsi homines plus quam cætere animantes somniant, ut asserit Arist. 4. de Hist. ani. c. 10. Cujus rei causa videtur esse, quia homo magna ex parte tenuiores halitus in cerebrum mittit & acutiores, adque operandum promptiores habet internos sensus: tamen etiam bruta somniant, ut eodem loco Philosophus docet. *Somniare, inquit, non solum homines, sed etiam equos, & canes, & boves, palam est: atq; etiam oves, & capras: deniq; genus omne quadrupedum idemq; animalis fecundum: declarant id canes suo latratu, quem per quietem agunt* (quamquam de iis, quæ ova pariunt, incertum hoc est) Licet verò quid de omnibus perfectis animantibus asserendum sit, num videlicet cuncta somniant, haud constet: illud tamen pro certo habendum, ex imperfectis quæ memoriæ vi carent, nullum somniare: cum hæc non servant in interno sensu imagines, è quibus elicienda sunt somnia.

9. Cur ineunte somno, præsertim si illico post cibum dormire incipimus, non confestim somnia apparent? Resp. Quia vehementior vaporum agitatio non sinit, uti jam diximus, exhibere sese imagines, sed ut in aqua mota evanescent.

10. Accidunt ne etiam infantibus somnia? Resp. Negat. Arist. l. 4. de Hist. anim. c. 10. *Editis inquit, nuper in lucem et infantibus adhuc nullum penitus contrahitur somnium, sed plurimis anno circiter quarto aut quinto ætatis & sã incipiunt.* Oppositum docet Gal. l. 3. Aphor. 23. Plinius l. 10. c. 75. Tert. in suo lib. de Anima, c. 49. hisce verbis: *Infantes, qui non putant somnians, cum omnia anima pro modo ætatis expugantur in vita, animadvertant successus, et nutus, & reverentias eorum per quietem, ut ex re comprehendant, motus animæ somniantis facile per carnis teneritudinem, erumpere in superficie.*

Hæc dubitatio ita explicanda videtur, ut dicamus, accidere quoque infantibus somnia: ut probant indicia illa à Tertulliano adducta, quæ etiam alii autores afferunt. Verùm, quia ejusmodi somnia admodum obscura sunt, & vix apparentia, ob redundantiam humoris, & organorum defectum in ea ætate; iccirco Aristoteles, nolens ea vocare insomnia, negavit

D

Lege Fracastoriorum lib. de Sympath. c. 19. Lemnium lib. 2. de Occul. natur. mir. cap. 5. Christoph. à Vega. lib. 3. de arte med. cap. 13.

Virgil. 11. Æneid.

Lege D. Thom. 2. 2. quæst. 95. art. 6.

Etiam bruta somniant. Plinius lib. 10. Nat. hist. c. 75.

Infantes somniant.

infantes somniare. Quare idem lib. 7. de Hist. anim. c. ult. infantibus somnia concedit. *Infantes, inquit, primis quadraginta diebus neque rident cum vigilat, neque lacrymantur: sed noctu & per quietem utrumque interdum faciunt: somniare etiam eos constat: sed sero meminisse possunt imaginum.*

11. Cur aliqui tota vita non somniant? Resp. Quia ita agiles habent spiritus tantamque expirationum vim in cerebrum ejaculantur, ut ostendendis per quietem imaginibus locum non dent. Refert verò Aristoteles l. 4. de Hist. anim. cap. 10. quosdam, qui nunquam somniarant, cum eis processu ætatis somnium accidisset, habitum corporis vel in mortem, vel ægritudinem mutasse. Quod etiam confirmat Plinius lib. 10. cap. 75. ajens, mortiferum fuisse signum contra consuetudinem somnium: ejusque rei exempla constituisse.

12. Si somniantes liberum rationis usum non habent, quonam pacto 3. Reg. cap. 3. petitio Salomonis in somniis tantoperè Deo placuit, ut singulare sapientiæ munus ab eo obtineret? Resp. D. Thom. 1. 2. quæst. 113. artic. 3. & 2. 2. quæst. 154. art. 5. ad 1. fecutus D. Augustinum 12. super Genes. ad lit. cap. 15. D. Bonaventura in 2. dist. 25. quæst. 6. n. 72. Alensis 4. part.

Lege Suetonium in Nerone c. 46. De precatione Salomonis in somniis.

quæst. 101. memb. 3. art. 3. Richardus quod lib. 1. quæst. 17. ajunt, illam Salomonis petitionem non fuisse Deo gratam in somniis per se; sed ob aliam ejusdem rei in vigilia postulationem, ex qua illa in somno ortum habuit. Secundò respondent aliter iidem doctores. D. Thomas, illum somnum non fuisse naturalem, sed vaticinii, & in istiusmodi somno dari usum liberi arbitrii: de quo dicitur, Num. 12. *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, per somnum, aut in visione loquar ad eum.* D. Bonavent. ait, meruisse Salomonem in somniis ex privilegio. Alensis illum non simpliciter tunc dormiisse, sed ut in visione & oraculo viguisse in eo rationem, quoad actum superiorem, præter ordinarium naturæ cursum. Richardus, habuisse solum liberum arbitrium supernaturali dono.

13. Cur temulentis & helluonibus, aut nulla somnia aut confusa apparent? Resp. Quia in his ob turbulentum motum vaporum, è vino ciboque in caput ascendentium, perplexæ admodum sunt imagines; nec ut oportet elucet: quemadmodum cum citatissima vertigine rota circumvehitur, radii nulli à nobis percipiuntur; & ut multi lapilli dimittuntur in stagnum, circulorum orbis anfractus suos inter se impediunt.

IN LIBRUM DE DIVINATIONE PER SOMNIVM.

Diversa veterum Philosophorum placita de divinatione per somnium.

CAPITULUM I.

De hac re Plato dial. 2. de Republ. Cic. in lib. de Divinat. Lactant. in lib. de opif. Dei, c. 18. D. Greg. Nyss. in lib. de creat. hominis c. 14. Tertull. in l. de anim. c. 45. Macrob. l. 13. in somn. Scip. D. Thom. in 2. 2. quæst. 65. art. 6.

DE arte divinandi seu præfagiendi futura ex infomniis, quam Somnispiciam vocant, diversæ ac repugnantes fuere veterum Philosophorum sententiæ. Nam Epicurus, Metrodorus Chius, Xenophanes Colophonius, & ex Romanis Tullius in libris de Divinatione, eam de medio sustulerunt: contra Orpheus, Pythagoras, & Platonici, ac Stoici, non parum auctoritatis eidem irrogarunt: etsi diversa ratione, Stoici namque omnia somnia aliquid porrendere arbitrati sunt: Platonici quædam falsa esse, atque inani vitæ ludibria censuerunt; alia vera ad utilem futurarum rerum prædictionem continentia. Credidit enim Plato, (ut ex iis quæ ab illo sub persona Socratis in Politia disputata sunt, colligit 1. de Divin. Tullius) cum quis se quieti tradit, ea parte animi, quæ rationis & intelligentiæ est, saturata bonarum cogitationum epulis: quæ autem voluptatis appetitum continet, nec inopia enecta, nec immoderatis obstupefacta cibus & potationibus (utrumque enim

præstringere aciem mētis solet, sive natura deest quidpiam, sive redundat.) præterea, illa parte animi, in qua ira effervescit, sedata atque restincta, ita ut nihil sit, quod errorem, perturbationemque afferat: evenire, ut tertia pars rationis & mentis eluceat, sopito corpore ipsa vigeat, seque ad capeſſenda infomnia acrem præbeat; & quæ ei tunc visa occurrunt, tranquilla esse atque veracia. Habuit autem hæc Platonis sententia originem ex alio ejus dogmate, quo statuit humanos animos, antequam corporibus illaberentur, omnium rerum scientiâ idearum influxu accepisse; sed eam contagione corporis oblitteratam, ac penè extinctam jacere. Quare cum somno avocetur animus à consuetudine sensuum, & mens, licet non à corpore, à corporis tamen brutis officiis, putà ambulandi, sedendi, currendi, quasi in recessum quendam & libertatem subducta, tota sibi sua sit: putavit reviviscere tunc in ea congenitas disciplinas, meminisse præteritorum, præsentia cernere,

Sententia Possid.

Somniatio interpretatio qua lubrica

nere, providere futura. Cùm etiam Platonici A tria posuissent animantium genera, intellectu & rationi vi pollentium, Deos, Dæmones, Homines: asseruerunt Dæmones, velut intermedios, ultro citroque commere; atque horum etiam munus esse prædicere res futuras, idque vel oraculis, vel Augurum & Aruspicum portentis, vel insomniorum visis.

Sententia Possidoni.

Possidonium quoque, ut loco cit. refert Tullius aiebat, animum instinctu afflatuque Deorum somniando vaticinationem accipere: vel quòd præsentiat ipse per sese, ut qui cum Diis cognitionem habeat; vel quòd spirabilis hic ær magnam in se cohibeat turbam immortalium animorum, in quibus tanquam insignitæ notæ veritatis appareat, quas mens nostra inspicat: vel denique, quod ipsi Dii cum hominibus sermonem conferant, eisque somni furoris oracula, ac rerum futurarum prænotionem injiciant.

Porro iis, qui totam somniorum rationem aspernati sunt, istiusmodi argumentum suppetebat. Nam vel somnia divini nominis afflatu secundum advenitiam visionem animum pulsante obveniunt: vel duntaxat temerario motu imaginum in cerebro discurrentium: quorum neutrum affirmari potest. Non primum: quia si Deus futurorum prævisionem hominibus tribuere vellet, multò dignius videbatur ejus beneficentiâ, clariora visâ dare vigilantibus, quàm obscuriora per somnium; præstabatque directo absq; circuituione & anfractu, quam interpretum conjecturis, eam scientiam imperiri. Maximè cùm istiusmodi conjecturæ tam lubricæ ac versatiles sint, ut ipsi quoq; somniorum interpretes dormire videantur. Cujus rei præter alia duo sunt pervulgata exempla. Cursor ad Olympia proficisci cogitans, visus est in somniis curru quadrigarum vehi. Manè ad conjectorem adiit. At ille, vinces, inquit: id enim celeritas significat, & vis equorum. Post idem ad Antiphontem: is autem, vincare, inquit, necesse est. An non intelligis ante te quatuor cucurrisse. Alius ad interpretem detulit, aquilam se in somniis visum esse factum. At ille, vicisti: ista enim avis volat nulla vehementius. At huic Antiphon: tu verò inquit, te victum esse non vides? ista enim avis insectans alias & agitans, semper ipsa postrema est. Hisce ergo exemplis patet, quàm flexiloqua & obscura sint tum insomnia, tum eorum conjectationes. Quòd si quis ad secundum modum, quo somnia gigni possunt, confugiat, hoc est, ad ipsarum imaginum temerè fluitantium motus, liquidò constat, quàm ridiculum sit, in tanta levitate & inconstantia divinatricem vim constituere.

Qui autem cunctis somniis auctoritatem & divinationem dabant, eam potissimum rationem pro se habebant: quod constaret, eorum

Somniorum interpretatio quam sit lubrica.

multa in rem veram exiisse. Quare idem quoq; illis de toto somniorum genere universim pronuntiandum videbatur, si peritum idoneumque interpretem vel conjectorem convenirent. E quibus somniis, quæ nimirum vera evasisse constabat, multa referebant: nos duò tantum hoc loco proponemus. Detulit ad conjectorem quidem, somniasse se, ovum pendere ex fascia lecti sui cubicularis. Respondit interpret: thesaurum defossum esse sub lecto. Quæ sivit: invenit auri aliquantum, idque circumfusum argento: misit interpreti, quantum de argento visum est. Tum ille; nihil ne de vitello? id enim ex ovo videbatur aurum significasse, sicuti & album ovi argentum. Alterum exemplum, Cùm Ptolemæus, Alexandri familiaris, in prælio telo venenato ictus esset, eoq; vulnere summo cum dolore moretur, Alexander assidens somno est consopitus: tum secundum quietem visus ei dicitur draco is, quem mater Olympias alebat radiculam ore ferre, & simul dicere, quò illa loco nasceretur (neque longè aberat locus) ejus autem esse vim tantam, ut Ptolemæum facile sanaret. Tum Alexander experrectus narravit amicis somnium, & demisit qui illam radiculam quærerent: qua inventa & Ptolemæus sanatus dicitur, & multi milites qui erant eodem genere teli vulnerati. Cùm igitur id hæc somnia aliaque non pauca ita ceciderint, utiq; dicendum videtur, quòd reliqua similem exitum non habeant, id non somniorum vanitati, sed interpretum inscitie ascribendum; aut certè causam esse, quia nos ipsi vel somnia obliviscimur vel pro nihilo habenda ducimus.

Ex Cic. 2. de Divin.

Somnium Alexandri.

Aristotelis sententia.

CAPVT II.

QVOD ad Aristotelem attinet, ejus dogma est, in primis nulla videri à Deo somnia proficisci: tum ob alias causas: tum quia oportet inquit, ea immitti optimis viris & sapientibus; & tamen aliter res habet: quandoquidem indiscriminatim, ac sine lege ulla abjectissimis hominibus & de facie vulgi obveniunt. Deinde asserit tripartita inveniri somnia: alia esse quarundam rerum signa, alia causas, alia omnino temere ac vice fortuita contingere. In primo genere censentur, quæ corporum affectiones, morbos, temperiem indicant, aut præ significant; uti superius explicuimus. Quò etiam pertinent ea, quibus nonnulli ex impressione corporum cœlestium præfagiunt temporum mutationes: ut futurum imbrem, serenitatem, aut aliquid hujusmodi. Monetque Aristoteles, nihil mirum esse, quòd harum rerum imagines nocturno potius tempore, quàm

Tria genera somniorum.

diurno, in animos irrepant, ac potentiam excitent: siquidem cum noctes tranquilliores sint, magis tunc expeditus ac liber est aer ab omni motu & perturbatione, & dormientes parvos etiam motus agitationesq; interiores facilius percipiunt, quam vigilantes; quia occultae motiones phantasiae, quae secundum vigiliam sunt, obscurantur incurfu & adumbratione majorum, quae tunc per sensus palam inferuntur. Ob quam etiam causam istiusmodi praenotiones frequentius plebeis & obscuris hominibus, quam caeteris incidunt; quia illorum mens cogitationibus vacua facilius praedictis fluxionibus commovetur, eisque parat.

Advertit quoque Aristoteles, non raro haec praesagia irrita fieri, quia vis illa, qua natura, verbi gratia, ad invehendam pluviam inclinabatur, alia efficaciori causa impedita quodammodo pedem refert, ceditque. Quemadmodum praesensiones, quae a corporum affectibus oriuntur (ut cum medicus ex somnio a pituitae agitatione orto conjectat futuram febrem non semper ad exitum perducuntur, superante atque aliorum deficiente natura, quod jam jam imminere videbatur.

Secundi generis somnia dicuntur rerum futurarum causae; quia sunt principia sive incitamenta, quibus ad aliquid faciendum inducimur: ut si quis diurna cogitata coeptave somniat, & ei tunc aliqua ratio occurrat, qua ad negotium aggrediendum in vigilia moveatur.

Denique in tertio genere somniorum constituit Aristoteles ea, quae non ad aliquam divinam aut physicam rationem; sed ad casum vel fortunam referri debent, quae majori ex parte in nihilum abeunt; etsi nonnulla interdum effectum fortiantur. Ut enim is, qui totum diem ludit, aliquando lucratur (quia, ut est in proverbio, si saepe jacias, aliud alias jeceris) ita fit, ut e multis somniis nonnulla interdum vera evadant. Haec ferè sunt, quae in hoc libello de divinatione per somnium ab Aristotele traduntur.

Quousque somniorum praesagia auscultanda sint?

C A P. III.

EX dictis constat, quae fuerint Ethnicorum Philosophorum placita, circa somniorum divinationem & vaticinia. Nunc quid de iis revera sentiri oporteat, explicemus. Sit primum pronunciatum: Negari non potest, aliqua somnia immitti a Deo, sive immediatè, sive interventu Angelorum. Hujusce pronunciatum veritas patet ex sacris literis, quae multa somnia divinitus injecta commemorant; quorum nonnulla superius retulimus. Nec ratio, qua Aristoteles oppositum suadebat, ullius momenti

est. Inprimis enim Deus non solis imperitis & ignobilibus somniorum praenotiones confert, sed etiam sapientibus ac praecipuis viris, ut Sacrae paginae docet auctoritas. Deinde esto, si illa Deus solis infimae fortis hominibus impertiret, non proinde hoc Dei majestate alienum & indignum foret existimandum; qui, prout expedit & ipsius divina providentia efflagitat, munera sua ita communicat, ut nec infimis illa tribuendo deterior, nec summis largiendo eminentior fiat.

Secundum pronunciatum: Ea tantum somnia, quae a Deo sive ab Angelis immittuntur, constanti & certa veritate futuros eventus praenunciant. Hoc ex eo patet, quia qui futurorum notitiam habere possunt, & ea dormientibus praedicere, sunt Deus, Angelus, Daemon: at futura contingentia, cum nec in seipsis siquidem nondum existant; nec in suis causis, eo quod definitam causam non habent, intellectui creato sint conspicua: reliquum, ut Deo tantum dilucidè ac certo constent, ut post Deum iis, qui divino instinctu & efflatu ea norint, hoc est, solis Angelis. (loquimur enim hic de causis duntaxat, quae per somnia rerum cognitionem aliis communicant.) Etenim licet nonnunquam etiam Daemonibus fortuita eventa divinitus innotescant: ut testatur D. Augustinus 2. de Genes. ad lit. cap. 17. & libr. 2. ad Simplic. quaest. 3. D. Damascenus libr. 2. fidei Orthod. cap. & D. Thomas 2.2. quaest. 172. artic. 6. Futurorum tamen significatio, quam nonnunquam somniantibus Daemones injiciunt certa non est: quia cum veritatem odio infectentur, & mendaciorum omnium architecti sint, nihil ab eis solidum aut verum, sed vanitatis fucos illitum & ad deceptionem compositum, expectari debet.

Tertium pronunciatum: Per ea somnia, quae ex affectu corporis, vel coelesti influxu obveniunt, possumus probabilem conjecturam capere aliquorum effectuum: ut ex certa commotione bilis correptum iri vehementiore febris aegrotum: & ex appulsu humoris, vel alterius ejusmodi qualitatis, quae, antequam pluvia decidat, aerem imbuit, futuram esse pluviam. Hoc pronunciatum est ad mentem Aristotelis hoc in lib. quod itè approbat D. Thomas 2.2. quaest. 95. art. 6. patetque ex iis, quae a nobis superius explicata sunt.

Quartum pronunciatum: Vanum est ac superstitiosum, velle quidpiam scire per insomnia a Damone injecta; vel etiam per ea, quae aliunde nobis incidunt: si quis divinationem extendat ultra id, ad quod virtus causae somnii pertingit. Hoc pronunciatum, quod traditur a D. Thoma loco ante citat. inprimis quoad daemoniaca somnia, planè constat. Est enim res impietatis & superstitionis plena, cum temerario Dei & humani generis hoste id com-

Dilutio arg. Arist.

2. pronunc.

3. pronunc.

4. pronunc.

Somnia fortuita.

Primum Pronunciatum.

mercij genus habere, eique fidem irrogare. Quod verò ad reliqua somnia attinet, pronuntiati veritas ex eo ostenditur; quia qui ex iis res occultas nosse vult, censetur taciti foederis societatem cum Dæmone inire; ut eodem loco D. Thomas, & Cajetanus, tum inibi, tum alias animadvertunt. Nam cum ejusmodi cognitionem nec à Deo, nec ab Angelis, nec ab hominibus, nec à natura ipsa expetat, cogitur, vel nolit, fateri ad Dæmonem, saltem implicite, recurrere. Vnde nos Scripturæ divinæ oracula à toto hoc genere superstitiosæ observationis somniorum frequenter deterrent: ut constat ex iis, quæ leguntur Lev. 19. Deut. 18. & 2. Paral. 33. & Ecclesiast. cap. 3. Quo postremo loco D. Hieronymus in illa verba (*In multitudine somniorum, & Vanitates, & Verba plurima*) ita scripsit: *Cum diversa videris per nocturnam quietem, & variis anima fuerit exagitata terroribus, si ve incitata promissis: tu ea contemne, quæ somnia sunt, & solum Deum time: qui enim somniis crediderit, sanitatibus se & ineptiis tradet.*

Præterea esto, in prædicta somniorum observatione nulla cum Dæmone societas intervenire: satis per se ridiculum & stultum est, iis credere: alioqui habeatur etiam fides delirantium & ebriorum visionibus ac spectris: quandoquidem utriq; non minus absurda & inepta cogitant, nec minus hallucinantur. Accedit, quod nec millesima pars talium somniorum vera evadit. Vnde rectè Tul. 2. Divin. miratur, cum homini mendaci ne vera quidem dicenti credere soleamus: quo modo somniorum defensores, si somnium verum evadit aliquod, non ex multis potius uni fidem derogent, quam ex uno innumerabilia confirment. Denique, eo etiam hi de hominum genere malè merentur, quod, cum per fugium omnium laborum ac sollicitudinum sit somnus, in causa sunt, ut ex eo ipso plurimæ curæ metusque nascantur: dum nonnulli eorum adducti opinionibus, quid portendant, quemve exitum sua somnia habitura sint, sollicitè disquirunt. Lege Lactantium in lib. de Opif. Dei, cap. 18. Medinam libr. 7. suæ Paræn. Ciceronem libr. citat. ubi de hac re copiose & acutè disputat.

Explicatio problematum, ad somniorum præfagia spectantium.

CAPVT. IV.

Respondeamus aliquot problematis ad somniorum divinationem pertinentibus. Pri-

A mum sit: cur melancholicis plura incidunt vera somnia, quam aliis? Resp. Quia ij qui atra bili abundant, ut suoapte ingenio cogitabundi sunt; ita frequentius somniant, ac multiplicium rerum visiones experiuntur. Vnde quemadmodum is, qui totum diem jaculatur, aliquando collimat: sic illi somniando nonnunquam vera apprehendunt, & eo sæpius, quò frequentiora habent insomnia.

B 2. Cur Deus nonnunquam in somniis potius, quam vigiliæ tempore, occultarum rerum vaticinia inspirat? Resp. Primum, quia animus à tumultuantium rerum curis abjectus, & externorum sensuum functione vacans, aptior est ad divinarum rerum cognitionem cœlitus hauriendam. Secundò, quia ipsum noctis silentium majorem erga res divinas reverentiam conciliat. Postremo, quia ut Deus latibulum suum tenebras posuisse dicitur, quia ejus splendor mentis nostræ aciem perstringit, & quodammodo occecat: ita potius noctis caliginem, ut cum hominibus colloquatur, eligit. Consule D. Bonavent. in 2. dist. 25. quæst. num. 76.

Hinc jam patet solutio ejus argumenti, quo nonnulli, ut supra meminimus, ostendere nitentur: non decere, ut Deus somniorum ambage & circuitu arcana sua hominibus aperiat. Decet enim nonnunquam ita fieri, ob eas rationes quas hic attulimus.

D 3. Cur divina somnia non semper clara sunt & aperta, sed interdum obscura & quasi ænigmata involucris oblecta? Respon. Quia sic humana mens ad divina mysteria, uti oportet, veneranda & in pretio habenda efficacius instruitur, quam si eadem primo statim occursum prænosceret. Accedit, quod ij quibus ea traduntur, dum eorum intelligentiam à Deo poscunt, ad altiora & diviniora percipienda magis idonei sunt.

E 4. Estne verum quod scripsit Iamblichus, divina somnia non obvenire hominibus, nisi aut primo, aut extremo somni tempore: quia tunc animus aut nondum vaporibus in caput sublevis omninò oppressus sit: aut iis jam evanescentibus solutior ac liberalior fiat? Resp. Fuit ea opinio non Iamblichi tantum, sed eorum qui apud Ethnicos interpretationem somniorum profitebantur. Vnde somnia ad se deferentibus nihil respondebant, si extra prædicta tempora illa sibi accidisse dicerent. Sed hoc fictitium & inane, ac nulla munitum auctoritate: & quovis tempore, ut æquè facile, ita liberum Deo est, rerum prænotiones humanæ menti injicere.

Lege Cajetanum ad q. 12. prima part. art. 11.

Consule D. Dion. cap. 2. cœlestis Hierarch. D. Th. 1. part. q. 1. art. 9.

Iamblichus opinio de divinis somniis.

IN LIBRUM DE RESPIRATIONE.

CAPUT I.

Causa efficiens respirationis.

Commodius fore iudicavimus ad ordinem facilitatemque doctrinae, nostram commutationem in librum de Respiratione hoc in loco statuere. Occurrit autem imprimis disquirendum, quae sit causa efficiens respirationis? quae quoniam duplex est, videlicet principalis, & instrumentaria: illud primo sciendum, cum respiratio sit vitalis operatio, principem causam effectricem illius post ipsum animal (cui ut supposito omnes functiones primario deferuntur) esse animam: deinde instrumentariam, esse vim motricem corpori inhaerentem: instrumenta, quorum ministerio, & interventu haec motio perficitur, esse eas partes corporis, ad quas spectateductio seu transvectio externi aeris ad cor: siquidem respiratio nihil est aliud, quam attractio aeris ad cor, ut in progressu enucleatius dicemus.

Instrumenta respirationis.

Haec instrumenta sunt, ipsum cor, pulmones, diaphragma, arteria venosa, arteria vocalis. Porro autem pulmonis corpus laeve & rarium est, velut est spuma quadam sanguinea concretum, ac spongiae simile, utpote ad hauriendum imbibendumque aerem a natura comparatum. Praeterea, ut describit Fernelius lib. 1. suae physiol. cap. 9. pulmonis caro contextitur triplici valorum genere, retis modo implicatorum Quorum primum est arteriosa vena, quae a dextro cordis ventriculo in omnes pulmonis particulas diffunditur: per hanc vero cor alimentum pulmoni transmittit, quod nulli alteri membro praestat docente Galeno lib. 2. de Natur. facult. Secundum arteria venosa, quae ex omnibus eius particulis tenues rivos tanquam radices excipiens, trunco unico in laevum cordis sinum intruditur. Tertium, aspera arteria: quae a faucibus ortum ducens, in duas regiones primum bivio distracta, mox deinde in exiguas propagines dissecta totum pulmonem decurrit, in eumque aerem attractu infert. Diaphragma, quod Latini cingulum & septum transversum vocant, est musculus quidem simplex & rotundus, qui spiritualia viscera a naturalibus, hoc est, cor & pulmones a jecore & liene, velut paries quidam interiectus, dirimit.

Respiratio quo pacto fiat.

Igitur omissis antiquorum de re proposita sententias, quas hoc in libro refellit Aristoteles, statuendum est, respirationem hunc in modum fieri; Attrahitur externus aer per arteriam vocalem interventu diaphragmatis ad pulmones: hi sese dilatando quasi folles aerem attractum

A in cor effundunt, frigidam ei qualitatem impertientes: sed mox reciproca vicissitudine eundem aerem aestu cordis calefactum se contrahendo foras eijciunt. Quo fit, ut respirationis duae sint partes: inspiratio, qua aer attrahitur: expiratio, qua emittitur. Sed enim observit etiam arteria venosa ad respirationem, quatenus per eam cor pulmonis aerem ad se allicit.

Respirationis duae partes.

Propositio prima.

Docet autem Galenus 6. de usu part. ideo aerem non continenter adduci ad cor, sed primum deferri ad pulmones, tanquam spiritus promptuarium: quia alioqui ob inopiam collecti aeris non possemus diu sermonein continuare nec meigi in aquam suffocationis metu: nec sine respiratione fumum, aut pulverem, aut noxiam aeris qualitatem excutere. Unde necessum foret, vel pestilentem auram intempestive inspirare, vel omnino nihil inspirantes confestim exstingui. Nunc autem secus res habet, siquidem cor ex fistuloso pulmonis conceptaculo copiosum spiritum ducit, eumque rursum in pulmonem reddit.

Propositio secunda.

Enucleatius explicatur, quamam vi pulmones moveantur.

CAP. II.

Quaeri autem solet, num pulmones ad attrahendum pellendumque aerem suapte vi, an potius a corde, vel a diaphragmate concitentur. Aristoteles hoc in lib. c. 4. & 3. de Part. anim. c. 6. docet, pulmoni delegatum esse respirandi officium: habere tamen principium & originem sui motus a corde, & cap. 10. ejusdem lib. de Part. anim. nullum diaphragmatis usum agnoscit, praeter abjunctionem spiritualium membrorum ab inferioribus. Galen. libr. 4. de Loc. aff. cap. 5. & 8. lib. 5. cap. 2. & 3. & li. 5. de usu part. cap. 15. aliisque in locis. Item Avicenna Fen. 3. Can. tractat. 1. cap. 7. Conciliator diff. 99. Thomas Garbius in summa libr. 7. tractat. 49. arbitrantur, pulmones non moveri ab se, sed motu diaphragmatis. Quae sententia ex eo ostenditur: quia pulmonum caro est admodum mollis & flaccida, proindeque maxime apta ad exercendum per se motum & elevandum thoracem, cum tamen diaphragmatis substantia ad id perquam idonea sit, utpote bene firma & multis nervis constans. Secundo idem confirmata.

Item Thomas a Vega ad c. 5. lib. 4 de loc. affecti

Propositio tertia.

firmatur : quia compertum est læso diaphragmate, ejusque motu cessante, confestim inhiberi agitationem pulmonum. Item, quia pulmones, etiam dum sanie tabescunt & exspuuntur, non desinunt moveri : desinerent autem, si à seipsis moverentur.

Aven-roes 2. Colleg. c. 59. existimat, motum pulmonum proficisci tum à diaphragmate, tum à propria ipsorum virtute : fateturque latuisse Aristotelem hunc diaphragmatis influxum erga pulmones: nec debere id mirum videri, quia ejus ætate nondum anatomica observatio magnam fecerat progressionem.

Hæc dubitatio aliquot propositionibus enotanda est. Prima sit : Pulmones non moventur ad motum cordis. Hæc probatur primum, quia non est idem concentus respirationis & motus cordis : cum uni respirationi plures arteriarum & cordis pulsationes respondeant. Secundò quia respirationem possumus aliquantulum inhibere, & tardiolem celeriolemve efficere ? non autem cordis motum.

Secunda propositio. Pulmones non solum moventur motu diaphragmatis & musculorum pectoris, sed etiam propria virtute. Priorem partem hujusce propositionis suadent rationes, quas paulò ante pro Galeno, Avicenna, & Garbio attulimus. Posterior ex eo ostenditur, quia cum pulmonibus respirandi officium natura commiserit, ut Aristoteles 3. de Part. anim. c. 6. docuit (quod ita intellige, ut non ex toto, sed partiatim tale eis munus dederit: siquidem ad id quoque diaphragma concurrat (certè consentaneum fuit, ut etiam pulmonibus propriam vim motricem ad eum motum administrandum impertiretur. Nec facile pronunciandum videtur, Aristotelem ignorasse prædictum concursum diaphragmatis ad agitationem pulmonum. Etenim licet illius locis cit. non meminerit : non proinde tamen eum negasse convincitur.

Tertia propositio: Motus pulmonum non solum à prædictis causis dependet, sed etiam à corde, tanquam à communi fonte nativi caloris : tum privatim, quatenus pulmones à dextro cordis ventriculo sanguinem hauriunt, quo pariter incalescunt alunturque. Hujusce propositionis veritas ex superioribus constat: ostendimus enim, calorem, qui à corde in cætera mēbra influit, opificem esse omnium functionum in animantibus : item, cor è dextro suo ventriculo sanguinem ad alimentum pulmonibus tribuere, quod nulli alteri membro præstat : ut videlicet eis refrigerationis gratiam eo beneficio compenset. At enim cum ejusmodi sanguis è caloris officina proximè dimanet, non poterunt non illius pulmones vehementius incalescere, & motricem vim acuere.

Ad rationes, quæ suadebant motum pulmo-

A num à solo diaphragmate oriri, dicendum : licet pulmones flaccidi & rari sint, nec per se thoracem vel diaphragma ciere queant : non proinde motrice facultate sic destitui, ut non valeant pro sua portione aliquid conferre ad proprium motum: ita tamen, ut ad eum præcipuè concurrat diaphragma, cujus substantia multo robustior est ac nervosior. Ad secundum : læso diaphragmate impediri agitationem pulmonum, tum propter cohærentiam, quam inter se habent : tum virtus motrix innata pulmonibus imbecilla est, nec per se ad munus obeundum sufficit. Ad tertium : pulmones, etiam dum morbo tabifico paulatim absumuntur, non omnino privari motu, quia non à se tantum moventur : item, quia non nisi morte subeunte eorum virtus motiva omninò deperit.

Solet in controversiam adduci, num motus respirationis naturalis an voluntarius sit ?

C Omisissis controversiis dicimus, hunc motum partim voluntarium, partim naturalem esse. Est autem voluntarius, qua ex parte arbitrato nostro nunc crebrius, nunc rarius : nunc tardius, nunc celerius, respirare possumus: imò etiam quia non est per naturam absolutè impossibile, respirationem omnino cohibere : ut lib. 2. de Motu musc. cap. 1. Galenus probat exemplo servi barbari, qui vehementer iratus cohibito spiritu sibi mortem conscivit. Sed est idem motus simul naturalis, non solum quia tantam ejus necessitatem animantibus natura indixit, ut absque illius usu ita servari nequeat : sed etiam quia partiatim oritur ab ipso pulmone, cujus motio non est arbitraria : tum propterea, quia difficillimum est propter innatum vitæ amorem & mortis atrocitatem, ad interitum usque spiritum inhibere. Quo fit ut potius asserendum, haud esse in nostra potestate non omninò respirare, cum rarò inveniri queat, qui eam sibi vim inferat.

D Disceptatio tamen est, num prædictus motus magis voluntarius quàm naturalis dicendus sit ? Plerique Medicorum magis voluntarium appellandum censent : ut Galenus libr. 2. de Motu Musc. Fernelius libr. 6. Physiol. cap. 28. Vallesius lib. 2. Contr. Med. & Phil. cap. 2. & alii. Conciliator verò diff. 39. judicat vocandum medium, hoc est, partim voluntarium, partim naturalem : quod arbitrabatur placuisse Avicennæ 13. tractat. 1. cap. 7. Nobis tamen videtur appellandus magis naturalis quàm voluntarius : propterea, quòd citra omnem liberi arbitrii actionem, & vigilæ & somni tempore exerceatur : etsi aliquo modo vocandus sit spontaneus seu voluntarius, ob ea quæ superius diximus. Vnde & Aristoteles in lib. de anim. motu, cap. 8. respirationem connumerat inter motus non voluntarios.

E

F

Læso diaphragmate motus pulmonum impeditur.

Dubium.

Responsio.

Questio.

Responsio.

De

Respiratio in duabus partibus.

Propositio prima.

Propositio secunda.

Propositio tertia.

Tho. Vega c. 5. lib. 4. de affectu.

De fine respirationis.
CAP. VIII.

*Duas ob
causas peri-
re calorem.*

Etimus de effectrice respirationis causa: proximum est, ut de illius fine differamus. Respirationis finis, ut c. 3. & 5. hujus lib. Aristoteles docet, est cordis refrigeratio, & quæ inde subsequitur tutela nativi caloris. Duabus enim potissimum causis perit calor: eoque abolito ruit in perniciem vivens, cui inhæret, & ad cuius conservationem requiritur: nimirum vel quia ejusmodi calor immodici frigoris appulsu extinguitur: vel quia marcescit & suffocatur defectu aeris refrigerantis. Vtiq; nimio frigore caloris jacturam faciunt, emoriunturq; nonnunquam ii, qui nivosa loca trajiciunt, & qui liberaliori potu algidæ aquæ irrigantur. Similiter pruina & perfrigido ventorum statu, stirpium & vinearum germina aduruntur, & integræ arbores succo omni exhausto inarescunt. Inopia verò refrigerationis evanescit flamma medicis cucurbitulis, vel clauso furno coercita. Intereunt animantes quibus fauces præcluduntur, & qui in balneis vel hypocausto nimis ferventem auram trahunt, & qui paucum eundemq; aerem continenter bibunt: nam cum is anheliu assiduo incalescat, refrigerationis opem exhibere non valet.

*Flammæ
refrigeratio
necessaria.*

Hæc igitur causa est, ob quam natura iis animantibus, quibus cor uberiori spirituum copia & calore æstuat, respirationem attribuit: videlicet, ut cor reciprocantis aeris accessu incendiū mitiget, caloremque ferocitatis impetu in proxima irruentem sub idonea mensura tueatur, & fuligines ac recremēta ex humorum adustione orta in recentem aërem submittat, forasq; expellat. Opprimitur enim & strangulatur cor istiusmodi supervacaneis, non secus ac flamma crasso multoque fumo. Vnde qui corde graviter vehementerque affliguntur, exsufflatione recreantur: estque id tunc illis unicum remedium, quod torridum vaporem & suffocantes halitus eximit ac propulsat. Ita verò appulsio recentis frigidique aeris, per respirationem facta, duas ob causas requiritur: tum ne calor nativus fervida exhalatione obteatus, aut confertim acervatus, subito languescat & stranguletur, tam ne plus æquo effusus ac dissipatus omnino pereat: quorum alterum præstat aer excipiendo in se cordis fuligines: alterum coercendo calorem, seque illi hinc inde opponendo.

Alius finis.

Addunt etiam Medici, comparatam fuisse à natura respirationem ad nutriendos spiritus vitales: ajuntque deferri à pulmonibus per arteriam venosam aerem ad lævum cordis sinū, ubi vitales spiritus efformantur, ibiq; ejusmodi aerem in spirituum substantiam facessere. Quæ de re ita scripsit Fernelius l. 6. Physiol. c. 18. *Ambiens aer per os & nares in asperam arteriam*

A insiliens, non modo ejus ramos, qui per pulmonis substantiam diffusi sunt, sed & omnem ferè ejus molem implet: adeo ut universam thoracis capacitatem, tum inflatus atq; spiritu turgens pulmo retarcat & impleat. Qui haustus aer fuerat, primam in pulmone elaborationem sumit, illicq; concoquitur & preparatur & carnis, quæ planè tenuis est, mollis & aerea, ut proinde hujusce operis causa maximè constructa esse videatur: quemadmodum & caro jecinoris ad sanguinis confectionem. Non enim externus aer rudis, frigidus & impurus, & repente irruens, fieri potest interioris spiritus conveniens pabulum: sed hunc, quemadmodum & alimenta, necesse est paulatim mutari, & familiarem innato spiritui qualitatem longiuscula interposita mora recipere. Post hæc autem elaboratus diligenter hic spiritus in sinistrum cordis ventriculum arripitur, accedente sanguinis vapore, qui ex dextro ventriculo promanavit, si cordis insita, & ingenti caloris incendio haud secus atq; in fornace spiritus procreatur vitalis qui demum in omne corpus per arterias diffusus, salutarem impertit cunctis calorem. Hæc ille. Quæ magna ex parte desumpsit ex Gal. l. 7. de Vsu part. c. 7. & 9. in lib. de Vsu puls. Eandemq; doctrinam tradidit Hippocrates in lib. de Alim. Avicenna Fen. 11. tract. 3. Aphrodisæus l. 2. Probl. q. 63. Quod autem prædicta spirituum nutritio admitti debeat, ex eo concludunt: quia cum spiritus substantia tenuis, ac propè aerea sit, passimque effluat & dissipetur, nec tam facile sanguinis vapore per nervos instaurari queat: consequens est, ut è re admodum sibi cognata & simili, qualis est aer, reficiatur nutriaturque.

Quibus animantibus respiratione conveniat.

CAP. IV.

Icet omnia animantia calore prædita sint, proindeq; refrigerationem aliquam desiderent: non eam tamen respirationis beneficio universa obtinent, sed aliis modis, ut progressu patebit. Hinc Aristoteles i. capite hujus lib. & libr. 3. de Part. anim. capite 6. investigat, quibus animantium generibus respiratione competat: statuitque iis duntaxat convenire, quæ sanguinea sunt, & pulmonem habent. Hæc enim, ut nativi caloris incendium in se majus continet: ita appulsionem & ingressum requirunt frigidæ aeris, qui interiora quæque facile pervadit, & huc illucque brevi temporis spatio commeat, atque adeo melius & commodius refrigerat. Ea igitur, quibus pulmo inest, respirant omnia, solaq; Verum ex his quædam, inquit Aristoteles, pulmonem habent penè exsangue, & nimis fungosum: ut ranarū genus, fluviatiles mures & testudines, delphini, crocodili, balænx, aliaque

*Non omnia
anim. ita
respirare.*

Lege
num lu
de Vsu
c. 9.

Aristot
argum
quod n
mnes p
respire

Lege T
tull. in
de An
c. 10.

Primu
argum
Plinij.

Lege Gale-
num lib. 16.
de Usu par.
c. 9.

Aristotelis
argumenta,
quod non o-
mnes pisces
respirant.

aliaque nonnulla. Hæc autem minus frequenti
respiratione egent: quia cum frigidiora sint, ubi
semel eorum pulmo aerem imbibit, refrigerari
ab eo diu possunt absque recentis aeris accessu.
Quæ tamen si vi aliqua diutius sub aquam te-
neantur, emoriuntur: ut aliquando accidit del-
phinis reti deprehensis.

Quod cæteri pisces non respirent, probat A-
ristoteles eodem cap. Primum, quia inter respi-
randum obviaret aqua aeri, atque ita hæc duo
corpora sese mutuo impedirent: vel certe daretur
simul exspiratio & inspiratio. Secundo, quia
pisces non habent arteriam, sicuti nec pulmo-
nem: sed eorum ventriculus ori proximè adhæ-
ret. Tertio, quia non movent aliquam particu-
lam ventris, ut cætera spirantia. Quarto, quia
cum in aquis moriuntur, non videmus in sum-
mo aquæ bullas fieri: quod tamen accidit, cum
respirantia aquis suffocantur, quia per vim spiri-
tus exit. Quinto, quia pari modo possent reli-
quæ animantes in aquis respirare: quod negat
experientia. Sexto, quia non interirent paulo
post extra aquam, ubi affatim eis suppetit aer,
quem alternatim ducant. Cæterum quia pisces
suam quoque refrigerationem requirunt, aquam
admittunt ore & branchiis: quæ cum sint con-
iunctæ venis quibusdam & arteriis cordi cohæ-
rentibus, eo pacto viscerum temperant calorè.
Vnde cum jam senectute, vel alia causa movere
branchias non possunt, suffocantur: ut testatur
Aristoteles c. 6. hujus lib.

Opinio existimantium, omnes in universum
pisces respirare: ejusque impu-
gnatio.

C A P. I I.

Lege Ter-
tull. in libr.
de Anima,
c. 10.

Primum
argum.
Plinij.

2

3

4

5

Vetus tamen opinio fuit Anaxagoræ & Dio-
genis, ut refert Aristoteles 1. hujus lib. capit.
pisces, etsi plerique pulmone careant, nihilomi-
nus respirare omnes. Quod item asseverat Plin-
ius lib. 9. Nat. hist. cap. 7. hisce adductus argu-
mentis. Primum, quia esto, aquatilia pulmoni-
bus careant, possunt eis loco pulmonum alia
spirabilia viscera subesse, ita volente natura: sic-
ut & pro sanguine est multis alius humor. Se-
cundo, quia non deest intra aquas vitalis hali-
tus, qui etiam in terras, spissiore naturæ par-
tem, penetrat: argumento animalium, quæ sem-
per defossa vivunt, ut talpæ. Item, quia sæpe
observata est in piscibus æstivo tempore intra
aquam quædam anhelatio, & tranquilla velut
oscitatio. Præterea, quia pisces dormiunt: sine
respiratione autem somno locus non est. Po-
stremo, quia id indicat bullantium aquarum
sufflatio, & auditus atque odoratus piscium:
quorum neutrum absque aeris interventu fit,

A Eandem sententiam tuetur Rondeletius l. 4.
de Pisc. cap. 9. quam aliquot etiam argumentis
stabilire conatur. Primum, quia, ut Aristoteles
3. de Generat. anim. cap. 11. ait, mare omnium
particeps est, videlicet humoris, aeris, & terræ:
quare non deerit piscibus aer, quem intra aquas
hauriant. Secundo, quia respiratio, ut Medici tra-
dunt, necessaria est ad nutritionem spirituum:
at etiam pisces spiritibus indigent. Tertio, quia
si in vase angustiore aqua pleno concludantur
pisces, illic diu vivunt & natant, si orificium a-
pertum habeant; si autem ita vas obturetur, ut
aëri aditus non pateat, confestim suffocantur:
quod non accideret, si eis sola aqua ad refrige-
rationem sat esset. Quarto, quia ad respirandum
sufficit tepor æthereus, & cœlestis spiritus o-
mnia pervadens. de quo est illud Poëtæ:

*Spiritus intus alit, totamque infusa per artus,
Mens agit at molem, et magno se corpore miscet.*

Idem sentit
Rondele-
rius.
Ejus 1. arg.

2

3

4

Virgil. Æ-
neid. 6.

Concludit itaque Rondeletius, omne piscium
genus respirare, sed variè. Nam belluæ, inquit,
marinæ, & quæcunque pulmones habent, aërem
una cum aqua hauriunt: eadem autem fistula
ejiciunt, qua etiam spiritum ducunt, veluti nos
naribus: sicque respirant balenæ, delphini, phy-
seteres. Alia pulmonibus sine fistula: ut testudi-
nes marinæ, palustres, & fluviatiles: similiterque
vituli marini, quibus patentes sunt nares, larinx
angustissima; quo fit, ut naribus aquam hau-
stam reddant, aerem retineant. Reliqui pisces,
quibus branchiæ vel apertæ, vel opertæ sunt,
eadem aerem trahunt, & aquam simul haustam
emittunt. Ostrea, tenuissima contexta cute, per
cutis exiguos meatus videntur respirare. Et de-
nique omnia aquatilia, pro caloris ventilandi
& spirituum reficiendorum magnitudine vel
exiguitate, alio atque alio modo respirationem
exercent.

Non est tamen propter superiora argumen-
ta recedendum ab Aristotelis doctrina, quam
communis philosophantium schola tuetur. E
Quare ad primum eorum, quæ ex Plinio at-
tulimus, respondendum est: nec pulmones,
nec aliquid vice pulmonum omnibus pisci-
bus inesse; cum id non omnes exigant, sicuti
nec omnes respirationem desiderant. Ad se-
cundum facilius terræ visceribus, quàm sub
aquis aerem ferriari. Etenim intra terram mul-
tæ sunt scatebræ & meatus, qui, ne vacuum
detur, ab aere occupantur: in aquis verò con-
festim aer subvolat, constipante se ultro flui-
do elemento. Ad tertium: cum aqua calore
Solis incalescit, solere interdum pisces ore &
branchiis aquam frequentius haurire & red-
dere, ut magis refrigerentur: sicque anhelatio-
nem imitari: similiter dum serenum tempus
est, nonnunquam ore patulo hiare quasi osci-
tantes, vel propter affectum latitiæ, vel alias
ob causas; non tamen verè anhelare vel osci-
E

Galen. lib.
6. de usu
par. cap. 9.
Solutio 1.
Argum.

Solutio 2.

Solutio 3.

Solutio 4.

tare, cum hoc sine interventu aeris non fiat. Ad quartum: somnum ex se respiratione non indigere. Nos enim haud propterea inter dormiendum respiramus, quia somnū capimus; sed quia caloris refrigeratione perpetuò indigemus. Ad quintum: non excitari bullas emisso aere per expirationem quorumvis piscium: sed ranarum, testudinum, aut aliorum, quib. respiratio convenit, qui spiritum cavitate pulmonum aservatum aliquando sub aquis laxant, & ad extimam aquæ superficiem remittūt. Ad sextum: neq; auditum, neque olfactum aquatiliū, ad functiones suas obeundas aerem flagitare, cum ad eorum sensiteria per interfusam aquam soni & odores, atq; horum species trāsmitti queant.

Responsio
ad 1. arg.
Rondelet.

Ad 2.

Ad primum Rondeletii dicendum: nihil aliud velle Aristotelem eo loco, quam mare non esse purum & sincerum elementum: sed concretum permixtione qualitatum aeris terræq; habet enim mare non parum ex aereo calore, & terrea crassitudine. Ad secundum aqualitia, ut deterioris naturæ sunt quam terrestria, ita minorem requirere spirituum copiam: proindeq; sat illis esse eos spiritus, quos nativus calor è sanguine conficit nutritq;e. Ad tertium: in vase angustiore undique obturato minùs diu vivere inclusos pisces, quàm si vasis orificium pateat: quia sine appulsu aeris incalescit in eo aqua, nec jam ad refrigerationis beneficium præstandum idonea est: uti Aristoteles hoc in lib. cap. 6. docuit. Ad ultimum: respirationem absque aere dari non posse: nec calorem æthereum, nec ullum alium influxum è cœlo dilapsū, aerem esse. Nec poetam nomine spiritus aerem intellexisse: sed vel animam mundanam ex dogmate Platónico: vel ipsum divinum numen, quod per totam rerum universitatem comseat, ut a libi exposuimus.

Ad 3.

Ad 4.

Quo pacto inter se conveniant, dissideant,
cordis arteriarumq; motus, &
respiratio.

CAP. VI.

M. 220 cor-
dis.

Comparemus nunc cordis & arteriarum motum tum inter se, tum cum respirandi actione. Advertendum imprimis cor perenni agitatione concitari: nunc sese dilatando, quod vel sensu ipso conspicuum est, nunc contrahendo. Porro autem dum cor dilatatur, sanguinem è vena cava in dextrum ventriculū evocat, & recentem aerem bibit è pulmonibus, quem per levas arterias in lævum sinum corripit. At dum contrahitur eundem aerem jam calefactum foras pellit, simulque fuliginosa excernit emittitque: partim per arteriā venosam in pulmones; partim per eam venam, quàm aortam dicunt,

Arteriæ verò similem motum subeunt: modò namq; elevantur, modò deprimuntur. Cum elevantur, per externa quidem orificia alliciūt ad se ambientem aerem: per interna ad cor pertingentia, spiritus & sanguinem trahunt, unaq; aliquam fuliginum cordis portionem paulò post abigendam excipiunt. Item etiam per laterales poros & spiracula, venalem sanguinem à venis sibi cohærentibus ad arterialis nutrimentum prolectant. Rursus eadem arteriæ, cum deprimuntur & in se ipsas recidunt, fumidam superfluitatem, & torridi vaporis sæcem paulò antè contractam, excutiunt per meatus: quibus in universam cutem, ventriculū, intestina, & in venas sese aperiunt: itemque in laxitatem ipsas arteriis circumfusam, quàm ejus rei gratia natura molita est.

Motus arteriarum.

Mirificè autem inter se conveniunt arteriarum & cordis pulsatio. Primum, quòd utraque sit à facultate vitali, hoc est, à virtute quadam motrice, quæ in corde, quod vitæ fons est, ortum habet. Hanc vim sunt qui putent non esse aliud, quàm calorem sanguinis in corde ebullientis. Sed non rectè philosophantur. Calor enim principium est alterandi, non loco movendi, saltem per se & ex proprio ingenio: estq; commune instrumentum rebus viventibus, ad corporum functiones obeundas: illa autem vis motum ciens naturalis quædam facultas est, è secundo qualitatum genere ad id munus peculiariter administrandum delegata. Micant autem jugi motu arteriæ, non ob id tantum, quòd tunicis cordi adhærentibus constent (aliquo porteret etiam venas omnes, quæ intermedio venæ cavæ cordi copulantur, unâ concitari) sed quia ita cum corde uniuntur, ut ingenitam ad talem motum potestatem habeant, à corde tamen dependentem.

Consensus arteriarum & cordis.

Secundò conveniunt, quia eundem spectant finem, videlicet tutelam nativam caloris, modo paulò ante explicato. Quod si quis roget, num etiam per arteriarum distentionem cor refrigeretur? Respondemus refrigerari, cum necessariò ab arteriis, quæ hiantia in corde oscula habent, aliqua aeris portio ad ipsum cor evadat. Nec obstat, quòd aer arteriarum fistulis interceptus, nò nisi commercio arterialis sanguinis, atque adeò tepesfactus ad cor perveniat: non enim usq; adeò incalescit, ut ad refrigerandum aliqua ex parte non valeat.

Questio.

Tertiò, consentiunt, quatenus eodem tenore & contentu sibi respondent: cum enim sese cor explicat, explicantur arteriæ: dum se contrahit, subsidunt: id quod facillè deprehendet, ut Galen. lib. 3. de præfag. puls. cap. 2. ait, qui altera manu cordis pulsationem, altera motum arteriarum exploraverit. Ideoque arteriarum agitatio ipsum cordis motum, temperamentum, & abundantiam aut inopiam nativi caloris, in quo

Pulsus arteriarum in dex. Galeni. & morbi.

quo vita consistit, singulari naturæ artificio testatur. Vnde illud Plinii, lib. 11. Nat. hist. cap. 37. Arteriarum pulsus in cacumine maximè membrorum evidens, index ferè morborum, in modulos certos legesque metricas, per ætatis stabilis aut citatus, observatione cerebri aut languidi ictus gubernacula vitæ temperat.

Sed comparemus etiam pulsationem cordis & arteriarum cum respiratione. Primum est inter eas convenientiã, quia ambæ institutæ sunt à natura custodiendi ac temperandi caloris gratia. Quod major Philosophorum & Medicorum pars, teste Galeno, libr. de Usu puls. capit. in de probat. quia utraque iisdem ex causis similes mutationum differentias fortitur. Nam qui corporis exercitatione aliave causâ incalescunt; ij non modò crebrius ac frequentius respirant: sed pulsus etiam pari modo mutatos exhibent. Præterea in iis qui algent, sicuti respiratio tardior ac minor deprehenditur, ita & pulsus.

Sanè quidem evariantur hi motus secundum ætatum discrimina: nam puero recens in lucem edito pulsus frequentior est; sicuti seni rarior: qui autem in mediâ ætate sunt, iis pulsus ad proportionem respondet, prout ad pueritiam vel senectutem magis accesserint. Præter hæc vehementes animi affectus ciborum genus, anni tempora, cœli solique constitutio, & uno verbo omnis ad frigus & calorem mutatio pulsuum respirationemque aliter afficere consueverunt.

Secundò consentiunt in eo prædicti motus, quod ut quies illa, quæ arteriarum contractioni succedit, major est quàm ea quæ dilatationem sequitur; sic quæ inspirationem antecedit, major existit quàm illa quæ supervenit: ut loco ante citato Galenus docet.

Differunt autem iidem motus inter se primum, quia quod ex respiratione uni cordi præstatur, id ex pulsu toti corpori impenditur: videlicet refrigeratio, & nativi caloris custodia fuliginumque depulsio. Secundò, quia minus necessarius est cordi & cuilibet alteri membro arteriarum pulsus, quàm cordi respiratio: poterunt enim brachiorum arteriæ diu religatæ esse & absq; pulsu citra noxam; non tamen cor sine pulmonum afflatu: videlicet ut cæteræ partes animantium minori indigent calore: ita minus eis nocet intermissio actionis ad tuendam calorem destinatæ. Tertio, quia pulsus præcipue observit ad deferendum spiritum & calorem: respiratio verò ad caloris refrigerationem, & ad torridum noxiumque vaporem è cordis ventriculis excludendum. Quartò quia multò frequentior est pulsus, quàm respiratio. Cujus rei causa est, quod tanta in pulmonem aeris copia simul infertur, ut unus inspirandi actus multis cordis attractionibus sufficiat. Nec sine tam copioso aeris in pulmonem influxu possent animantes vocem edere: quandoquidem

A vox suspensionem expirationis deposcit: quæ suspensio absq; multi aeris intus collecti beneficio non datur, Quintò, quia pulsus actio omnino naturalis est, nulloque pacto arbitrarij subdita; respiratio autem aliquo modo voluntaria censetur, ad modum superius explicatum.

B *Solutio problematum ad ea, quæ proximis disceptationibus conclusa sunt, pertinentium.*

CAPVT VII.

Proximè est, ut iis, quæ de re præsentis sese offerunt, problematis occurramus. Primum sit: Quamobrem motus cordis cœlestium spherarum conversioni assimilis perhibetur? Resp. Quia ut à motu cœlesti communes sublunarium corporum actiones pendent: ita à motu cordis reliquorum membrorum functiones, proximè aut remotè, ortum habent, vel ea saltem ratione, quod absq; nativi caloris ope neutiquam administrantur. Est & alia convenientia, quod ut cœli motus perennis est, ita & cordis pulsatio: nisi quod ille continuitatem servat, hæc quietis morulas, de quibus supra diximus, interponit. Lege D. Thom. op. 35. qui motu cordis inscribitur.

D 2. Estne motus cordis unus simplexque, an compositus? Resp. Fieri nequit ut unus sit, qui è duobus inter se pugnantibus, videlicet pulsu & tractu, seu systole & diastole, id est, dilatatione & contractione constat, atq; interjectam quietem habet. Nec obstat quod natura, quæ ad unum definita est, minimè videatur posse ad diversos motus inclinare. Hi enim motus ita sunt diversi; ut unam circuitionem, id est, motum corporis ab eodem ad idem punctum in orbem redeuntis, imitentur. Similiter pronunciandum de arteriarum pulsu, & de respiratione: videlicet, quemlibet horum motuum non unum esse. Vnde Galenus 4. de differ. puls. non perperam, inquit, *Zeno quendam motum aut esse pulsum, non simplicem, neque uniformem, cum ex contrariis motibus constet, ut motus respirationis.*

3. Quanam vi exempto corde ab animali uterque sinus cordis aliquandiu pulsât? Respons. Propter fervorem sanguinis & spirituum: nec enim hi ut primum ab anima destituuntur, confestim restinguuntur aut refrigerantur.

4. Si diaphragma, & pulmones postquam elevati fuere, suo pondere ad eundem statum regredi & concidere possunt, quia corpora sunt gravitate prædita: cur exspiratio, quæ fit collabentibus in se pulmonibus, virtuti animæ moventis attribuenda erit? Responsio. Cùm ipsa quoque exspiratio arbitrarij

E 2

Motus arteriarum,

Consensus arteriarum & cordis.

Questio.

Pulsus arteriarum in dex. & sinist. & morbi.

Motus cordis non est simplex.

Cor exemptum aliquandiu pulsât.

nostro, nunc majori, nunc minori ut fiat; siquidem majori conatu aerem efflant qui clamant, quam qui submissa loquuntur voce: haud dubie concedendum erit, ipsam quoque talium membrorum depressionem à motrice animæ facultate, diaphragmati & pulmonibus insidente, oriri. Quare Galenus in lib. de respir. causis, duplices tradit musculos: alios respiracioni obeundæ à natura datos. Motus autem, qui à sola membrorum gravitate manat, musculos non curat, ut luce clarius est.

5. Cur saltem cordis & arteriarum contractio, quæ omnino naturalis est, non erit ab insita gravitate? Resp: Etiã motus, quo arteriæ cordis deprimuntur, operatio est maximè vitalis, valdeque necessaria ad tuendam vitam, ut ex dictis constat: ac proinde oriri debuit ab anima, cui incumbit, viventium saluti & incolumitati consulere. Non proficisci verò à gravitate, vel illud argumento est, quod cum multæ subsunt fuligines, quæ depressionis motum retardare deberent, tunc cor & arteriæ majori impetu sese contrahunt, videlicet procurante id anima interventu motricis virtutis, ad excernendam fumeam materiam, quæ calorem suffocat. Procurante inquam, non ex notitia, qua præsentem agnoscat necessitatem, ut quidam ætatis nostræ Philosophus in commentar. ad cap. 36. artis medicæ tradidit (nec enim cordis, & arteriarum motus cognitione dirigitur) sed ex naturali inclinatione, & quasi instinctu ab ipso auctore naturæ ingenito, quo potentiæ etiam vegetatrices, actiones merè naturales, prout rei necessitas aut opportunitas exposcit, attemperare consueverunt.

6. Uterè duobus motibus antecedit, in respiratione & pulsu, distensio ne an contractio? Resp. Non consentiunt hac in re Philosophi, Videtur tamen probabilior eorum sententia, qui distensionem priorem faciunt: nec enim cur vel arteriæ formantur cum aere, quem illico includant, antequam recentem introrsus advocent. Certè inspirationem expirationi præire, conceptis verbis docet Aristoteles hoc in lib. c. 2. probatque ex eo, quia cum morientia postremo expirent, oportet inspirationem vicem subire principii, id est, vitam ab inspiratione inchoari: est enim consentaneum, ut ejus beneficio animantes vitam auspicentur, cujus contrario moriuntur.

A 7. Quid causæ est, cur homines quidam diutius quam alii, spiritum in aqua contineant? Resp. Quia ampliores habent pulmones magisque fistulosos: quorum proinde cavitate plus aeris excipiunt ad refrigerandum cor.

8. Quamobrem hausto uberiori alimento remissior est in somnis cordis & arteriarum dilatatio, quam contractio depressione? Responso. Quia tunc introrsum se conferente nativo calore, eoque circa ventriculum & alia viscera, ubi cibi excoquuntur, collecto, necessum est multam gigni fuliginem, quæ majorem exinanitionem poscit: contractio autem ad id potissimum observit: siquidem dum venæ & cor in se concidunt, interceptum aerem una cum recrementis explodunt. Itaque ubi plura suppetunt excrementa, ibi major vehementiorque ad ea excutienda depressio datur.

9. Cur pueri quam puberes plus & crebrius respirant? Resp. Tum quia plus in se cohibent innati calidi, semper autem caloris magnitudinem sequitur respiratus frequentia, tum quia eorum spiritus ampliorem aerem desiderat, eo quod dum gignitur, multum effert excrementi fuliginosi, ob alimenti copiam, quam excoquunt. Senibus autem, cum frigidiores sint, consequens est, ut minor & rarior quam cæteris contingat respiratio. Quæ etiam communis causæ est, cur in balneis, hypocaustis, & calidis regionibus, major densiorque sit respiratio: in frigidis verò locis secus res habeat. Lege Aristotelem in lib. de Vita & morte, cap. 2.

D 10. Cur à cibo parum, hoc est minori aeris copia, frequenter tamen respiramus? Resp. Quia tunc propter ventriculi dilationem arctior patet spiritui transitus per thoracem: sed respiratus parvitatem assiduitatis ope compensamus.

E 11. Cur qui se multo cibo ingurgitarunt, pulsum majorem, respirationem minorem edunt? Resp. Quia tunc aeris minus alliciunt, ob causam paulò ante adductam: & tamen aucto cordis calore & viribus ex cibo, major subsequitur & cordis & arteriarum commotio.

F

IN

Prima
sribut.
tum, ea
que ten
ramen

Alia
atatu

IN LIBRUM DE IUVENTUTE ET SENECTUTE.

Varia ætatum discrimina.

CAPUT I.

Prima di-
stributio æta-
tum, earum-
que tempe-
ramenta.

Discriptio ætatum, de quibus Aristoteles hoc in libro agit, assignari consuevit à Philosophis ex mutatione calidi & humidum, quibus animantium vita continetur. Quæ tamen mutatio non quælibet, sed insignis esse debet. Igitur secundum hanc notionem tria ætatum discrimina constituuntur: pueritia, iuventus seu florida ætas & senectus. Ad pueritiam pertinet calidum & humidum affluens ac copiosum: ad iuventutem calidum & humidum apprimè temperatum: ad senectutem calidum & humidum jam diminutum & in occasum vergens. Ita licet vita senum in calido & humido, ut communis omnium animantium vivendi ratio, consistat, superiorum tamen ætatum eomparatione senectus frigida & sicca iudicetur.

Quod animantium vita hoc ordine graduq; temperamenta decurrat, non difficile quivis intelliget. Etenim cum foetus è semine & sanguine, in quibus larga humoris & caliditatis copia viget, coalescant; fit inde consequens, ut eorum membra à prima vitæ ingressione humido calidoque abundant. Et quidem quod ad humorem attinet, id etiam sensus iudicium cõmonstrat: infantis enim caro flaccida humidaque tactu dignoscitur. De calore autem id palam docuit Galen. 8. de plac. Plat. & Hippocr. & ante illum Hippocrates, tum lib. 1. Aphor. 14. tum lib. 2. de Nat. hum. c. 12. dum hominè prima die calidissimum statuit: quod nos etiam 1. de Ortu & interitu variis in id adductis rationibus comprobabimus. Quia verò calor continenter capit humidum & ipse agendo atteritur & languescit: necessario, cum ad extremam vitæ partem deventum fuerit, corpus frigidum erit, exesaque ac dissipata humidum primigenii substantia. Vnde etiam patet, quod inter hæc extrema situm est tempus, id humoris & siccitatis medio potiri: non quasi absolutam & ad punctum exactam obtineat temperiem; sed maximam, quæ ætatum decursu contingit, quatenus florida ætas, nec ut senium inarescit, nec ut infantia humore nimio affluit.

Alia distri-
butione
ætatum.

Dividuntur etiam hæc tres ætates in alias minutiones. Nimirum prima ætas, quæ anno ferè quinto & vigesimo terminatur, in infantiam, pueritiam, pubertatem, & adolescentiam; cui paulò antè totius huiusce decursus appellatio-

A nem dedimus. Infantia ad tertium quartumve annum extenditur: hinc pueritia ad decimum: hinc pubertas ad decimum octavum: inde ad vigesimum quintum adolescentia. Aetas media distribuitur in iuventutem & virilem ætatem. Iuventus à 25. ad 35. aut 40. porrigitur: inde virilis ætas ad annum 50. excurrit. Tertia ætas continet primam & ultimam senectutem. Senectus prima à 50. ad 65. protenditur: ultima seu decrepita senectus vitam claudit.

Alia ætatum
partitio.

B Solon Atheniensium legislator, teste Philone Alexandrino in lib. de Mundi opificio. Hippocrates, & plerique alij, septem tantummodo ætates constituunt. Partiuntur enim primam ætatem in infantiam, pueritiam, & adolescentiam: attribuuntque infantia septem priores annos, totidem pueritiæ, reliquos usque ad 25. adolescentiæ. Inde reliquum vitæ tempus eo ætatum & annorum numero, quem ante retulimus, dimetiuntur. Est autem sive hæc, sive illa ætatum descriptio, ordinaria & frequentior; non tamen usque ad eò certa, ut aliquando hominum vita pro innati temperamenti, & regionum aliarumque causarum extrinsecus incidentium varietate, non alios interdum limites & discrimina fortitur: præterquam quod plerosque ante senium, multos ante floridam ætatem, non paucos in ipso vitæ limine & ab ubere matrum aufert atra dies, & funere mergit acerbo.

Consule Ga-
leni 3. Apl.
com. 27.

Aetatum consideratio secundum Astrologos, Pythagoram, aliosque Philo- sophos.

CAP. II.

Putant verò Astrologi, ut videre est apud Proclum in libro de Anima & dæmonis, singulis ætatibus præesse unum Planetam, ob peculiaris influxum. Infantia Lunam: pueritiæ Mercurium: adolescentiæ Venerem: iuventuti Solem: virili ætati Martem: senili Iovem: decrepita Saturnum. Huiusce domini causam & rationem sic explicant. Luna, inquit, primam illam infantia teneritudinem blando quodam officio permulcet, & benigno uberiorq; humore fovet: Mercurius pueritiam ad lusiones, sex-

Qui planeta
quibus præ-
sint ætatibus
secundum
Astrologos.

montem, & disciplinas afflatu suo promovet: Venus adolescentiam accendit: Sol juventuti rigorem addit, & ad altiora erigit; Mars virili ætati animositatem affert, & pugnandi studium excitat: Jupiter senectuti gravitatem & maturam benignitatem indit: Saturnus decrepitæ ætati fragilitatem & morositatem. Ajunt etiam, decrepitos senes, quia propter virium & judicii imbecillitatem propemodum ad infantiam, tanquam à calce ad carcerem regrediuntur, iterum Lunæ dominio subjici. Verùm quid in se veritatis contineant hæc Astrologorum effata in libris * de Cælo copiosè differimus.

* Lib. 2 c. 3.
quæst. 9.

Circumfertur etiam alia ætatum consideratio ex Pythagora, qui vitam in pueritiam, juventutem, virilem ætatem, & senectam, divisit: & hæc quadripartitam varietatem cum quatuor anni temporibus proportionem quadam contulit: ægens pueritiam Veri assimilabilem esse, in quo omnia videntur, & humoris ubertate adolescunt: Juventutem Aestati, propter animi robur, quo corpora pollent, & quasi efflorescunt: Virilem ætatem Autumnum, quod tunc post varia superioris vitæ pericula cujusque ingenii dotibus, tanquam naturæ fructibus, accedat tempestivitas, & sua quædam maturitas: Senectutem Hyemem gelidam & molestem, qualis esse extrema ætas consuevit. Lege D. Damascenum lib. 1. Parall. & Philonem in lib. de mundi opif. ubi ex Solone legislatore Atheniensium ea, quæ singulis ætatibus attribuuntur, per septenarios exponunt.

Dissolutio problematum, ad hominum ætates spectantium.

CAPVT III.

SEquitur explicatio problematum, quæ hominum ætates, de quibus paulò ante differimus, concernunt. Primum sit: Cur infantes, qui septimo mense in lucem veniunt, vivere possunt: qui octavo, nequeunt; sed ut plurimum (quod longa experientia compertum est) confestim moriuntur? Resp. Non parva de hac re inter Philosophos & Medicos disceptatio est. Philo Iudæus lib. 1. Allegor. & Aphrodisæus lib. 2. problem. quæst. 44. ejus rei causam referunt ad mysteria: & occultam vim numeri septenarii, de quo inibi multa prædicant. Estque hæc sententia admodum consentanea doctrinæ Hippocratis in libr. de Septimestri partu, ubi docet, quemadmodum morbi dies, ita partum menses criticos seu judicatorios habere; & ad procedendum in lucem idoneos ac favorabiles, & contra. Hos autem constat non quoslibet, sed definitos ac certos esse; videlicet septi-

imum ac nonum, qui ordinarius est. Ait tamen Plinius libro septimo capite quinto, repertos fuisse in Italia octimestres partus vitales, contra priscorum opinionem. Quos etiam in Aegypto aliquando inventi scripserat Aristoteles libro septimo de Histor. anim. capite quarto. Hujus rei, quæ Medicorum propria est, uberiorem explicationem lege apud Vallesium libro 2. Controv. Medic. & Philosoph. Levinum libro 4. de Occult. natur. mirac. capite 23. Valeriolam libro 3. Enarrat. Medic. 7. Plutarchum lib. 5. de Placit. capite 18. Vide quoque si placet, quæ libro secundo de Cælo, cap. 3. quæst. 1. art. 2. scripsimus, ubi ex Astrologorum disciplina aliter propositam quæstionem solvimus,

2. Cur infantibus naturales actiones validæ sunt, animales admodum infirmæ: siquidè affluenter nutriuntur & crescunt; ægrè sentiunt, & nec moveri nec stare firmiter valent? Responsio. Quia functiones naturales administrantur calore nativo, quo prima ætas circumfluit. Operationes verò animales egent spiritibus sensitivis, qui in cerebro perficiuntur: at infantes cerebrum habent admodum imbecillum, & ad id muneris ineptum. In homine enim capitis os posterius omnibus aliis ossibus concrevit confirmaturque: ut docet Galenus in lib. de Format. foetus. Vnde est, quod calvaria juxta synciput ad eò infantibus tenera & infirma est, ut in recens editis cerebri motus non solum tactu, sed visu etiam deprehendatur. Accedit, quod nimia humiditas, qua sensuum officinæ primo ætatis ingressu scatent, sensitricas facultates obtundit, nec eas suis muneribus perfecte defungi sinit.

3. Cur pueri maturius sapientes, aut vitales non sunt, aut (quod probavit experientia) cum ad maturam ætatem accesserunt, minus prudentes evadunt? Vnde Plinius libro septimo, capite 51. refert, Catonem Censorium velut ex oraculo prodidisse, senilem juventam præmaturæ mortis signum esse. Et apud Senecam lib. Controvers. 2. controvers. 1. Cestius de ingenio Alfi Flavii prædicat, tam maturè magnum ingenium non esse vitale. Itaque tam illud proverbii loco celebratur: *Odi pueros præcoci sapientia.* Resp. Idcirco pueri primo ætatis ingressu rationis usum impeditum habent, quia multo, ut diximus, abundant humore, è quo excitata nebula internorum sensuum functiones aut omnino impedit aut interturbat. Hinc qui præmaturè sapiunt, intempestivam cerebri siccitatem indicant: quæ siccitas cum progressu temporis excreverit, aut ita organum dissolvit, ut mortem afferat; aut ita vitiat, ut ad persolvenda internorum sensuum munia, è quibus intelligentiæ vis dependet, inutile & ineptum sit.

4. Poruif-

De hac re
Richard. in
2. dist. 19. q.
2. circa 2.
prim. Item
auctor. q.
veteris &
novi testa-
menti. q. 17.
Abul. ad c.
2. Gen. q. 10.

4. Potuissent ne primi humani generis parentes esu fructuum vitalis arboris juventutis florem perpetuo retinere? Respon. Scotus in 2. distinct. 9. quæstion. 1. credit, vitalem arborem non habuisse vim, conservandi perpetuo juventutem aut vitam, sed duntaxat ad longissimum aliquod tempus: quia cum omne agens physicum agendo repatiatur & debilitetur, necessario calor naturalis hominis agendo in cibum paulatim degeneraret, nec ad priorem statum in infinitum restitui posset: cum finitæ causæ infinitus effectus esse nequeat. Oppositum, quod verisimilius est, asserit D. Aug. lib. 13. de Civit. Dei, c. 20. & 23. agens, hominem, nisi peccasset, esu ligni vitæ & à necessitate moriendi liberandum & in flore juventutis perpetuo conservandum fuisse. Eadem videtur esse sententia D. Chrysostr. hom. 18. in Genes. & Rup. 3. de Trinit. c. 30. cui adstipulantur verba illa tertii capituli Genesios. *ne forte mittat manum suam, & sumat etiam deligno vitæ & comedat & vivat in æternum.* Nec ratio Scoti vim habet: quia ligni vitæ esus caloris dispendia ex æquo resarciret: nec verò id præstando produceret effectum infinitum, id est, infinitæ perfectionis, ut patet: aut etiam infinite duraturum, quasi una ejus comestio deberet sufficere ad propagandam vitam in sempiternum tempus: oportet enim ad id progressu ætatum aliis & aliis pomis vesci, ut monet S. Thomas 1. part. quæst. 97. art. ult. Si autem peras, quonam pacto id poma illa potuissent præstare, dicendum, fuisse eis iudicatum à Deo qualitatem quandam, sive supernaturalem: ut credit D. Augustinus lib. 8. de Genesi ad lit. c. 5. & lib. 11. ejusdem operis, c. 40. & D. Bonaventura in 2. dist. 17. Sive, quod probabilius est, naturalem: ut Strabus, Hugo de S. Victore, & D. Thomas videntur opinari: quæ qualitas altricem facultatem, omnesque ejus administras, videlicet coctricem, attractricem, expultricem, & alias quæ circa cibum negotiantur, à quarum deinde ministeriis & opera cæteræ corporis potentia dependent, ita corroboraret & defenderet, ut neque actione cibi, neque alterius externæ causæ occursum infringentur aut fatiscerent: tueretur etiam primos parentes, quandiu præceptum divinum maximè violassent, ab omnibus noxiis rebus, & incommodis extrinsecus incidentibus: tum propria ipsorum cura, tum maxime divina providentia: quibus adminiculis potuissent in infinitas seculorum ætates vitam extendere, sed eum è terris in cælum ad beatiorum vitam fuissent traducendi.

5. Cur qui eminentiora loca libero cælo incolunt, tardius senescunt; qui autem curva & palustris, citius? Respon. Quia, ut docet Aristoteles sect. 14. problem. q. 97. senectus putredo quædam est, putrescit autem quod quiescit non

Senectus
putredo
quædam.

A quod movetur: ut aqua conclusa. Igitur ut locis editis aer afflante undique spiritu agitur & alius succedit: ita cavis manet immotus, proindeque minus syncerus: quo fit, ut hic ocyus, illic tardius corpora marcescant.

6. Quoddam temperamentum ad senectutem ferius ducit? Respon. Sanguineum, quia abundat calido & humidò: multus vero calor copiose reponit, humidum affluens ægre dissipatur: non senescimus autem, nisi arescente humido, frigescente calido.

7. Cur senes timidi sunt, incurvi, tremuli? Respon. Cum extrema ætas frigida sit: & magna ex parte destituta calore, qui animositatem parit, & hominis corpus in rectam staturam excitat, ac membra sustinet: consequens fit, ut senes cuncta pertimescant, curventur, tremant.

8. Cur suspiciosi sunt? Respon. *Sunt, inquit Senes suspiciosi.* Aristoteles 2. Rhet. cap. 13. *suspiciosi senes, quoniam increduli: increduli vero, quia experti:* hoc est, quia longo rerum usu didicerunt, quantum perversitatis fraudisque in hominum dictis & factis lateat. Unde quæ vident, in sinistram partem non raro accipiunt: ideoque ut inibi Aristoteles ait, neque amant, neque oderunt nimium: sed secundum Biantis præceptum, & amant ut osuri, & oderunt ut amaturi.

D Tum præterea nihil affirmant, nisi cum temperamento, *fortassis.* Quare & in rebus agendis non aliter eis, quam pronuntiatis demonstratione conclusis, assentiendum esse, commonet Aristoteles 6. Ethic. c. 11.

9. Cur illiberales sunt? Respon. Tum quia vivere peroptant, & iccirco ea quæ vitæ necessaria sunt, ægre dimittunt: tum quia compertum habent, quam sit difficilis rerum acquisitio, quam facilis jactura. Aristoteles 2. Rhetor. c. 13.

E 10. Quæ sunt ea, quæ senilem gravitatem maxime decent? Respon. Ut ait auctor libri de duodecim abusibus cap. 2. duæ sunt particulæ homini cavendæ, quæ in eo non obsolescunt, & ad flagitia trahunt: Cor videlicet, & lingua: quia cor novas machinari cogitationes non desinit, lingua impigrè loquitur, quæcunque cor machinari senserit. Caveat ergo senilis ætas, ne istæ juvenescens particulæ totam sui harmoniam decipiant, & per res ineptas reliquam corporis gravitatem illudant. Unicuique enim considerandum est, quid ætate eminenti dignum sit, ut hoc agat, quod nec ætatem, nec ministerium vile reddat. Debet proinde senectus antea vitæ partus esse non naufragium.

DE

DE DENTIBVS.

Quæ sit eorum materia, ortus, finis,
varietas?

CAP. IV.

Quoniam de ætatibus differuimus, non erit ab instituto alienum, de dentibus & capillis, quæ duo ætates comitantur, & cum eis mutationem subeunt, in præsentia disputare. Primum, quod ad dentium materiam attinet, sciendum ex Aristotelis doctrina 2. de Gen. anim. c. 4. eos ejusdem naturæ esse cujus ossa, & ex eadem materia coagmentari: quæ materia crassior est & aridior, quam ea ex qua nervi & cartilagine, aliæque ejusmodi componuntur. Hoc tamen inter reliqua ossa peculiare habent dentes, quod soli, docente Aristotele loco cit. tota fere vita crescunt: ut videre est in iis dentibus, qui tactum mutuum declinant. Id verò propterea natura machinata est, ut fungi officio suo possint: brevi enim tempore contrario occursum & attritu consumerentur, nisi aliunde dispendium refarcirent.

Dentium
materia.

Ortus den-
tium.

Incipiunt autem dentes à mandibulis emergere ordinarie post septem menses. Deinde post septimum annum, qui primi emerferant decidunt, & in eorum locum alii ad solidum cibum aptiores subrogantur. Redeunt verò qui per id tempus decidunt; quia, ut docet Aristoteles 5. de gener. anim. c. 8. in ossè adhuc nascente oriuntur, & dum adhuc ad eorum generationem tempus idoneum est. Nullum tamen animal ordinariè maxillares permutat, teste eodem Arist. 2. de Histor. anim.

Dentium
numerus.

Habemus porrò dentes ferè triginta duos, rarò plures; pauciores nonnunquam: quorum multitudine longiora promitti vitæ spacia, quidam putant. Vno ordine in utraq; maxilla sexdecim continentur, singuli singulis alveolis infixi. Parte anteriori ii, quos primores & incisivos nuncupant, utriusq; quaterni acuti, ut possint incidere: ultra hos sunt canini utriusq; duo, ad inferiorem basim lati, superiori parte acuti, ut si quid propter duritiem ab incisivis minùs scindi potuit, id ipsi confringant. Sequuntur deinde maxillares dicti, utriusq; quaterni, asperi latique, præduri ac magni, ut incisa ab incisivis, & fracta à caninis, penitus lævigare ac terere queant. Ex his duo vel tres ultimi & intimi, genuini vocantur, qui circiter vigesimum annum gignuntur: nonnullis admodum serò, et jam octogesimo anno, ut refert Aristoteles 2. de Hist. anim. c. 4. Primores & canini unica radice nituntur: maxillares binis aut ternis quaternisve: atq; inferiores una minùs, quàm superiores. Omnes verò in suis cavitatibus, præsertim circa radices, utraq; gena insertis nervis va-

Alidè constringit, ne facilè concutiantur. Sanè & alia dentium discrimina in animantibus. Quidam ferrati, alii contigui, alii exserti. Serrati pectinatim coeuntes, ne contrario occursum atterantur; ut serpentibus, piscibus, canibus, mantichoris, quæ triplici dentium ordine præditæ sunt: contigui; ut homini & equo: exserti; ut apro, elephanto.

Quod attinet ad finem, cujus gratia dentes à natura dati sunt, dicendum: tribuisse eos naturam animantibus, communi quidem officio ad conficiendum cibum; privatim verò quibusdam etiam ad alia munia, ut homini ad sermonem: quippe vocis sermonisque regimen primores tenent, dum concentu quodam ictum linguæ excipiunt; unde cum defluxere, distinctionem explanationemque adimunt. Multis etiam belluis ad pugnam dati sunt; ut apris & elephantis. Lege Aristotelem 3. de part. anim. c. 1. Galenum lib. 11. de Vsu part.

Finalis cau-
sa dentium.

Solutio problematum, quæ ad dentes pertinent.

CAP. V.

Occurremus nunc aliquot problematis, quæ in consideratione dentium se offerunt. Primum est: Cur dentes canini inter primores & maxillares siti sunt? Resp. Quia canini inter primores & maxillares mediam naturam sortiuntur: quatenus & acuti sunt, ut primores; & lati, ut maxillares.

2. Cùm leones, canes, lupi, utrinque multos habeant caninos dentes, cur homo binos tantum parte utraq; obtinet? Resp. Quia, ut Galenus 11. de Vsu part. c. 9, ait, cogitavit natura in hominis procreatione, se animal civile atque mansuetum effingere, cui robur ac vires essent ex sapientia, non corporis fortitudine: proinde è caninis dentibus non multos dedit, quasi ad pugnam; sed qui ad comminuendum cibum, modo superius explicato, sat essent.

3. Quam ob causam in extrema ætate rariores sunt dentes, qui antea conjunctiores fuerant? Resp. Quia cùm à radice exiliores sint, ad fastigium latiores, continuaq; attritione absumantur, exsiccata etiam exesaque ad imum carne; necesse est plus ab se invicem distent.

4. Quamobrem in senectute dentes labuntur? Resp. Vel humoris defectu, sicuti arborum folia: vel ob nimium humorem excrementitium, ejus ætatis proprium, qui calorem suffocat. Decidunt etiam non rarò excessu frigoris, contrahentis nervum qui eos implantavit. Putrescunt & in aliis ætatibus, peregrino calore & humido malè commistis, compactionemque solventibus.

5. Si

De hac
Hippocr.
in lib. d
tura pu
& in lib
glandul

Capillor
materia

Capillor
generat

5. Si dentes carne firmiores solidioresq; sunt, cur frigoris vim amplius quam caro sentiunt? Resp. Quia, ut docet Aristoteles in problem. sect. 34. q. 2. dentes tenuibus nituntur infixi meatibus & nervulis; quorum exiguus calor facile à frigore vincitur, & dolorem facit.

6. Cur nullum cornigerum utrinque dentatum est, sed omnia saltem primoribus superioris mandibulæ dentibus carent? Resp. Quia alimentum, quod in eos dentes digerendum dispensandumque erat, in cornuum recrementa absunt. Quamquam nonnulla reperiuntur, quæ denegante natura ad utrumque materiam, & cornibus carent, & utrinq; dentata non sunt: ut cameli.

7. Aethiopum dentes cur candidi sunt? Respon. Quia mandibularum calor, quo abundant, excoctum humorem eis detrahit, quo detracto eximius ille candor existit: sicuti etiam albescit cera solis calori exposita. Nec mirum, quod idem calor cutem nigriorem reddat: non enim is candorem inducit, nisi cum eximit humorem corporibus, quæ ob illius permistionem atra sunt. Vnde carnem, in qua hujusmodi humoris copiam non absunt, adurit, & atro colore inficit. Lege Aristotelem lib. 3. de Hist. anim. c. 9. & in Problem. sect. 10. q. 65. & 66.

DE CAPILLIS.

Quæ sit eorum materia, ortus, finis?

CAP. VI.

De hac re Hippocrat. in lib. de natura puer. & in lib. de glandulis.

Capillorum materia.

Capillorum generatio.

Nunc de capillis agendum: in primisq; materia & generatio scrutanda. Adverte igitur, sicut in sublunari mundo duplex halituum genus cernitur: quidam humidi & calidi, qui Solis vi è locis humidis excitati, in pluviam, rorem, cæteraq; his similia addensantur, quos Vapores nuncupant: alii sicci & calidi, quos eadem vis è terræ elemento ad ignitarum impressionum materiam excernit, vocanturq; exhalationes, ut in Meteoris exposuimus: Ita & in homine, qui parvus Mundus à Philosophis vocatur, quosdam inesse halitus humidos, qui ad conciliandum somnum, aliaq; munia obferviunt: quosdam siccos, qui in pilos, ungues, unguis, cornua & reliqua id genus, pro partium diversitate, concreverunt.

Cum igitur fuliginosa & terrea exhalatio cutis spiramentis impacta, nec facile retro commeat, nec omnino foras evolat: & hanc alia rursus è profundo subiens ferit, aliaque rursus & alia à tergo instat, complicantur istiusmodi ex-

halationes, addensanturq; in minuta corpuscula, & deinceps perpetuo novæ fuliginis accessu augmentur: eaque corpuscula dicuntur Capilli. Monet vero Aristoteles 2. de part. Anim. c. 4. capillos, & eorum cognata omnia, quamdiu insunt, tam diu augeri: & tunc magis, cum corpora aut ægrotant, aut senescunt decreverunt: quia uberior excrementi copia remanet, cum minus in partes alias propter senium aut morbum insumitur.

Docet quoque idem Aristoteles 2. de part. anim. c. 4. & ex eo Plinius lib. 11. c. 37. humanum caput præ aliis plurimo capillo abundare. Quod ita fieri oportuit, tum necessitate materiæ, tum præsidii causa. Necessitate materiæ: quia ubi plurimum humoris calorisque inest, ibi plus suppetit excrementi, quod in capillos facessat. Nam quod in aliis animantibus nonnunquam nutrimentum est, vel in cornua aut fetas, aut pilos, vestiendis ex toto corporibus abicit: id homini suggeritur ad promittendum capillum integendo capiti. Est etiam ea capillorum frequentia adjuncto præsidio, ad muniendum cerebrum: nam cum id in homine proportione maximum & humidissimum sit, majorem desiderat tutelam: propterea quod humidissima quæque facile effervescent & refrigerantur. Quibus autem animantibus capilli non sunt, iis aliquid capillis proportione respondens ingenio naturæ datum fuit: ut avibus pennæ, piscibus squamæ, erinaceis aculei.

Sane capilli, qui homini genas & mentum vestiunt, barbamq; efficiunt, multum decoris & ornamenti pariunt. Vnde illud Theodoretus: Sic eos, qui virilem aetatem ingrediuntur, & pueriles annos transferunt, barba exornat, quæ genas aliqua ex parte cum mento inferiori vestit. Et primo quidem lanugine florent mala: deinde modicum pilorum velamen easdem tegit: ut augmento hoc aetatis discrimen docet, & ipsa Sultus figura homini persuadeat, ut relictis puerilibus ludis ad res serias accingantur. Hæc Theodoretus tom. 2. serm. 4. de Provid. Sunt autem quibus barba in densam excreverit, sunt quibus rara & exilis est: quia, ut Gal. explicat 1. r. de Usu part. quemadmodum herbæ ac plantæ, quæ ex terra humida & pingui proveniunt, altè crescunt, quæ vero ex dura aridaq; parvæ, & exigui sunt incrementi: ita capilli, qui ex humidi ac mollis temperamenti emergunt partibus, latè luxuriant: qui ex partibus naturæ duræ siccæq; parvi atq; exiles evadunt. Porro è tribus potissimum causis barbæ raritas & inopia oritur: nimirum vel ex defectu recrementi; vel ex durtie cutis, quam exhalatio penetrare nequit: vel ex laxitate pororum, per quos exhalatio confestim evolat, nec in pilos addensatur. Durtiem vero seu constipationem cutis plerumq; frigus, laxitatem calor efficit.

Capillorum utilitas.

F

De capillorum varietate.

CAP. VII.

Quibus causis variè colorentur capilli, declarat Aristoteles in lib. de Coloribus: qui liber videtur ex duobus, quos Aristotelem scripsisse testatur Laertius, in unum coaluisse. De eadem re scripsit Galenus lib. 2. de Temperam. Nimirum fit capillus niger, cum deusto vi caloris vapore recrementum in exactam fuliginem permutatur: flavus, cum vapor minus torretur: est enim quod tunc in capillos abit flavæ bilis superfluum: albus vero capillus ex pituita nascitur: rursus, sicuti inter colorem album flavumque est medius, sic ex pituitosâ biliôsâque facis media quadam natura provenit. Adverte autem, id quod Galenus ait, videlicet candorem capillorum effici à pituita; non repugnare Aristoteli, docenti canitiem, ut post liquebit, gigni ex humiditate, & ex defectu innati caloris, pituita enim frigida est & humida, proindeque idonea ad candorem, accedente externo calido. Cæterum non oportet semper ex hac materia album colorem capillis innasci: quamquam is semper obveniat ex humiditate, & ex inopia caloris innati. Vnde illud univèrsum pro vero habendum: flavitiem, rufedinem, aliosque colores inter medios fieri ex media permixtione humidi & frigidi interni, circumfundente se calido ascitio: ita tamen ut hæc permixtio in quibusdam magis, in aliis minus, ad hoc aut illud extremum vergat.

Diversitas capillorum.

Variantur etiam capilli pro diversitate regionum & ætatum: ut ostendit Aristoteles 5. de Gener. anim. cap. 3. & Galenus loco cit. Nam qui calidam & siccam plagam incolunt, (ut Aethiopes & Arabes) siccos & crispes habent capillos, ac breves: qui humidam frigidamque regionem habitant (ut Illyrii, Germani, Sarmatæ) modicè autiles, graciles, rectos, & rufos obtinent: quia inter hos temperato degunt tractu, robustos, modice nigros, medioeriterque crassos; tum nec prorsus crispes, nec omnino rectos emittunt. Quod ad ætates spectat, docent nonnulli Medicorum, si cerebrum probe temperatum sit, gigni ex eo capillum: qui à teneris annis fit cælius; post adolefcente ætate rubescat, declinetque magis ad nigredinem: ubi verò cerebrum ipsum calidius fuerit, provenire ex eo capillum omnino nigrum.

Crispitudine capillorum.

Cur autem non simplex capillus, sed intortus seu crispus interdum oriatur, causa est conditio materiæ, sive exhalationis è qua fit: ut docet Aristoteles 5. de Gener. ani. c. 3. Si inquit, sumosa est præ calore et siccitate exhalatio, crispum efficit capillum; quoniam duplici ferè motu; siquidem quod inest terreni, deorsum: quod calida, sursum commeat: cumque præ imbecillitate

A *reduci facile queat, intorquetur: idque in capillis crispitudo est.* Aut certè, quia cum parum omnino humidis, terreni autem permultum subest: fit ut ab aère æstuante contrahantur capilli & convellantur, quemadmodum cum igni aduruntur. Galen. etiam l. 2. de Temp. crispitudinis causas hunc in modum explicat: *Crispi redduntur capilli, vel propter siccitatem temperamenti, qua illos intorquet (quæ ratione Aethiopes crispi sunt:) vel propter imbecillitatem exhalationis, quæ rectam viam sibi moliri non potest: vel denique ob duriores cutis naturam, quæ ipsam exhalationem, etsi amplexiva sit, prohibet recta ferri, cogitque ut ad latus se inflectat, & obliquum transitum patet.*

De Calvitio & Canitie.

CAP. VIII.

C Alvi omnium maximè animalium homines conspicue efficiuntur: docente Aristotele lib. 5. de Gener. anim. cap. 3. quamquam similis quædam affectio in aliis visitur, videlicet in plantis & avibus. Namque plantarum aliæ perpetuò frondis honore virent, aliæ definito mensium curriculo frondes exsuunt: item ex avibus quædam certo tempore sese abduunt, ut pennas deponant. Talis vero affectus in hominibus calvitium est. Ac quemadmodum hyberno tempore plantis evenit: ita hominibus ætate senescente, quæ humanæ vitæ, quasi hyems est. Vna verò tam hominibus calvitii, quam plantis & avibus prædictæ jaçturæ causa est, videlicet inopia calidi humoris: hoc enim deficiente inarescunt omnino capillorum radices, folia, pennæ: & dissoluta compactione, quam humor & calor congruenter mista præstabant, sensim defluunt. Calvescimus autem potissimum priori capitis parte: quia in eam cerebrum prominere, quod suo frigore calidum illum humorem pellit. Vnde est etiam, quod homini maximè calvitium accidit; quia videlicet amplissimum & humidissimum proportionem cerebrum habet, ut loco citat. affirmat Aristoteles. Addit Macrobius lib. 7. c. 10. ideo calvitium ab occipitio inchoari, quia hanc partem fecit natura rariorem: quod ex futuris, quæ in calvariis conspiciuntur, planum est: ut quidquid superflui aut fumei flatus circa cerebrum fuerit, evanescat per plures meatus. Non calvescunt tamen omnes; sed tantum magnam subeuntes inopiam humiditatis caloris, qui capillos retinet servatque: neque is defectus quovis tempore contingit, sed potissimum ætate jam declinante, & frigiditatem habente. Quare qui maturus calvitio insigniuntur, si ante tempus prædicto calore privantur.

Quod ad canitiem attinet, eam docet Aristoteles

De hac re Hipp. lib. de Nat. pueri.

Alia sententia.

Calvitii causa.

Cur infantes glabri.

Cur non omnes calvescant.

Canities us observari.

teles lib. 3. de Gener. anim. cap. 5. gigni ab excremento putrescente: cum enim calor ob suam imbecillitatem perlatum ad cutem excrementum, unde capilli aluntur, perfecte decoquere non valet, fit inde ut collectum putrescat. Albet verò tunc capillus, quia humiditas possessa ab externo calore ob innati defectum vertitur in flatum: is flatus inter terreum contentus candido imbuitur colore: ut in carie parietum, cui canities respondet. Quòd autem canities putredo quædam ac morbus capillorum sit, illud iudicio est: quòd qui valetudinis vitio præmaturè canescunt, ubi jam revaluerunt, calore augete, atque ad eò excrementum exactè decoquente canitiem exsuunt. Quòd in segetibus quoque evenit, quæ locis humilioribus ac prope lacunas, sub magnis & continuis pluviis perpalescunt: ubi verò calor exsiccat humidum illud superfluens, tunc propriam resumunt viriditatem.

Quorundam tamen opinio fuit, canos ex ariditate provenire: siquidem & osse albescunt excocto humore: & lapides excocti albenem in calcem solvuntur: & cera Solis admota fervori candescit, defæcatis ab illa humoribus: & terra æstivis exsiccata solibus albecat. Hæc tamen sententia non probatur Aristoteli loco cit. eamque refellit eo argumento, quòd experientia constat, capillos opertos citius canescere, cum tamen operti minus siccentur. Itaque etsi nonnulla corpora exusta humiditate albescant, in capillis tamen alia ratio est.

Dilutio problematum, ad capillos spectantium.

CAPVT IX.

Explicemus nunc problemata, quæ circa paulò antè dicta excitari queunt. Primum sit: Cur tenelli pueri ætatis ingressu glabri sunt? Resp. Quia cum præcalidi & humidi sint, nullus adhuc eis meatus in cute est, nec fuliginosum excrementum.

2. Cur calidæ aquæ capillum faciunt candidum, frigidæ nigrum? Resp. Quia calidæ plus

aeris in se cohibent: aer autem pellucens candorem gignit, ut videre est in spuma.

3. Cur calvescimus magis à syncipite, canescimus magis temporibus? Resp. Quia regio illa admodum sicca est, hæc præhumida: à licitate verò defluviu, ab humore canities est.

4. Cur inter omnes animantes homo maximè canescit? Respon. Quia cæteris magna ex parte pili quotannis decidunt; ut equo & bovi: aliis etsi non decidant, brevistamen contingit vita; ut ovi: quibus proinde longo decursu ætatis in senio canities non advenit. Homines autem & longam degunt vitam, & deciduum capillum non habet.

5. Si senibus abundantia humoris capillos in canitiem tingit, cur senectus sicca perhibetur? Resp. Quia sicca dicitur, hoc est, destituta humido innato: cum alioqui humido afficitio & peregrino abundet.

6. Cur capilli detesti tardius quàm operti canescunt? Resp. Quia canities à putredine est: flatus autem putredinem prohibet, & operimentum flatum arcet.

7. Quid causæ fuisse putandum erit, cur quidam metu mortis unius noctis spatio totus incanuit. Sic enim accidisse narrat Scaliger exercit. 3. 12. in Cardan. *Historia*, inquit, *nostra tempestatis est: sub Francisco Gonzaga Mantua principe. Is affinem suum suspectum conjurationis, cum in turri porta Casarea ad questionem aut supplicium seruari jusisset, nunciatum est, manè totum repete canum factum. Quod quasi prodigium flexit principis animum, qui ei propterea & Venia & Vita fecit gratiam.* Respon. Subita illa canities orta videtur ex retractatione caloris, quam metus vehementia induxit: sicuti & in his qui senescunt, canities ex defectu caloris provenit, ad modum superius explicatum.

8. Cur in equo præ aliis brutis animantibus canities apparet? Resp. Quia equus, ut affirmat Aristoteles 5. de Generat. animal. cap. 5. os, quo cerebrum continetur, tenuius pro magnitudine, quàm cætera bruta animalia, obtinet: quò fit; ut facilè humor effluat, & per ætatem calor deficiat: unde canities oritur.

Qui unius noctis spatio totus incanuit.

IN LIBRUM DE VITA
ET MORTE.

Quidnam sit vita.

CAPVT I.

Placuit libr. de vita & morte, & de longi-
tudine ac brevitate vitæ, ad disciplinæ commo-
ditatem distinctionemque inter se distinguere
eo modo, qui progressu patebit. Et ut à Vita
ordiamur, sic eam definit Aristoteles in libr. de
Respiratione: *Vita est permansio animæ vege-*
tatricis cum calore. Ad cuius definitionis in-
telligentiam adverte in primis; non definiri &
explicari in ea vitam in toto ambitu; sed eam
tantum, quæ corporibus convenit: cum alio-
qui etiam substantiis separatis vitæ notio pro-
priè conveniat. Licet verò multi sint corporum
viventium gradus, nempe intelligens, senti-
ens; loco movens, vegetans. Aristoteles tamen
per hunc postremum gradum vitam definiit,
quia nullum sit corpus vitæ præditum, quod
eo careat. Quo fit, ut prædicta definitio com-
munem omnium viventium vitam compre-
hendat. Secundò adverte, vitam rerum cor-
pore constantium tripliciter accipi: uno modo
pro anima ipsa, quæ vitalium functionum ori-
go & fons est; diciturque vita essentialis, utpo-
te essentialiam rei viventis partiatim constituens:
sicque in libro de motu cordis, definitur vita
principium actus animæ. Secundò, pro existen-
tia animæ in corpore. Tertiò, pro ipsius vitæ
functionibus; ut pro nutritione, accretione,
sensione: quo pacto vita à D. Bernhardo in lib.
de Libero arbitrio & gratia, dicitur *internus &*
naturalis motus. igitur vita in prædicta defini-
tione non sumitur primo modo, ut constat:
quis enim dicat, animam esse permansionem
sui ipsius in corpore? Potest autem vel secun-
do, vel tertio modo accipi. Si secundo, erit de-
finitionis sensus formalis: si tertio, causalis: ac
si diceremus, vitam sive operationem vitalem
esse permansionem, hoc est, proficisci ex per-
mansione vegetatricis animæ in corpore, quod
ab ea informatur.

Porro autem licet vita absq; primarum qua-
litate, caloris, frigoris, humoris, & siccitatis
permixtione neutiquam possit consistere; pe-
culialiter tamen in calore sita esse perhibetur:
teste Aristot. in libr. de Longit. & brev. vitæ, &
in problem. sect. 14. quæst. 10. quia anima tam-
diu corpus informat, quamdiu in eo vitæ mu-
nia obire potest: præcipuus verò administer
vitalium functionum est calor. Quoniam verò

A huiusce caloris pabulum humiditas est, dicitur
vita, tum ab Aristot. loc. cit. tum ab aliis Philo-
sophis in calido & humido consistere: hoc est,
à calore & humiditate in corpore coalitis per se
ac potissimum dependere. Quod tamen non
de quovis calore, etiam peregrino & asscittio,
intelligi debet, sed de interno, & pro cuiusque
membri natura & conditione per totum cor-
pus diffuso. Esse verò hunc calorem primarium
vitæ instrumentum, inde constat: quia ejus præ-
sentia & temperatione fovetur artus, & inco-
lumentem servant, ac suo munere probè fun-
guntur; ejusdem abscessu torpent jacentque
exanimes. Eget autem calor hic vivificus hu-
mido, quo sustentetur. Sed enim cum diversa
sint humidorum genera, videlicet quoddam a-
queum, aliud aereum, idque pingue, & oleagi-
neum: non quovis humido gaudet prædictus
calor. Namque in aqueo, quia fluidum est &
diffusibile, ac parum tenax, confestim interit,
C aereo vero & pingui nutritur foveturque, non
secus ac flamma oleo.

*Frigus non concurrere per se ad
actiones v. ta.*

CAPVT II.

D Væri autem solet, num calor ita vitæ acti-
ones exsequatur, ut ad eas non concurrat
etiam frigus per se, sed ex accidente, hoc est;
quatenus calorem modificat, ejusque vim at-
temperat? Sunt qui putent, aliquas esse actio-
nes, ad quas per se & ex usu naturæ frigus, si
moderatum sit, concurrat: quemadmodum &
nonnullæ sunt, quas calor, nisi congruam tem-
perationem habeat, lædere consuevit. Suade-
tur autē hæc pars ex eo, quia cibi appetitio mo-
vetur juvaturque frigore: inde est enim, quod
appulsu atræ bilis in stomachum famem sen-
tinus. Cum igitur fames sit appetitio anima-
lis, non videtur negandum, juvari illam per se à
frigore animantium atque ad eò vitæ functiones.
Videturque ad stipulari huic sententiæ Aristot.
lib. 2. de Gener. anim. cap. 4. ubi docet ortum si-
milarium partium tum à frigore, tum à calore ef-
fe: &

Vita definitio.

*Vitam tri-
bus modis
accipi.*

*Vitam ca-
lore.*

*Prima opi-
nio.*

Ejus arg.

*Posterior
sententia
qua probatur.*

*Solutio ad
adversam
partem.
Mortis
causam
finitio.*

se: & alia membra frigido, alia calido coagmentari & concrefcere: subditque, generationē carnis ex sanguine, quem venę exfudant, & frigore confistere.

Posterior
sententia,
qua probatur.

Contraria tamen sententia verifimilior est: quam tuetur Galenus 3. de caus. Sympt. c. 3. Avicenna Fen. 1. primi doct. 6. cap. 5. Vallesius lib. 5. Contr. Med. & Phil. capit. 11. Thomas à Vega ad cap. 62. lib. artis Med. afferentes, frigus non nisi posteriori modo concurrere. Quod ex eo confirmat: quia nulla est vitalis actio, cui frigus non per se advesetur, siquidē cum nimium crescit, omnem operationem aut lædit, aut ex toto impedit: namq; mēbra stupefacit, & paralyfin inducit, proindeq; sensum & motum adimit: quod tamen calor non efficit. Hinc est, quod ad munia viventium obeunda ex accidente duntaxat frigus concurrat, propterea quod oportet calorem temperatum esse, quam temperationē admixtio frigoris præstat: ita ut si absque frigore moderat° calor dari posset, nulla omnino esset frigoris necessitas. Nec obstat, quod etiam nimium auctus calor actiones corrumpit. Id enim per se frigori convenit, calori autē per accidens. Cujus rei indicium est, quod ubi primū in aliqua parte corporis frigus cœpit augeri, confestim incipit in ea minui perfectio in operando: quod tamen crescente calore non ita accidit.

Solut. arg.
adversaria
partis.
Mortis definitio.

Igitur argumentis in contrariam partem adductis respondendum est: famem non induci per se à frigore atræ bilis: sed quatenus vi frigoris partes corrugantur & stringuntur; unde sequitur appetitio cibi, cujus ingressu corrugatio illa & strictio cessat, ut alibi fufius dicitur. Aristoteles autem locis adductis tantummodo asserit, frigus ad ortum partium simularium, atq; ad generationem carnis requiri: nō tamen docet requiri per se.

Quid sit mors, quibus causis accidat, & quæ eius sint genera?

CAP. III.

Antequam cætera ad vitam mortemque spectantia persequamur, tradenda est Mortis definitio: quæ jam facile ex dictis colligi poterat, videlicet: *Mors est absentia discessus & anima à corpore, ob defectū innati caloris.* Quæ definitio ut planius intelligatur, advertendum est, separationem animæ à corpore non ita accipiendam, quasi oporteat, ut animal mortuum dicatur, animam realiter à corpore secundum situm abungi: sat enim est, si desinat esse in corpore informativè, hoc est, si jam non illud vivificet dissoluto actualis conjunctionis nexu. Nam animę brutorum animantium, cum iis intereuntibus exstinguantur, nullibi post mortem sunt: animus vero humanus, licet in ipso interit° mo-

mento à corpore, quod tēpore antecedente informabat, secundum locum situmq; abjuncta non sit; separata tamen dicitur, quoniam dissoluto mutæ unionis vinculo, non jam corpus actuat aut vivificat.

Adduntur in definitione illæ particule, *propter defectum caloris innati*: quia cum contrariorum contrariæ causæ sint: docente Aristotele 5. Politic. c. 8. quemadmodum vitæ causa est calor (intellige unā cum humore, quo pascitur) ita mortis causa est frigus, seu quod eodem recidit, innati caloris defectus. Vnde & à Galeno lib. 2. de temperament. capite secundo, definitur mors *extinctio caloris naturalis*. Et quia cor nativi caloris fons est, ut progressu explicabitur, solet etiam nonnunquam mors definiri *frigiditas cordis ex humidis inopia*.

Ex propositis definitionibus colligi possunt mortis causæ. Sunt enim excedens frigus & siccitas: imò & humiditas superabundans, quæ calorem suffocat; & nimia vis caloris extranei, quæ non humidum solummodo absumit, sed ipsum etiam calorem innatum resoluta substantia dissipat.

Mortis
causa.

Mortis autem genera, si eventus fortuiti spectentur, innumerabilia sunt. Si autem causæ per se expendantur, definito numero continentur. Dividitur ergo mors ab Aristotele lib. de morte & vita, in violentam & naturalem. Violenta est, quæ à contrario fit: naturalis, quæ ex caloris marcore provenit. Quia verò nativum calorem, ut supra attigimus, tam frigus, quam calor extraneus & humor interimunt, tripliciter violenta mors accidit: nempe vel ob nimiam frigiditatem, aut extraneum calorem, quæ calorem nativum extinguunt, vel ob immodicam humiditatem, quæ eundem præfocat.

Mortis genera.

Naturalis autem mors contingit, ob caloris paulatim flaccescentis defectum. Nam cum calor agat in humidū, ipsumq; resolvat ac dissipet, oportet calorem ipsum pariter imminui, manereq; terrestres partes frigore & siccitate concretas: proindeque deficiente humido calorem exstingui & mortem subsequi: quæ in plantis vocantur ariditas, in animalib. senectus: mors.

Quia tamen omnis corruptio, ut est communis Philosophantium doctrina, à contrario fit, etiam ea viventium mors, quæ naturalis dicitur, quandoquidem corruptio quædam est, revera à contrario fiet: dicitur tamen non fieri à contrario, ut violenta, quia quasi sponte naturæ accidit: quatenus non advenit ab externo cōtrario, magna & aperta vi oppugnante. In quâ sententiam lege, si placet, quæ scripsimus ad finem libror. de cœlo, sect. 4. nostrorum problem. quæstion. 11,

De situ & figura cordis, quod vita
fons dicitur.

CAP. IV.

Cordis situ.
 QVONIAM superius de vita differuimus: proximum est, ut ipsum inquiramus vitæ fontem, qui cor esse perhibetur. Sed prius de cordis situ & figura agendum erit. Aristoteles 3. de Part. anim. c. 4. & 1. de Histor. anim. c. 17. docet, cor cæteris animantibus in medio pectore esse: homini autem paululum vergere ad sinistram: redditque ejus rei causam, quia homo inter omnia animalia lævam partem frigidiorē habet. Quare necessum fuit, ut ei subveniretur inclinatione cordis, quod calidissimum est. Eandē sententiam amplexus fuit Plinius libr. 11. Natur. histor. cap. 37. Fernelius in libr. de Part. humani corp. c. 7. & Avicenna 11. tertii. r. additque, oportuisse cor cedere hepatis, ne si hepatis & cordis calor eodem conspirarent, dextrum latus plus nimio recalesceret. Idem confirmat pulsatio cordis, quæ infra lævam papillam deprehenditur: quod certè argumento est, illuc cordis substantiam propendere. Galenus tamen libro 6. de Vsu part. c. 7. aliique nonnulli affirmant, cor in medio thoracis sinu secundum omnes dimensiones ad æquilibrium sedem habere: idque anatomice artis observatione compertum esse inquit. Quod si ita est, danda venia erit Aristoteli, quia nondum ejus ætate membrorum distinctio vigeat.

*Quamobrè
pars dextra
in homine
calidior.*

Porro cur natura partem dextrā potissimum in homine calidiorē fecerit, causā fuit, ut motum commodius atque expeditius administraret: oportet enim in motu alteram partem, videlicet lævā, quasi quiescere, ut ea membrorum agitatio quodammodo suffulciatur; alteram verò, hoc est, dextram, motum ipsum activè exsequi, proindeque necesse est, hanc uberiori caloris copia affluere; quādoquidem calor, ut diximus, primum instrumentum est omnium vitalium actionum ad corpus attingentiū. Plus verò eget homo calore dextri lateris, quā cætera animalia: quia homo ad plura munia, utpote ad artes omnes exercendas ad pingēdum, scribendum, texendum, aliaque id genus, dextræ motionem adhibet: reliqua animantia solum ferè progressionis motum obeunt; proindeque non tam conspicuam caloris imparitatem exigunt.

*Cordis
figura.*

Quod ad cordis figuram & compositionem attinet, ita de ea scripsit Aristoteles libro primo, de Hist. anim. c. 17. *Omnibus, tam pectore constitutis, quā eo carentibus, cor aque suo mucrone in partem vergit priorē. Verum latere sapius potest, quoniam dissecto animante dimoveatur. At parte sua ampliori & gibba superiora corporis spectat: parte extrema in acutum se colligit, ex-*

A utq; pendē in mucronem. Habet etiam sinum triplicem maximum in dextro latere, minimum in sinistro, medium magnitudine inter sinistru ad dextrum. His similia scripsit Plinius libro undecimo Natur. Histor. capite trigesimo septimo. *Cor, inquit, animalibus cæteris in medio pectore est: hominis tantum infra lævam papillam turbinato mucrone in priora emittēs. Huic præcipuus calor. Palpiat certè, & quasi alterū moveat animal, intra præmollē firmoq; opertū membrana involuere, mucrone costarum & pectoris muro, ut par erat, præcipuam vita causam & originem. Prima domicilia intra se animo & sanguine præbet, sinuoso specu, & in magnis animalibus triplici, in nullo non gemino.*

*Triplicis sinus
cordis.*

Galenus libro 6. de Vsu part. capite septimo docet, cor, etsi rotundam habeat effigiem, non tamen esse usquequaque rotundum, sed ob ampla & orbiculari superna basi, quod caput ejus vocant, exorsum, inde paulatim gracilescere, ac ima parte in angustum acutumq; desinere: quo loco istiusmodi figuræ causas inquirat. Potiores autem videntur esse, quia figura rotunda: quæ nobilissima habetur, decet nobilissimum membrum. Item quia rotunditas juvat ad capacitatem, quæ cordi ad recipiendum sanguinem, spiritusque formandos necessaria est. Angularis autem figura, quæ in turbinato cordis mucrone cernitur, facit ad concoctionem, quia calor cuspidis angustis pressus majorem habet acrimoniam.

C Circa id tamen, quod ex Aristotele de cordis ventriculis paulò antè retulimus tam Galenus, quā alii recentiores Medici, anatomicis observationibus innixi, non triplicem, ut Aristoteles, sed geminum tantum in nostro corde ventriculum agnoscunt: ad lævam unum, ad dextram alterum. Ajuntq; cōtra Arist. 3. de Part. anim. capit. 5. sinistru ventriculum multò esse præstantiorē dextro. Quod probant; quia sinister ventriculus est officina spirituum vitalium, siquidem multò purior, defæciatior, & calidior in eo sanguis deprehenditur: vnde & illū natura, ut vitæ magis necessarium, duplici membrana contexit. Facit etiam pro hac sententia, quod ii, qui venena hauserunt, multò majorē noxam in lævo sinu experti sunt. Continetur autem in dextro ventriculo sanguis, quem cor ad pulmonem, ut ei singulari, & quasi regia munificentia in nutrimentum cedat, transmittit; rependens videlicet ei mutuam gratiā pro spiritu, quem ab ipso recipit: ut Galenus lib. sexto de Vsu part. cap. 10. annotavit.

Cordis mucro.

*De cordis
ventriculis.*

Quam-

*Quomodo
reficitur
calor.*

*Legere
li. 2. p. 9124.*

Quamobrem cor vitæ fons dicitur?

C A P. V.

Quoniam vita, uti superius diximus, in calido & humido consistit, humidum verò à calido continenter absumitur, non aliter quam à flamma oleum; providit natura, quo pacto tam calidi, quam humidi dispendia refarciri possent: alioqui brevissimo tempore animalium vita exstingueretur. Igitur ad restaurandum humidum instituit alimenti haustum, cibique in viventis substantiam conversionem: succedit enim loco humidi primigenii, quod radicale vocant, humidum alimentitium: ut in I. de Ortu & Inter. exponemus.

Quomodo reficitur calor.

Ad calorem verò servandum reficiendumque oportuit, ut Aristoteles 3. de part. anim. cap. septimo, & Galenus in libro de Format. fœtus adjungunt, locum in animali esse aliquem veluti focus, qui naturæ fomites, & primordia ignis nativi contineret foveretque, & eundem tutum esse, veluti arcem corporis totius. Hic autem locus cor est; habet enim cor insitum à natura calorem, cujus opera quandam sanguinis portionem sibi à jecore transmissam exactius decoquit, & in vitales spiritus attenuat; quorum vehiculo in omnes partes corporis quasi subsidio calorem mittit, quo membra omnia servantur ac foveantur, vitæque munia exercent. Ideoque Aristoteles libro quinto, de Gener. animal. cap. 8. spiritum comparat artium instrumentis, per quæ artificiosa opera conficiuntur. Quin & ipsum hepar ad elaborandum sanguinem, influentis à corde caloris adminiculo non parum juvatur. Eademque communi beneficentia fruitur cerebrum: quandoquidem à corde recipit spiritus vitales, quorum præsentia innatam frigiditatem remittit, & ad animales functiones obcundas idoneum redditur: videlicet quemadmodum natura, cum cerneret terrestria corpora Solis luce calidiora reddenda esse, quam suo ingenio sint, minus caloris stirpium & animantium generi attribuit, quam ad eorum vitam & propagationem requirebatur; ut ex nativo & afficitio calore, quantum eis sat esset, compareretur: sic animantium corporibus tantò minus nativi caloris indidit, quantum affluxu cordis communicandum eis erat.

Ex dictis patet, quamobrem cor vitæ dicitur: videlicet quia ab eo, ut à fonte, vitales operationes dimanant. Unde secundum placita Aristotelis 2. de Generat. animal. capite 4. cor primò vivit, postremò interit, quasi vitæ & animæ primordium. Præterea docente eodem, Aristotele libro 3. de Part. animal. c. 4. & libr. 4. ejusmodi operis c. 2. & Plinio libro 11. Nat. hist. c. 37. cor solum viscerum, atque omnino par-

Lege Aphr. li. 2. probat. 9124.

atium corporis, nullum grave vitium aut noxam patitur: quia videlicet læsum mortem illico affert. Cum enim, inquit Aristoteles, principium corrumpitur, nihil est, quod cæteris, quæ inde pendent, præbere auxilium possit. Nullam verò noxam cor pati argumento est, quod in hostiis cor ita affectum non inveniatur, ut in cæteris visceribus cernitur. Renes enim sæpenumero calculis, & panis, papulis referti inveniuntur: itemque jecur & pulmo, ac potissimum lien.

Adverte tamen dictum hoc Aristotelis non universim pro vero accipiendum, sed ordinarie & ut plurimum. Ut enim cætera omittamus exempla, constat, inventum aliquando fuisse cervam, quæ sagittæ aculeum ex longo tempore cordi infixum gerebat. Lege Galenum lib. 3. de Loc. affect. c. 1. & Antonium Beneventum Italem 1. Admir. c. 81. 83. 89.

Quod animi perturbationes à corde oriunde interdum noxam corpori mortemque afferant.

C A P. VI.

Non erit ab instituto alienum paucis explicare, quonam modo animi affectus seu perturbationes, ut ira, timor, gaudium, aliæque hujusmodi, quæ in corde sedem habent, vitæ noceant, ac nonnunquam mortem afferant. Advertendum autem prius erit, in hisce affectibus duo spectari posse: formale, & materiale. Formale est in ira, verbi gratia appetitus vindictæ: materiale est ea commotio sive alteratio, quæ talem appetitionem comitatur: nam iis, qui ad iram concitantur, incalescit fervetque sanguis circa cor. Non disquirimus ergò in præsentibus, quam noxam invehant corpori affectus animi, quoad formalem suam rationem spectati; sed secundum id, quòd in eis materiæ modum obtinet: sic enim duntaxat corpus immutare, & à nativo statu dimovere queunt.

Formale & materiale in affectibus.

Statuendum in primis est, animi affectus, si vehementes sint, & extra modum prodeuntes, interdum morbos ac mortem inferre; quòd, ut summatim dicamus, præstant nimia contractione, aut effusione spirituum vitalium. Calor enim spiritibus insidens, cum nimium contrahitur, multa fuligine obrutus suffocatur, idemque nimium sparsus effluit & evanescit.

Ut verò de aliquot ex hisce affectibus non nihil dicamus, in primis Ira: quia motus est quo ad repetendam vindictam efferimur, calorem exsuscitat, & ab intimis ad externas corporis partes evocat: quo fit, ut irati vehementius incalescant: cumque biliosum humorem concitent, & is insita levitate in cerebrum

Animi affectus quæ ratione corpori noceant.

brum evadat, accidit nonnunquam, ut irati rationis usu priventur, fiantq; inopes consilii. Ferunt tamen, neminem unquam ex iræ affectu obiisse mortem.

Timor, ut est fuga impendentis mali; ita spiritus & sanguinem fugam capeffere, & ad interiora veluti ad arcem recipi cogit, Quo receptu & quasi repercussu uritur aliquando & exstinguitur nativus calor, ac subita mors sequitur.

Idem præstat aliquando Verecundia, quæ species quædam timoris est, quo jacturam existimationis, ob turpe factum aut dictum, formidamus. Sic Diodorus quidam Dialecticæ professor, quia lusoriam quæstionem ab Silone sibi propositam dissolvere non potuit, dolore pudoreq; exanimatus cessit è vita: ut 7. Nat. hist. c. 53. testatur Plinius. Simile quid Homero accidit. Nam cum in Io. insula ad littus sedens piscatores rogasset, num quid haberent? illi verò hoc ænigmate respondissent: *Quacunq; cepimus, reliquimus, quæ non cepimus, habemus*: summi ingenii vir, quod horum dictorum perplexitatem explicare nequit, pudore confectus diem obiit. Referunt Plutarchus & Herodotus in vita Homeri. Valerius lib. 9. c. 12.

Tristitia; quoniam ægritudo est animum premens, calorem intus adigit, membra languore dejicit, corpus enervat, & operationes magna ex parte impedit. Sed quia motus est lentus, aut mortis causa non est, aut ad eam non nisi lento gradu ducit. Tristitia animiq; tædio obiisse Aristotelem, quod physicam rationem, ob quam Euripus septies die ac nocte reciprocatur, allequi non valeret, scripsit Iustinus Martyr in sua parænesi, Gregorius Nazianzenus in orat. 1. contra Iulianum.

Læticia sive gaudium, sicuti quædam animi jucunditas est, ita dum moderationem servat, spiritus vitales fovet, bonamq; corporis habitudinem confirmat: si autem nimium ac repente effundatur, nonnunquam ita spiritus laxat, & confertim dissipat, ut interitum subito afferat. Cujus rei cum non pauca suppetant exempli antiquitatis, nos pauca tantum in medium afferemus. Nunciata glade, quæ ac lacum Thrasimenum Romanis acciderat, altera mater sospiti filio ad ipsam portam facta obvia nimio gaudio exspiravit; altera cum falso mortis filii nuntio mœsta domi sederet, ad primum redeuntis conspectum exanimis concidit: atq; ita quas dolor non exstinxerat, læticia consumpsit. Refertur à Livio lib. 2. decad. 3. à Plinio libro septimo, capite 53. à Valerio Maxim. libro nono, capite duodecimo. Philippides, Comœdiarum scriptor haud ignobilis, cum in poetarum certamine præter spem vicisset, effuseq; gauderet, præ læticiæ magnitudine repente mortuus est. Diagoras Rhodius, cum tres filios adolescentes, unum pugilem, alterum pancratiastem, ter-

A tium luctatorem, eodem Olympiæ die simul coronatos videret, & eum tres adolescentes amplexi coronis suis in caput patris impositis ocularentur, simulq; gratulabundus populus flores undique in eum jaceret, tanti impotens gaudii, spectante populo animam efflavit. Proditum à Gellio 3. Noct. Attic. lib. c. 15.

Solutio problematum, ad cor spectantium.

C A P. VII.

B Nunc aliquot problemata ad cordis, de quo supra egimus, considerationem pertinentia enodabimus. Primum sit: Est ne verisimile id, quod ab Aegyptiis traditum scripsit Censorinus, in libro de Natali die Roman. & Plinius lib. 11. Natur. histor. cap. 37. videlicet augeri cor per singulos annos in homine, ac binas drachmas ponderis ad quinquagesimum annum accedere: deinde tantundem ab eo detrahi, ideoque non vivere hominem ultra centesimum annum defectu cordis? Resp. Fictitium id planè videtur, & à veritate alienum, cum neq; anatomicæ observationis experientia, nec physica ratione, nec idonea philosophantium auctoritate comprobetur.

2. Si cerebrum tantò est corde excellentius, quantò sentire & movere præstat vitæ, id est, perfectè vivere, quam simpliciter vivere (unde & solæ cerebri functiones principes vocantur) cur Arist. 2. de Part. animal. capite septimo, putat, cerebrum gratia cordis duntaxat efformatum; nec aliud ei munus defert, quam refrigerare cor? Resp. Aristoteles summum jus cordi tribuit, & in eo non solum vitalium, sed etiam naturalium animaliumque functionum; non remotum & commune tantum, sed etiam proximum principium constituit. Quare nihil mirum, si cor cerebro ubiq; anteponat, & illud hujus gratia efformatum putet. Verum multò verisimilior habetur Medicorum & aliorum complurium sententia, delegantium vim naturalem hepatis, animale cerebro, vitalem cordi: atque ita simpliciter anteponentium cordi cerebrum spectata majori excellentia animalium functionum, quæ à cerebro originem ducunt; ut à nobis in libris de Ortu & Inter. copiose disputabitur. Nec videtur etiam probabile, mutuari cor frigiditatem à cerebro: tum quia longa intercapedine ab eo distat, tum quia abundè ad id sufficit reciprocatio aeris ad pulmones attracti, & arteriarum pulsus.

3. Si cor in thorace medium obtinet: cur pars anterior corporis ei respondens calidior est, quam posterior? Resp. Tum quia cor ob crassitu-

De morte Homeri.

De obitu Aristotelis.

Lege Alex. 1. lib. probl. 9. 19.

Fœmina præ nimia læticia mortua.

De hac re agemus ex professo in 1. de ortu, & interitu.

Verg. a titus, ferisus re det in co de.

crassitudinem interjectorum ossium & musculorum, minus acriter retro operatur, tum quia à spinæ & vertebrarum frigore ejus actio retunditur. Adde quòd licet cor simpliciter in medio situm sit, nonnihil tamen cuspidè antrorsum vergit.

4. Cur ea, quæ pro magnitudine suorum corporum grandius cor habent, ut lepores, corvi, mures, hyænæ, asini, pantheræ, mustelæ, timidiora sunt? Resp. Quia exigua copia caloris, qui animositate auctor est, in magno conceptaculo exolescit, sitque sanguis frigidior. Itaq; ut in parvo & magno domicilio idem ignis non æquè calefacit; sed minus in magno: sic in his calor nò pariter agit. Arist. 3. de part. anim. c. 4.

5. Cur ii, quibus pilosum sive hirsutum cor fuit, insignem audaciam & animi robur præ se tulere: v. g. præter alios, Leonides, qui, ut scribit Plutarchus in parall. facto in hostes impetu multis confossus telis ad Xerxem pervenit, eiq; coronam abstulit: quo mortuo Xerxes, cum ei cor dissecuisset, pilosum invenit? Respon. Quia hujusmodi homines præcalidi sunt, & fuliginosa recrementa è corde emittunt, quæ in pilos concresecunt.

6. Si cor vitæ fons est, quo pacto veritati consonat, quod ait Aristot. hoc in libro, insecta & testudines avulso corde vivere? Resp. Quia, ut docet idem Aristoteles libr. 4. de part. anim. c. 6. istiusmodi animalia, sicuti imperfecta sunt, ita non uni tantum loco additum habent vitæ principium, adeoque dempto corde adhuc in eis relinquitur, quod vitalibus actionibus obcundis præsit.

7. Cur, quemadmodum vitales spiritus in corde conficiuntur, non etiam animales in eodem efformantur? Respon. Quia, ut spiritus ad animales functiones juvandas idonei sint, minus caloris habere debent, quam in corde obtineant, ideoq; ad cerebrum perferuntur, ut ejus frigiditate calorem mitigent, animalesque evadunt: sicuti dum ferrum aptant fabri ferrarii, igni primum, deinde aqua temperant.

Dilutio problematum, circa animi perturbationes, quæ à corde oriuntur.

C A P. VIII.

Quemadmodum secundum Peripateticam disciplinam tam irascendi, quam cupiendi appetitus in corde sedem habet, ut alibi ostendimus: ita omnes animæ passionés, quæ ab hoc gemino appetitu manant, in corde resident. Quare hinc sumpta occasione aliquorum problematum, ad prædictos affectus spectantium,

A declarationem subjiciemus. Primum sit: Cùm calor, seu potius sanguis aut spiritus, quo calor quasi curru vehitur, pro affectuum diversitate variè cieatur, & modò in hanc, modò in illam partem excurrat, (siquidem tristitia urgente ad cor, verecundia ad faciem, gaudio ad cutem defertur) quænam putanda erit efficiens causa hujusce motionis, præsertim cùm spiritus, & omnino reliquus sanguis anima careat? Respon. Moventur spiritus & sanguis impulsu animæ, quæ ipsos, prout necessitas exigit, huc illuc citra omnem deliberationem naturali instinctu agitat: quod præstat interitu facultatum mortuum, attrahentium, expellentiumve.

2. Cur timentes expallescent? Resp. Quia anima, ut vitæ consulat, sanguinem & spiritus, custodiæ gratia, ad penitiora evocat & contrahit: sanguis vero est, qui corpori flonidum & roseum colorem spargit. Eademque causa est, cur qui metuunt, tremunt: cùm enim calor, sanguini & spiritibus insidens, membra nervosq; sustineat & tueatur: consequens est, ut partes corporis calore defectæ ægrè fulc re se possint, atq; ita vacillent: tremunt verò manibus & labris, maximè inferiora: quia eæ partes, ut minus habent sanguinis, ita facilè inalgescunt. Accedit, quòd imum labrum magis pendulum est, sicq; plus indiget caloris adminiculo, quam superius, ac proinde facilius laxatur & quatitur.

3. Si tremor oritur ex caloris defectu, & timor calorem ad interiora revocat, cur pavore affectis cor tremit? Resp. Quia timor, etsi calorem interiori adigat, non eum ad cor, sed ad inferiores partes compellit. Etenim in metuentibus crassescunt, fiuntq; graviores spiritus frigore; quod parit imaginatiõ defectus ad resistendum imminenti malo: ut D. Thom. 12. q. 44. art. 1. edisseit.

4. Cur iis, quos subitus timor percussit, capilli horrent? Vnde illud nobilis Poetæ:

Obstupui, steteruntq; comæ, Et vox faucibus hæsit. Virg. lib. 3. Aneid.

Resp. Quia frigiditas, quæ calori in viscera præ metu fugienti succedit, spiracula cutis & capillos stringit, qui pressi strictique sursum eriguntur. Similiter obtremit vox, hæretque metu consternatis; quia formandæ vocis instrumenta calore destituta præstare officium nequeunt.

5. Cur metuentes sitis invadit? ut patet in iis qui dicendo conturbantur: sitire enim vehementer consueverunt: itaque labra eluunt, & nonnihil subforbent. Idem etiam liquet in iis, qui prælio victi fugam arripere: namque gravi siti se tunc fuisse oppressos confitentur. Resp. Quia collecto introrsus calore ardent viscera, humidumque absuntur: ex quo sequitur, frigidus & humidus appetitus, quæ est sitis.

6. Cùm pudor species timoris sit, definiaturque à philosophis metus iustæ reprehensio-

G

Vireq; appetitus, sensus resistens resident in corde.

nis : cum rursus timor contrahat, & in oculum demergat, quoniam modo pudor sanguinem diffundit, & faciem tingit ac rubefacit? Respon. Hanc difficultatem proposuit, sed insolutam reliquit Gellius lib. 19. noct. Attic. c. 6. Eam tamen explicuit D. Thomas in 1. 2. qu. 44. art. 1. in hunc ferè modum. Cum se nobis obiciunt pericula, quæ non solum appetitui animali, sed etiam naturæ adversantur, cuiusmodi est mortis discrimen : in tali metu non solum accidit contractio ex parte naturæ corporalis : proindeque revocatur introrsus calor, (de hoc timore paulò antè locuti fuimus) Malum autem, quod verecundia extimescit, non opponitur naturæ, sed appetitui animali : ideoque fit tunc contractio secundum animalem appetitum, non secundum naturam corporalem : hoc est, refugit quidem appetitus objectum pudoris, non tamen natura introrsum fugit ad se tuendum, cum id naturæ non sit adversarium, saltem directò : ideoque pudoris diffunditur ad exteriora sanguis. Addit Macrobius lib. 6. Saturn. c. 11. naturam pudore tactam ita sanguinem ante se pro velo tendere : ut videmus eum qui erubescit, manum sibi ante faciem frequenter opponere. Fracastorius in lib. de Symp. & Antip. c. 12 ait, quia verecundia versatur circa defectum proprium præsentia alterius, ideo fieri motum sanguinis & caloris ad eas partes, quæ maximè laborant : laborat autem maximè facies in præsentia alterius, qui nostros defectus iudicet.

Duplex ira. 7. Cur apud veteres Philosophos in proverbium abierat: *iram non habere qui mentem non habeant*? Resp. Duplex est ira: altera liberalis, contumacisquæ naturæ signum, quæ tendit ad odium, ad ultionem, ad contumeliam, & occasiones nocendi quærit, ac tempora: altera, quam fortitudinis cotem dicunt, quæ sopitos animos erigit, & ad rem gerendam exsuscitat; quæ ex animo mollitiem, languorem, hebetudinemque omnem exterminat, atq; ad virtutem & ad decus capeffendum calcaria admovet. Non priorem iram, sed posteriorem commendabat verus illa philosophantium parcemia.

8. Cur verecundia in adolescentibus ingenui animi signum habetur? Resp. Quia indicat curam defectus qui timetur: cuius proinde corrigendi spes est. Vnde qui arrogantes sunt, ceterosq; contemnunt, nec scelerum & priorum defectuum curam habent, impudentes & inverecundi esse consueverunt.

9. Cur capti oculis plerumque longe absunt à verecundia? Resp. Quia, ut ex dictis constat, eorum nos pudet, quæ in propatulo sunt, & quæ existimamus non probari iis quos videmus, & quorum auctoritatem extimescimus. Vnde, ut refert Athenæus lib. 13. pudor in oculis esse dicitur. Quò respexit Socrates apud Platonem,

Pudor in oculis.

A in Phædro, ubi de amore dicitur oculos tegit.

10. Cur vehementer irascentibus oculi rubescunt? Resp. Quia excitato ad cor fervore sanguis tenuior in caput effertur & ad oculos, in quibus, quia pellucidi sunt, vapores sanguinei facile apparent.

B 11. Cur tristitia seu dolor & voluptas, comites iræ sunt? ut docet Arist. 7. Ethic. c. 6. Resp. Comitatur iram dolor, quia ira oritur ex accepta injuria, aliove damno, cuius memoria dolorem facit. Sed altera ex parte nascitur voluptas, quatenus illata vindicta, ejusve inferendæ præmeditatio jucunda est.

C 12. Quinam suoapte ingenuo audaces sunt? Resp. Qui multo sanguine & spiritu abundant, atque adeò natura calidi existunt. Namque in his anima strenuè operatur & resistit, & in periculis: etsi portio sanguinis & spirituum in interiora se condat, bona tamen pars loco manet: quare nec expallescunt, nec tremunt, ut alii. Quòd si ante pugnam aliudve periculum id faciant, mox animos assumunt, & timorem castigant. E contrario natura frigidi & exsanguis, timidi sunt: ut senes, foemina, & melancholicorum genus.

D 13. Cur nimium audaces, initio ante pericula promptiores sunt, in ipsis verò periculis timent, ac nonnunquam pedem referunt? Resp. Quia cum rei, quam aggrediuntur, difficultatem & magnitudinem non antè expendant, & omnia prosperè sibi cessura confidant, initio præcipientes feruntur: postea in ipso congressu, inopinata periculi magnitudine deficiunt, & in timiditatem recidunt. Secus iis accidit, qui vera animi fortitudine communiti sunt. Nam cum se suasque res & actiones expendant, nec quicquam ultra, quam vires & recta ratio exigit, contentur, nihil eis improvisum accidit: cumque honestatis & decoris obtinendi ergò sese in discrimen inferant, virtutis ardore incitati cœpta persequuntur.

E 14. Cur dolor seu tristitia, fletu, contemplatione, somno mitigatur? Resp. Doloris acerbitas fletu mitescit, quia strangulat inclusus dolor, atque exæstuat intus, cogitur & vires multiplicare suas: fletu autem diffunditur malum ad exteriora, & animi intentio quodammodo dissipatur; atque ita dolor, vel omnino, vel ex parte deponitur. Accedit, quòd ea operatio, quæ affectioni & statui præsentis congrua & accommodata est, propter convenientiam delectationem parit: homini autem tristitiæ affecto nihil magis consentaneum & cognatum, quam fletus. Minuitur etiam tristitia contemplatione & somno: tum quia hæc duo valde jucunda homini sunt; jucunditas verò tristitiæ adversatur, eamque pellit: tum quia hæc cogitationem

*Qua dolo-
rem & tri-
stitiæ le-
vant.*

*De temp-
tione cal-
& hum-*

ayo.

avocant à consideratione rerum, quæ tristitiam peperere.

15. Cur tam dolor, quàm lætitia lacrymas excutunt? Resp. Quia dolor avocato intus calore meatus stringit, qui humorem oculis contentum exprimunt: at lætitia diffuso calore meatus laxat, quibus similiter oculorum humor egreditur. Sed cur lacrymæ, quas dolor fundit, calidæ; quas lætitia, frigidæ sentiuntur? Nimirum quia dolor genas, quibus lacrymæ fluunt, frigidæ reddit, collecto intus calore; gaudium easdem calidas efficit, calore ad cutem diffuso: unde calidæ genæ frigidæ sentiunt lacrymas, frigidæ calidas; quia unumquodque à suo contrario dignoscitur: & lacrymæ comparatione unius subjecti calidæ sunt; comparatione alterius frigidæ.

16. Cur qui gaudent, ruborem ab cutem fundunt? Resp. Quia anima appulsu rei jucundæ spiritus sanguinemque refundit: & ut Alexander I. lib. problemat. q. 13. ait, *Natura sponte rei occurrit, quæ grata extrinsecus accessit: quemadmodum nos amicis obviâ ultrò procedimus.*

17. Si similitudo benevolentiam conciliat, ac mater amoris dicitur (uade Aristot. 8. Eth.

A c. 1. ait, *simile appetere simile:* & 2. Rhet. lib. c. 11. recensens, quæ quibus sint jucunda, scribit, ut plurimum ea natura sese delectari, quæ genere sint conjuncta, aut similia: ut hominem homine, equum equo, adolescentem adolescente) si, inquam, ita res habet, cur qui eandem artem profitentur, ejusdemque rei studio cognati ac similes existunt, non raro mutuis sese odiis impetunt? unde proverbium: *Figulus figulum odit: Faber fabro invidet?* Resp. Quia benevolentiam, quam artis similitudo conciliare deberet, in rixas convertit honoris & pecuniæ æmulatio: ob idque in Symposiacis Plutarchus vetat, poetas, cantores, & id genus hominum ad convivia jungi, ne quid oritur rixæ.

18. Quamobrem interdum amantes amantefiunt? Respon. Tum ob alias causas: tum quia vehemens & assidua cogitatio rei, erga quam afficiuntur, spiritus in cerebrum evocat, & calore iis adjecto cerebrum atque interiorum sensuum officinas ultra modum accendit, earumque temperiem dissolvit: quæ dissoluta nequeunt potentia suis muneribus rite ac rectè fungi.

*Similitudo
causa amoris.*

*Amantes
amantes.*

IN LIRVM DE LONGI- TUDINE ET BREVI- TATE VITAE.

*Quenam diuturnioris & brevioris vitæ cau-
sæ sint?*

CAPVT I.

QVemadmodum vita in calido & humido consistit, ut fuit à nobis superius explicatum: ita causa longioris ævi in hisce duobus optimè temperatis, idoneamque inter se proportionem habentibus sita est; & è converso causa vitæ brevioris in eisdem parùm aptè commistis. Censentur verò hæc optimè temperata, cum humidum illud, quod aëreum & tenax ac benè cohærens esse oportet, haud nimis prævalet: alioqui calorem obtundet & extinguet; non secus ac oleum sese effundens ellychnij flammam abolet. Item cum calor non ita excellit & dominatur, ut humidum sua voracitate citiùs, quàm par est, depascat & absumat. Opus est etiam, ut humidum non multa

excrementa, aut peregrinæ materiæ admixtionem in se colibeat. Vt enim flamma olei face depasta, tetrica & molesta est: sic naturæ munia à nativo calore orta, si calor turbido & excrementitio humido alatur, obscura sunt, imperfecta, morbida, parumque diuturna.

Sed præter dictam humidi & calidi temperationem ac symmetriam, aliæ quoque sunt extrinsecus advenientes causæ, quæ ad vitæ diuturnitatem & brevitatem non parùm conferunt. Inprimis cœlestium corporum influxus, syderumque aspectus & irradiatio: tam ea quam quisque in genitura & ortu suo habuit, quam quæ ad regionem, in qua versatur, pertinet. Cum enim mundus hic inferior,

G 2 ut 1.

*Cœlestis
influxus.*

*De tempera-
tione calidi
& humidi.*

*dolor
& tri-
am le*

ut i. Meteor. capit. 2. Aristoteles ait, supernis latitudinibus obnoxius sit, ab iisque regatur, non dubium, quin vivencia, pro ratione aspectuum nunc beneficam qualitatem ad tuenda corpora, alias adversam. noxiamque à cœlo accipiant.

Facit quoque ad id sôli & regionis bonitas aut inclementia, teste Aristotele 4. de generat. anim. cap. ult. siquidem hæc corpus assidue alterant ac permutant, & nonnunquam ejus substantiam nimio æstu dissipant, nunc frigore arefaciunt & congelant. Propter cœli solisque favorem in ea Indiæ parte, quam Onor. vocant, indigenas longævos & integra valetudine esse perhibent; ita ut alii ad vigesimum supra centesimum annum cruda viridiq; senectâ perveniant, alii etiam multò diutius vivant. Item in quadam Indiæ plaga narrat Plinius lib. 7. cap. 2. homines non exspuere: non capitis, aut dentium, aut oculorum; rarò aliarum corporis partium dolore affici. Præterea gentem, quæ Pandore dicebatur, in convalibus sitam annos ducentos vivere solitam, in juvena candido capillo, in senectute nigro. Ad hæc in fastigio montis Athi scribit Solinus cap. 21. oppidum fuisse Achorum nomine, in quo dimidio longior, quàm in aliis regionibus incolentium vita prorogaretur.

Ad idem multum habet momenti ratio vitæ: si enim is temperatus sit, materiæ dilabentis fluxum commodè refarcit, vitamque servat & promovet: si modum excedat, alendi vires labefactat: quod quotidiana docet experientia. Multi enim, etiam infirma valetudine, temperantiæ beneficio durius vivunt: multi sibi nimium indulgentes, ciborum & potuum nimietate immaturè decedunt. His adde, multa esse ciborum genera, quorum alii suapte vi corporibus detrimentum & morbos afferunt, alij valetudinem tuentur. Lege Plutarchum in orationibus de esu carn. & in tract. de præcept. bonæ val. Tandem solent vitam minuere labores intempestivi, animi perturbationes, profusa corporis voluptates, frequentes curæ, assiduus mœror, cæteraque id genus, quæ aut nativum calorem dissipant, aut coactû præfocant.

Porro etsi non universim, frequentius tamen accedit, ut longiori vita fruantur animalia, quæ grandiora sunt, & sanguine prædita, & terrestria; quàm minora & exsanguia, quæque in aquis degunt. Ut plurimum etiam diuturniora sunt quæ in calidis, quàm quæ in frigidis locis incolunt: & mares quàm fœminæ: ut docet Aristoteles c. 2. hujus lib. Et verò quædam ex animantibus insignem vitæ breviter fortiantur. Nam v. g. apud Hypanim fluvium in Ponto, circa Solstitium oritur voluere quadrupes, quod ultra diem non superest; unde Hemerobion vocatur, teste Plinio lib. 11. cap. 36. & ante

A Plinium Aristoteles lib. 5. de Natur. anim. ca. 19. Alia præ cæteris longæva sunt, ut cervi, & elephantis, quippe cervos post centum annos vivere deprehensum est, aliquibus captis cum aureis torquibus; quos Alexander Magnus apponi jussit: ut refert etiam Plinius lib. 8. ca. 32. Elefantos verò ducentis annis, & quosdam tercentis superstites esse, affirmat Arist. libr. 8. de Hist. anim. c. 9.

B. Quod ad arbores attinet, longo ævo durant, & ultra ducentimum annum, olea, oleaster, cupressus, platanus, ilex, palma. Et ut plurimum, quæ natura tardè crescunt, prolixè vivunt: quæ verò celeriter adolefcunt, citò occidunt; ut ficus, prunus, malus, myrtus, salix. Item aquaticæ celerius emoriuntur: præfocundæ senescunt citius: odoratæ & quarum crispa materies est, vivaciores sunt.

C. *Solutio problematum, ad diuturnitatem breviterque vitæ pertinentium.*

CAP. II.

S Equitur explicatio problematum, quæ ex proximè dictis oriuntur. Primum sit: Si humidæ copia longioris vitæ causa est, cur homines præcipiti ætate, cum jam ad moriendum vicini sunt, humorescatent: unde & frequentius exscreant, & chasmate infestantur? Resp. Hi non aereo & vitali humido conspersi sunt, sed aqueo & excrementitio, quod nativum calorem interimit.

2. Cur humidum innatum beneficio humidæ nutrimentitii non poterit ex æquo refarciri, atq; in multa secula hominum vita prorogari? Resp. Semper id, quod in locum innati humidæ reponitur, deterius est; habetque se ad illud uti aqua ad vinum, quod sui permixtione decolorat & debilitat. Videlicet tribuit natura in primo ortu humidum longè melius, quàm vel artis industria, vel ciborum exquisita bonitate afficisci queat, quasi propria præstantissimi humidæ officina sit maternus uterus: ejusque nativæ materia, illa quæ viventis formam primò excipit. Itaque ætatis progressu semper humidum illud primigenium, hoc est, à vitæ primordiis insitum, degenerat: præsertim cum & alimentum quantumvis salubrè sit; & aliæ causæ externæ ipsum continenter oppugnent, & à primæva temperie dejectum assidue carpant: ut in libro de ortu & interitu pluribus exponemus.

3. Quodnam è quatuor temperamentis ad vitæ diuturnitatem aptius est? Resp. Quod ob continent ij, quibus sanguinea complexio inest. Hæc enim optimam calidi & humidæ permixtionem

Nequit humidum innatum a quali bonitate refarciri.

Temperamentum quatuor.

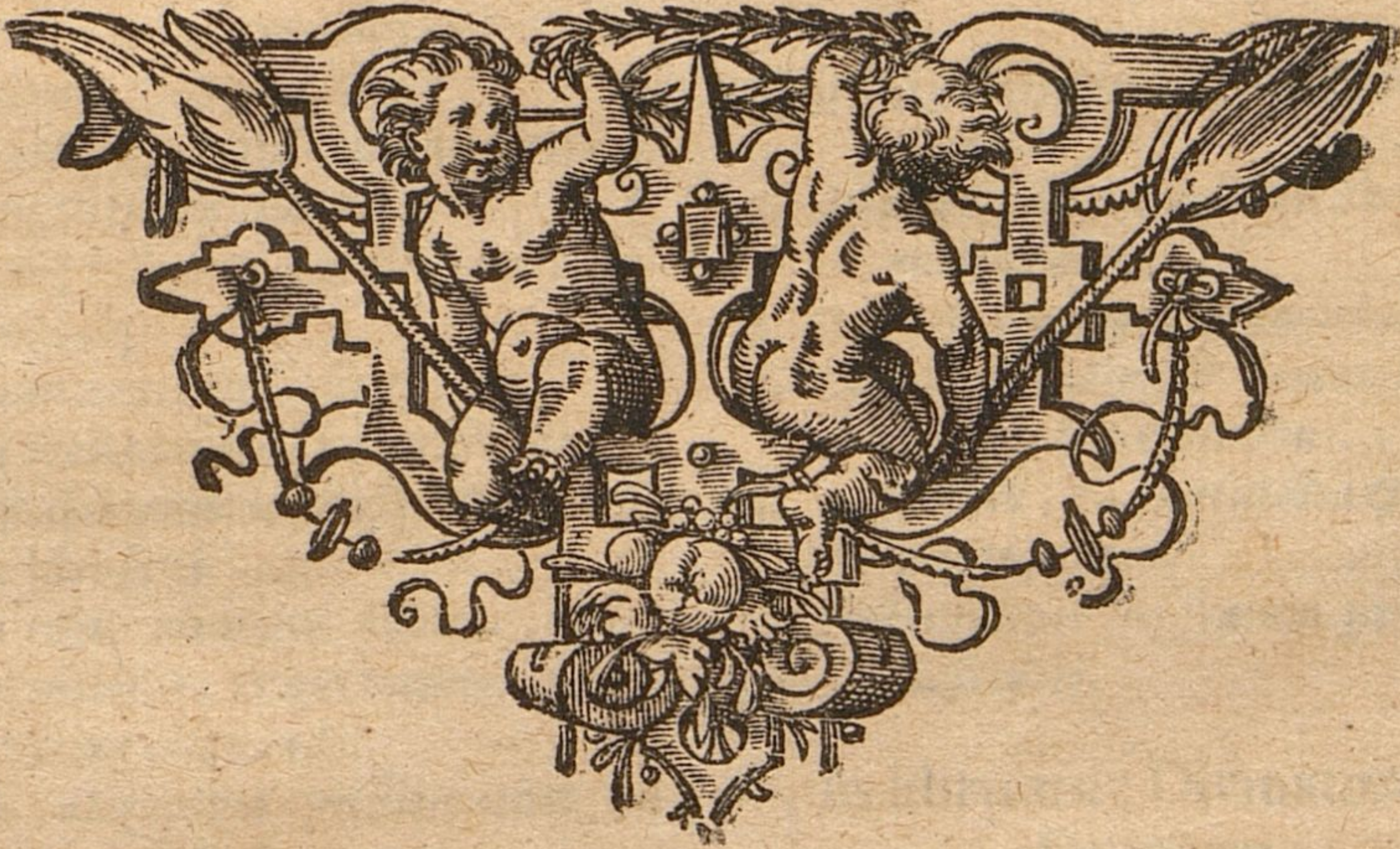
tionem fortitur; cùm in cæteris aliis qualita-
tum permixtio ad prorogandam vitam minùs
commoda cernatur: ut calor & siccitas in tem-
perie biliosa: humiditas & frigus in phlegma-
tica: frigus & siccitas in melancholica.

4. Cur dentium raritas brevioris vitæ in-
dicium est? Resp. Quia, ut Aristoteles docet in
probl. sect. 10. qu. 47. dentium raritas significat
densum esse os capitis, utpote in cuius substan-
tiam abierit dentium materia; atque adeo tes-
tatur cerebrum invalidum esse, quia minùs
sit respirationibus opportunum: proindeque
facile putrefactum iri, cùm sua natura humi-
dum sit. Nam & reliqua etiam, dum non mo-
ventur & torpent, neque exhalant, facile viti-
um contrahunt & tabescunt. His adde, dentes

A. raros materiæ imbecillitatem aut paucitatem
arguere; quod debilioris naturæ argumentum
est.

5. Cur bibones, & qui se frequenter vino
ingurgitant, mortem sibi accelerant? Respon.
Quia asscinitio calore humidum primigenium
celeriter absumunt, ipsumq; nativum calorem
evanescente ejus pabulo dissipant. Secus accidit
ijs, qui moderato utuntur vino, quo nativus
calor juvatur, & ciborum decoctio promove-
tur. Plato tamen 2. de leg. omninò vetat, ne ado-
lescentes ad annum usque duodevigesimum
vinum bibant: & rectè quidem: ne, si vi-
ni calor ad fervorem ætatis accesserit, ignem igni ad-
dant.

FINIS.

it hu-
m in-
m a-
boni.
esara-

era-
a:
ior-

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

FINE

CAPITVM, QVAE CONTINENTVR
IN COMMENTARIIS LIBRORVM ARI-
stotelis, quos Parva Naturalia ap-
pellant.

In librum de Memoria & Re-
miniscentia.

- Caput 1. Quid & quotuplex sit Memoria
pag. 1.
2. Discutitur, num memoria intellectiva
proprie memoria sit, an non 2
 3. Memoriam intellectivam non esse facul-
tatem, re aut essentia ab intellectu di-
stinctam. 4
 4. Memoriam sensitivam convenire etiam
brutis, licet non omnibus. 6
 5. Non esse negandum, competere piscibus
memoriam 7
 6. De organo memoriae sensitivae. 9
 7. De actu memorandi & reminiscendi. 10
 8. De utilitate memoriae, ejusque admiranda
& abstrusa vi. 12
 9. Quibus rebus memoriae bonitas constet
aut vitietur: & qui memoriae laude
floruerint aliquando. 13
 10. Solutio aliquorum problematum ad
memoriam spectantium.

In librum de Somno & Vigilia.

- Caput 1. Quidnam somnus sit. 19
2. Quo pacto somnus fiat. 20
 3. Finalis causa somni, ejusque multiplex uti-
litas, si moderatus sit: incommoda, si
immoderatus. 23
 4. Quod somnus omnibus animalibus com-
petat: & num ab eo, an à vigilia vi-
tam auspicemur. 25
 5. Non fuisse à statu innocentiae ablegan-
dum somnum. 26
 6. Quomodo animal expergiscatur, & à so-
mno cesset. 27

7. De iis, qui dormientes obambulant. 28.
8. Quid causa esse videatur, cur galli stato
noctis tempore expergescant & ca-
nant. 30
9. Solutio problematum qua ad somnum
pertinent. 31

In librum de Somniis.

- Caput 1. Quid sit somnium, & quo modo ac-
cidat. 35
2. Alia ratio explicandi somniorum gene-
rationem. 38
 3. De variis somniorum generibus. 40
 4. De somniis divinis & demoniacis, natu-
ralibus & animalibus. 41
 5. De somniis, quae naturalia & animalia
nuncupantur. 42
 6. Problematum ad somnia pertinentium
dissolutio. 44

In librum de Divinatione per
somnia.

- Caput 1. Diversa veterum Philosophorum
placita de Divinatione per somnia
47
2. Aristotelis sententia. 50
 3. Quousque somniorum praesagia auscultan-
da sint. 51
 4. Explicatio problematum ad somniorum
praesagia spectantium. 53

In librum de Respiratione.

- Caput 1. De causa efficiente respirationis:
& quo pacto respiratio fiat. 55
2. Enucleatius explicatur, quamnam vi pul-
mones moveantur. 56
 3. De

I N D E X.

3. De fine respirationis.	59	9. Dilutio problematum ad capillos spectantium.	81
4. Quibus animantibus respiratio conveniat	60		
5. Opinio existimantium, omnes in universum pisces respirare : ejusque impugnatio.	61		
6. Quo pacto inter se conveniant & discedant, cordis arteriarumq; motus & respiratio.	63		
7. Solutio problematum, ad ea qua proximis disceptationibus conclusa sunt, pertinentium.	66		

In librum de Juventute & Senectute.

CAPUT I. Varia aetatum discrimina.	69
2. Aetatum consideratio secundum Astrologos, Pythagoram, aliosque Philosophos.	70
3. Dissolutio problematum ad hominum aetates spectantium.	71
4. De dentibus Quae sit eorum materia, ortus, finis, varietas.	75
5. Solutio problematum, quae ad dentes pertinent.	76
6. De capillis. Quae sit eorum materia, ortus, finis.	77
7. De capillorum varietate.	79
8. De calvitio & canitie.	80

In librum de Vita & Morte.

CAPUT I. Quidnam sit vita.	83
2. Frigus non concurrere per se ad actiones vitae.	84
3. Quid sit mors, quibus causis accidat, & quae ejus sunt genera.	85
4. De situ & figura cordis, quod vita fons dicitur.	87
5. Quamobrem cor vitae fons dicatur.	89
6. Quod animi perturbationes à corde oriunda, interdum noxam corpori mortemq; afferant.	90
7. Solutio problematum ad cor spectantium.	92
8. Dilutio problematum circa animi perturbationes, quae à corde oriuntur.	93

In librum de Longitudine & Brevitate vitae.

CAPUT I. Quanam diuturnioris & brevioris vitae cause sint.	97
2. Solutio problematum ad diuturnitatem brevitatemq; vitae pertinentium.	100.

I N D E X

I N D E X

P R A E C I P V A R V M R E R V M , Q V A E I N
H O C O P E R E P A R V O R U M N A T U R A -
L I U M C O N T I N E N T U R .

<i>Aetas.</i>			
A Etatum varia discrimina	Pag. 69. b	De cerebri frigiditate sententia Aristotelis	31. b
A Etatum consideratio secundum Astrologos, Pythagoram & alios	70. c	In Cerebro quo pacto vapores addensentur.	31. c
A Etatum curricula non omnes eodem termino concludunt	ibid.		
<i>Anima.</i>			
A Nima separata reminiscitur eorum, quæ in vita gessit	2. c	C or vitæ fons	89. f
A nima separata quo pacto recordetur singularem	3. f	C ordis motus	64. c
A nimæ separatæ infunduntur à Deo species in abscessu à corpore	ibid.	C ordis motus similis conversioni cœlesti	67. b
A nimæ nostræ ut sit impressa imago Trinitatis	5. c	C ordis & arteriarum consensus	63. f
		C ordis & arteriarum motus non dirigitur cognitione	67. c
		C or refrigeratur arteriarum distentione	63. c
		M otus cordis, arteriarum, & respiratio conferuntur inter se	65. a
		C or exemptum, cur aliquandiu pulset	67. f
		C ordi facultas vitalis, cerebro animalis, hepatis naturalis delegata est	92. e
		C or num aliquod grave vitium aut noxam pati possit	90. a
		C or grandius habentia, cur timidiora	93. a
		Q uibus hirsutum & pilosum cor est, cur audaciores	93. b
		I n corde residet appetitus concupiscentiæ, & iræ	93. f
		C ordis situs	87. b
		C ordis figura	87. f
		C ordis triplex sinus apud Aristotelem	ibid.
		C ordis mucro	88. c
		C or pulmonibus gratiam rependit	ibid.
		<i>Dentes.</i>	
		D entium materia	75. a
		D entes tota verè vita crescunt	ibid.
		D entium ortus	75. c
		D entium numerus	ibid. a
		D entium diversitas	75. e
		D entium finalis causa	76. a
		D entium putredo	77. e
		D entes Aethioporum cur candidi	77. b
		D entium raritas brevioris vitæ signum	76. b
		<i>Infantes & pueri.</i>	
		I nfantium ætas	71. c
		P ueri cur parum memores	14. a
		P ueris infantibus num somnia accidant	46. e
		P ueri maturius sapientes cur aut diu non vivant, aut postea minus prudentes evadant	72. e
		C ur infantes glabri	81. f

H

I N D E X.

Inventus & Invenes.

Inventus quo anno terminetur 69.a
 Inventus cui planetæ secundum Astrologos
 subjiciatur 70.f
 Inventus æstati similis 71.d
 Inventus robur num primi parentes esu fru-
 ctuum vitalis arboris perpetuò retinere po-
 tuissent 72.f
 Invenes cur melioris sint memoriæ, quàm pue-
 ri & senes. 18.a

Memoria.

Memoriã tribus modis accipi 1.a
 Memoria sensitiva 1.d
 Memoria intellectiva 1.e
 Memoriã intellectivã darii 2. a
 Memoria intellectiva num propriè memoria
 appellanda sit 2. d
 Memoriæ sensitivæ organum, posterior cerebri
 ventriculus 1.d. & 9.a
 Memoriæ organum quod temperamentum
 exigit 5. f
 Memoria oriri intelligentiam quo sensu D.
 Augustinus pronunciarit 6. b
 Memoria sensitiva quibus brutis conveniat;
 quibus non. 6. f
 Memoriã competere muscis 7. c
 Memoriã inesse piscibus, quæ indicia osten-
 dant 7. f
 Memoria sensitiva num duplex constitui de-
 beat 9. e
 Memoriæ seu memorandi actus definitio ibid.
 Memoriæ res tantum præteritas subjici 10. a
 Memoriæ utilitas 12. e
 Memoriæ admiranda vis 13. b
 Memoria sapientiæ & experienciæ mater 12. f
 Memoriæ firmitatem quæ præstent 13. f
 Memoriã quæ vitient, impediãt, adimant
 ibid.
 Memoriã quæ servant, juvent que. 15. b
 Memoriæ noxia 14. e
 Memoriã excolendã 15. c
 Memoriæ insignia exempla 15. d
 Memoria cur integræ quædam nationes parùm
 valent 16. f
 Memoria quorundam brutorum 17. f
 Memoria intellectiva & intellectus, nec re nec
 specie differunt 4. f
 Memoria diuturnior cur melancholicis 18. a
 Memoria cur in quibusdam lædatur non læsa i-
 maginatione 18. c
 Memoriã sensitivã & phantasiã non esse
 potentias passivas tantum 39. d

Mors.

Mors quid sit 85. e
 Mors quibus causis accidat 86. b
 Mortis genera ibid.
 Mors violenta 86. d
 Mors naturalis ibid.
 Noxam corpori mortemque, ut animi pertur-

bationes interdum afferant 90. c
 Præmatura mortis signum senilis juvena 72. b
Pisces.

Piscibus datam animam pro sale scripsit Phi-
 lo 7. d
 Numid rectè dictum 9. a
 Non omnes pisces oviparos esse, sed quosdam
 viviparos 8. d
 Piscium quorundam stratagemata, & adumbra-
 ta prudentia 9. a

Recordari & Reminisci.

Recordatio quo pacto animæ separatæ conve-
 niat 3. f
 Reminisci quidnam sit 10. f
 Ad reminiscentiã plura exigi, quàm ad me-
 moriã recordationemve 11. c
 Ad actum reminiscendi quæ requirantur 11. e
 Reminisci non convenit brutis 11. c
 Qui celeritate ingenii valent facilius remin-
 iscentur ibid.
 Reminisci non convenit animæ separatæ, etsi
 recordatio conveniat 11. f

Respiratio.

Respirationis causa efficiens 55. a
 Respirationis instrumenta 55. c
 Respiratio quo pacto fiat 56. e
 Respirationis duæ partes 56. a
 Ad respirationis officium quo pacto pulmones
 moveantur 56. e
 Respirationis motus utrum naturalis, an volun-
 tarius sit 58. c
 Respirationis finis 59. a
 Respiratio quibus animantibus competat 60. d
 Respiratio non omnibus piscibus convenit, ut
 quidam opinati sunt ibid.

Senectus & senes.

Senectus putredo quædam 73. a
 Senectus prima 69. f
 Senectus decrepita ibid.
 Senes cur obliviosi 14. a
 Senectus primò incurrit in memoriã 16. a
 Senes cur timidi, incurvi, tremuli, suspiciosi, illi-
 berales. 74. a. b

Sensus.

Sensum communem & ejus thesaurum in di-
 versa parte cerebri consistere 6. a
 Nullum sensum in actione versari absque ope
 animalium spirituum 20. c
 Sensus communis organum in corde posuit
 Aristoteles: re tamen vera in cerebro insidet
 20. e
 Spiritus animales in externos sensus influunt
 20. f
 Sensus communis thesaurum qui phantasiã
 constituent 36. f
 Sensus internorum operatio in somniis im-
 perfecta 44. e

Somnia.

Somnium quid sit 35. d
 Somnia

I N D E X.

Somnia ad quos sensus internos pertineant.	36. f	nem deliquium nonnunquam importat	43. b
Somnia quo pacto fiant ex sententia Aristotelis.	37. f	Somnus cur sudorem movet	ibid.
Non esse opus regressu imaginum ad somnia.	38. d	Somnus matutinus cur jucundior	34. d
Etiā in somniis hominem discurrere.	40. a	<i>Species sive imagines.</i>	
Somniorum varia genera.	40. f.	Species rerum singularium qui negent	3. a
Somnia divina.	41. e	Per quas species recordetur anima separata rerum singularium.	3. f
Somnia dæmoniaca.	41. f	In præmolli & fluxa materia non conservari species	7. e
Somnia naturalia.	42. f	Species non habent contrarium	16. d
Somnia animalia.	43. e	Species inustæ sensibus, ut obscurentur & effluant	ibid.
Cur quidam in tota vita non somnient.	47. a	Species dissolutoriæ & evanidæ	16. e
Somnium Salomonis.	48. c	Species cur nonnunquam obscuræ imprimantur, nonnunquam tenaces	ibid.
De divinatione per somnium variæ opiniones Philosophorum	47. c	Non omnes species sensitivas inhærere spiritibus animalibus	17. a
Somniorum interpretatio quàm lubrica	50. d	Species ut interdum lateant, interdum sese exerant	36. a
De somniis divinis sententia Arist.	50. d	Specierum regressus ad efficienda somnia	36. d
Somniorum præfagia quousque auscultanda sint, fusa explicatio	51. e. f	<i>Spiritus animales & vitales.</i>	
<i>Somnus.</i>			
Omnes quid sit	19. a	Nillum sensum in actione versari absque opere animalium spirituum	19. a
Somnus antiperistasis quædam	25. a	Non omnes species sensibiles in spiritibus inhærere	37. d
Somnus cur dicatur mortis frater	19. c	Spiritus vitales somni tempore non evadunt in cerebrum	21. d
Cur nobis in somno mortis effigies repræsentetur Tertulliani consideratio	19. c	Spirituum ministerio, & vehiculo defertur calor	22. f. 72. a
Somnus cur dicatur vinculum primi sensorii.	20. d	Spiritibus animalibus nõ eget nutritoria facultas	21. f
Somni tempore non ascendunt è corde in cerebrum spiritus animales.	21. d	Spiritus non sunt animati	37. e
De somni causa variæ opiniones	ibid.	Spiritus sensitivi in cerebro perficiuntur	72. c
Somnum quæ concilient.	22. b	Spiritus & sanguis qua viciantur in corpore.	94. a
Somnus cur facilè post cibum obrepit	22. c	Spiritus metuentibus crassescunt	94. d
Somnus cur à natura institutus	23. e	Spiritus vitales in corde inficiuntur, animales in cerebro.	93. d
Somni encomia	ibid.	<i>Vigilia.</i>	
Somni tempore externi sensus vacationem, feriarum vice, impetrant.	23. f	Vigilia quid sit	19. a
Somnum omnibus animalibus competere.	25. c	Vigiliæ immodicæ incommoda	24. b
Somnus delphini in summa aqua.	25. d	Vigiliæ Aristotelis	24. c
Somnum etiam in statu innocentia fuisse	26. c	Vigiliæ gruum.	ibid.
Somnus Adami	27. a	<i>Vita.</i>	
Excitatio à somno sive expergefactio ut fiat.	27. c	Vita quid sit	83. b
De iis, qui in somno obambulant.	28. e	Vita quot modis accipiatur	83. c
A somno ut galli expergeant ad cantū	30. a. b	Vita cur dicatur in calido & humido consistere	83. c
Somno cur facultas nutriendi non ita egeat, & in otio nunquam sit, cum aliis potentiis fecus accidat	31. d	Ad actiones vitæ num per se frigus concurrat.	84. c.
Somnum qua ratione lactuca invehat, cum frigida sit	32. c	Vitæ fons cor	89. f
Somnus primus cur arctior	32. f	Vitæ diuturnioris & brevioris causæ	97. d
Somnum cur labor inducit	31. f	Ad diuturnitatem vitæ quodnam temperamentum sit aptius	100. f
Somnum cur tristitia adimit	34. f	Quenam viventia longioris vitæ sint	99. c
Somnus cur tristitiam levat	ibid.		
Somno cur calor ad viscera cogitur	34. a		
Somnum cur post subitā corporis exinanitionem			

F I N I S.

Ce 1723 ^b₌

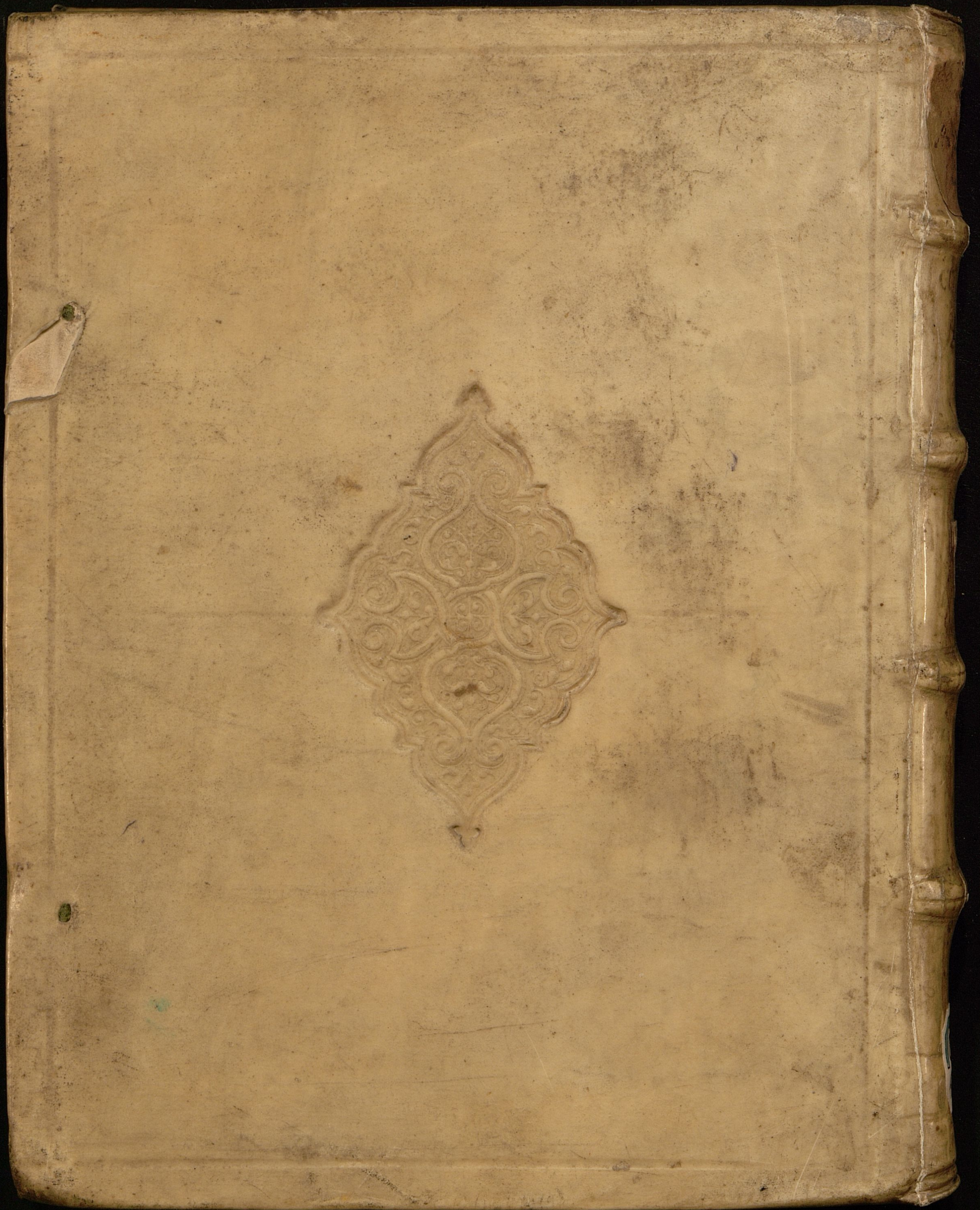
ULB Halle 3
002 055 422

TA → 02

VD 77

3.
COMMENTARII

an 2

COLLEGGII CONIMBRICENSIS

SOCIETATIS
JESU,

IN LIBROS ARISTOTELIS,
*qui Parva Naturalia ap-
pellantur.*

Cum Gratia & Privileg. Cas. Majest.

COLONIAE,

Impensis Hæredum LAZARI ZETZNERI.

M. DC. XXXI.

E X.

A voluntate est formalis libertas, licet radix li-
berraris fir intellectu.

